

BACHELORPROEF

Een ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas.

Hoe je als kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong (h)erkent en ermee omgaat.

Bachelor in onderwijs	Kleuteronderwijs
-----------------------	------------------

Academiejaar	2016 - 2017
--------------	-------------

Zittijd/ examenkans	2de
---------------------	-----

Promotor	Dhr. Kenneth Devos
----------	--------------------

Student	Beernaert Pauline
---------	-------------------

BACHELORPROEF

Een ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas

Hoe je als kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong (h)erkent en ermee omgaat.

Bachelor in onderwijs	Kleuteronderwijs
Academiejaar	2016 - 2017
Zittijd/ examenkans	2de
Promotor	Dhr. Kenneth Devos
Student	Beernaert Pauline

Woord vooraf

Een leerrijk eindwerk vol uitdaging, waaraan veel energie en tijd werd geschonken. Zo kan je deze bachelorproef definiëren. Deze bachelorproef gaf mij de kans om mij te verdiepen in een zeer interessant onderwerp, waardoor ik als kleuteronderwijzer nog meer bedreven in het werkveld zal staan.

Graag zou ik via deze weg enkele personen willen bedanken voor hun bijdrage. Zij hielpen mij namelijk om de bachelorproef naar een hoger niveau te tillen.

Allereerst gaat een oprecht dankwoord naar mijn promotor, meneer Kenneth Devos, die mij doorheen het proces heeft begeleid. Zijn feedback zorgde voor een vlot verloop en een versterking van de inhoud.

Ook mijn ‘critical friend’, meneer Dieter Sabbe, verdient een hartelijke dank. Zijn deskundigheid, als psychopedagogisch consultant in het CLB, bracht mij veel verder dan ik had durven hopen. Zijn feedback en tips vormden een duurzame basis voor mijn bachelorproef.

Daarnaast wil ik de personen die ik mocht interviewen ook bedanken. Vooral hun tips omtrent mijn praktijkuitwerking hielpen mij om kleuteronderwijzers op een toegankelijke manier te informeren.

Vervolgens bedank ik de mama van Lou en de ouders van Sofie om hun verhalen met mij te delen.

Ten slotte wil ik ook mijn vriend en ouders bedanken voor hun steun doorheen deze intensieve periode.

Abstract

Student/ opleiding: Pauline Beernaert (Bachelor in onderwijs, Kleuteronderwijs)

Promotor: mr. Kenneth Devos

Doelgroep: peuterklas t.e.m. derde kleuterklas

Samenwerking & partners: -

Een ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas. - Hoe je als kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong (h)erkent en ermee omgaat.

Tegenwoordig gaat er zeer veel aandacht naar peuters en kleuters met een beperking of achterstand. De meeste onderwijzers gaan namelijk akkoord met het feit dat deze problematiek een goede aanpak verdient. Maar wanneer we spreken over hoogbegaafdheid, of beter gezegd een ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters, dan verschillen plots de visies en kennis hieromtrent. Een ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters, wordt vaak gezien als een luxeprobleem. Maar door persoonlijke ervaringen werd duidelijk dat deze voorsprong vaak gepaard gaat met een brede waaier aan problemen. Dit motiveerde mij om mijn bachelorproef volledig toe te wijden aan deze problematiek.

Uit interviews bleek dat nog veel kleuteronderwijzers nood hebben aan informatie omtrent kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Daarom ontwikkelde ik vanuit mijn literatuuronderzoek een website die hulp biedt bij het (h)erkennen van deze kleuters en het omgaan met hun problemen. Op de website worden enkele waargebeurde verhalen weergegeven en de typische kenmerken toegelicht. Om tot een goede omgang te komen, worden ook enkele belangrijke tips en handige methodieken gepresenteerd. De website werd uiteindelijk getest en aangepast aan de hand van feedback, om zo tot een krachtig eindproduct te komen.

Contactgegevens student

Naam: Pauline Beernaert

Telefoon/ GSM: 0471 82 37 89

e-mailadres (privé): paulinebeernaert@hotmail.com

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Abstract

Inhoudsopgave 6

Lijst met figuren 9

Lijst met tabellen 9

Lijst met afkortingen.....10

Inleiding.....11

1. Motivatie 11

2. Probleemstelling 11

3. Doelen 12

4. Methodologie 12

Hoofdstuk 0: Waarom een ontwikkelingsvoorsprong geen luxeprobleem is 13

a. Waargebeurde verhalen (eigen ervaring) 13

b. ‘Tja hoogbegaafd, tegenwoordig is iedereen hoogbegaafd!’ 14

c. Conclusie uit de eerste ervaringen 15

Hoofdstuk 1: Literatuur- en werkveldonderzoek.....16

Deel 1: Wat is een ontwikkelingsvoorsprong? 16

1. Het verschil tussen een ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid.....16

2. De term ‘hoogbegaafd’ vroeger tot nu 17

2.1 De test van Alfred Binet 17

2.2 De superkinderen van Lewis Terman 17

2.3 Het model van Joseph Renzulli.....17

2.4 Het model van Franz Mönks.....18

2.5 De intelligentievormen van Howard Gardner.....18

2.6 Het model van Kurt Heller.....19

2.7 De luiken van Tessa Kieboom 20

3. Primaire eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong.....21

3.1 Faalangst 21

3.2 Rechtvaardigheidsgevoel 21

3.3 Gevoelig.....22

3.4 Kritische ingesteldheid 22

3.5 Intelligent 22

3.5.1 Definitie IQ.....22

3.5.2 Testen.....23

3.5.3 Normaalverdeling van intelligentie 23

3.5.4 Relevantie van het IQ 24

4. Secundaire eigenschappen.....25

4.1 Creativiteit 25

4.2 Taalvaardigheid 25

4.3 Gevoel voor humor 26

4.4 Wiskundig inzicht 26

4.5 Bewustzijn van leven en dood 26

4.6 Opvallend concentratievermogen 26

4.7 Sterk geheugen.....27

4.8	Nieuwsgierig.....	27
4.9	Sociaal-emotionele vaardigheden	27
5.	Zes types van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong	28
5.1	De succesvolle kleuter	28
5.2	De dubbel bijzondere kleuter	28
5.3	De uitdagende kleuter	28
5.4	De risicokleuter.....	28
5.5	De onderduikende kleuter	29
5.6	De zelfstandige kleuter	29
6.	Het verschil tussen een ontwikkelingsvoorsprong en ‘gewoon’ intelligent	30
6.1	Een onstilbare leehonger	30
6.2	De beruchte hangmat	30
7.	Cijfermateriaal: Hoeveel kleuters hebben een ontwikkelingsvoorsprong?	31
8.	Valkuilen bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong.....	32
8.1	Onderpresteren.....	32
8.2	Misdiagnoses	33
8.2.1	ADD en ADHD	33
8.2.2	Woedediagnoses	34
8.2.3	Syndroom van Asperger	34
8.2.4	Dyslexie.....	35
8.2.5	Slaapstoornissen	35
9.	Wat als een ontwikkelingsvoorsprong helemaal niet ontdekt wordt?	36
9.1	De onopvallende kleuter	36
9.2	De opvallende kleuter	36
9.3	Gevolgen van een misdiagnose.....	36
Deel 2: Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong.....		37
1.	Een theoretische blik op bestaande methodes en materialen.....	37
a.	Differentiatie.....	37
b.	De kangoeroeklas.....	40
c.	Versnellen	41
d.	STICORDI.....	42
e.	Handelingsgericht werken	43
f.	Zorgcontinuüm.....	46
g.	Materialen	47
2.	Eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong: een gepaste omgang	48
Hoe ga je als kleuteronderwijzer om met de primaire eigenschappen?.....		48
Een gepaste begeleiding voor de 6 types.....		51
Omgaan met onderpresteerders		52
3.	Omgaan met de ouders	55
Deel 3: Een ontwikkelingsvoorsprong binnen het werkveld.....		57
Inleiding		57
Interviews		58
1.	Interview met Kimberly Louagie (Pas afgestudeerde onderwijzer).....	58
2.	Dubbelinterview met psychopedagogisch consultants Dieter Sabbe en Eline Pylyser	60
3.	Interview met Rosa Coene (ervaren kleuteronderwijzer).....	63
4.	Interview met Heidi Coolsaet (ervaren kleuteronderwijzer)	64
5.	Interview met Els De Ruddere ((zorg)leerkracht in het lager onderwijs en kangoeroeklas).....	66
6.	Interview met Ineke Kerkhof (zorgcoördinator in leefschoon).....	68

Conclusies uit het werkveldonderzoek.....	70
1. Algemeen	70
2. Erkennen.....	70
3. Herkennen	70
4. Omgaan	71
5. Besluit.....	71
Hoofdstuk 2: Mijn visie op een ontwikkelingsvoorsprong.....	72
Deel 1: Een ontwikkelingsvoorsprong erkennen.....	72
Deel 2: Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen.....	74
Deel 3: Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong.....	76
Hoofdstuk 3: Een website als praktische uitwerking	78
1. Waarom een website?.....	78
2. Beschrijving van de website.....	79
3. Feedback van gebruikers	80
Hoofdstuk 4: Conclusies	81
Referentielijst.....	83
Boeken	83
Websites	84
Digitale tijdschriften, artikels, rapporten en protocollen	85
Cursussen en syllabussen	86
Persoonlijke communicatie	86
Figuren en grafieken.....	86
Bijlagen	88
Bijlage 1: Filosoferen met hoogbegaafde kinderen.....	88
Bijlage 2: Interview met Kimberly Louagie (Pas afgestudeerde onderwijzer)	93
Bijlage 3: Interview met psychopedagogisch consulenten Dieter Sabbe en Eline Pylyser	95
Bijlage 4: Interview met Rosa Coene (kleuteronderwijzer)	98
Bijlage 5: Interview met Heidi Coolsaet (kleuteronderwijzer).....	100
Bijlage 6: Interview met Els De Ruddere ((zorg)leerkracht in lager onderwijs en kangoeroeklas).....	102
Bijlage 7: Interview met Ineke Kerkhof (zorgleerkracht in leefschoon).....	105
Bijlage 8: Feedbackformulier van Kimberly Louagie.....	108
Bijlage 9: Feedbackformulier van Heidi Coolsaet	109
Bijlage 10: Feedbackformulier van Rosa Coene	110
Bijlage 11: Feedbackformulier van Dieter Sabbe.....	111
Bijlage 12: Feedbackformulier van Ineke Kerkhof	112
Bijlage 13: Feedbackformulier van Els De Ruddere	113

Lijst met figuren

Figuur 2.3: Multifactorenmodel van Renzulli (van Kooten, 2011).....	17
Figuur 2.4: Multifactorenmodel van Mönks (Kieboom, 2015).....	18
Figuur 2.6: Multifactorenmodel van Kurt Heller (Kieboom, z.j.).....	19
Figuur 2.7: Het cognitief en zijnsluik van Kieboom (Kieboom, 2015).....	20
Figuur 3.5.3: De normaalverdeling van intelligentie (Kieboom, z.j.).....	23
Figuur 1a: ‘Our Education System’ (Imgur, 2012).....	37
Figuur 1a: ‘Vygotsky’s zone van de naaste ontwikkeling’ (Van Eyen, 2017).....	39
Figuur 1c: % versnelde leerlingen in Vlaanderen (Van de Cloot & Van Keirsbilck, 2016).....	41
Figuur 1d: STICORDI-maatregelen per niveau (van Hyfte, Borremans & Schuermans, 2013).....	42
Figuur 1f: Zorgcontinuüm (Prodia, 2011).....	46

Lijst met tabellen

Tabel 2.5: De intelligentievormen van Gardner (Devos, 2016).....	18
Tabel 8.2.1: Overeenkomsten tussen ADD/ADHD gedrag en hoogbegaafd gedrag (Kerpel, 2014).....	33
Tabel 8.2.3: Eigenschappen ontwikkelingsvoorsprong en het syndroom van Asperger (Eigen bewerking van Kerpel, 2014).....	34

Lijst met afkortingen

CLB	Centrum voor Leerlingenbegeleiding
GO!	Gemeenschapsonderwijs
HGW	Handelingsgericht Werken
IQ	Intelligentiequotiënt
M-decreet	Maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
Prodia	Protocollering van Diagnostiek
SiDi (3)	Signalering en Diagnosticering
SMART	Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden
STICORDI	Stimuleren, remediëren, compenseren en dispenseren
ZoCo	Zorgcoördinator

Inleiding

Motivatie

In de voorbije jaren kwam ik reeds enkele malen in contact met ouders die ervan overtuigd zijn dat hun kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft. Ze vertelden mij over de toestand van hun zoon of dochter in de kleuterklas. De kleuters waren gedemotiveerd, gingen niet meer graag naar school en hadden ook last van faalangst. Bovendien merkten sommige ouders dat hun kind op school veel slechter presteerde dan thuis. Dit was voor mij een grote verrassing aangezien ik vroeger ervan overtuigd was dat uiterst intelligente kinderen het net gemakkelijk hadden op school. Als gevolg van deze grote verrassing ontstonden al snel veel vragen hieromtrent: ‘Waarom zou die intelligente en leergierige kleuter niet graag naar school gaan? Wat is de oorzaak van die faalangst? Waarom zou een intelligente kleuter net onderpresteren?’ enz. Het viel mij in elk gesprek ook vooral op dat de ouders en de kleuteronderwijzers niet altijd op dezelfde golflengte zaten.

Door de vele gesprekken werd mijn interesse aangewakkerd en besloot ik om al een beetje onderzoek te doen naar ontwikkelingsvoorsprongen en hoogbegaafdheid via het internet. Als snel bleek dat hoogbegaafdheid vaak een probleem vormt in Vlaanderen en dat dit probleem ook nog niet zo lang serieus wordt genomen. Veel kleuteronderwijzers (h)erkennen het probleem vandaag de dag nog steeds niet.

Deze ondervinding vormde voor mij de doorslag om de problematiek rond ‘ontwikkelingsvoorsprongen’ te behandelen in mijn bachelorproef. Aangezien dit onderwerp niet in de lijst met mogelijke bachelorproeftitels stond moest ik deze eerst zelf voorstellen en motiveren. Maar al snel werd het onderwerp goedgekeurd en kon mijn onderzoek van start gaan.

Probleemstelling

Uit de vele gesprekken met ouders en uit eigen ervaringen bleek dat er zeer veel onderwijzers zijn die ‘hoogbegaafdheid’ of ‘een ontwikkelingsvoorsprong’ nog steeds zien als een luxeprobleem. Ze denken dat deze kleuters dankzij hun ontwikkelingsvoorsprong geen moeilijkheden ondervinden op school. In haar boek meldt Kieboom (2015) dat deze kleuters vaak zeer veel moeilijkheden ondervinden tijdens hun schoolcarrière. Ook tijdens het begin van mijn literatuuronderzoek werd het al snel duidelijk dat dit probleem zeer actueel is. Uit de gesprekken en het literatuuronderzoek kan ook afgeleid worden dat onderwijzers deze problematiek soms wel erkennen, maar ze hebben moeite om deze kleuters in hun klas te herkennen. Hierbij ontbreekt duidelijk kennis omtrent een ontwikkelingsvoorsprong. Uit het rapport van Van de Cloot & Van Keirsbilck (2016) uit Itinera Institute blijkt dat slechts een klein deel van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong tijdig wordt geïdentificeerd. Ten slotte gebeurt het ook vaak dat de kennis wel aanwezig is, maar de vaardigheden ontbreken. De kleuteronderwijzer (h)erkent in dit geval namelijk de ontwikkelingsvoorsprong, maar ondanks zijn inspanningen verdwijnen de problemen van deze kleuter niet. In tegendeel, ze verergeren soms zelfs.

Hoe (h)erken je als kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong en hoe ga je ermee om?

Doelen

Hoofddoel:

Een website ontwikkelen om kleuteronderwijzers te helpen bij het (h)erkennen van en het omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong.

Tussendoelen:

1. Kleuteronderwijzers overtuigen om een ontwikkelingsvoorsprong niet te zien als luxeprobleem. (erkennen)
2. Kleuteronderwijzers informeren over een ontwikkelingsvoorsprong. (herkennen)
3. Een goede aanpak vinden om met een ontwikkelingsvoorsprong om te gaan. (omgaan)

Methodologie

In het eerste onderdeel ligt de focus op het literatuuronderzoek. Als inleiding richt ik mij op het erkennen van de problematiek door middel van waargebeurde verhalen en een overtuigende conclusie. Vervolgens wordt een theoretisch beeld gevormd omtrent ‘de ontwikkelingsvoorsprong’. Het eerste deel vormt vooral een antwoord op de vraag ‘Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?’ om te helpen bij het herkennen hiervan. Met deze informatie en verder onderzoek wordt een antwoord gevormd op de vraag ‘Hoe gaan we als onderwijzer om met een ontwikkelingsvoorsprong?’ in het tweede deel.

In het derde deel van hoofdstuk 1 wordt het werkveld onderzocht. Daarin start ik met het interviewen van kleuteronderwijzers, zorgleerkrachten en CLB-medewerkers om meer te weten te komen over hun ervaringen met een ontwikkelingsvoorsprong. Hiermee wil ik ook over de bestaande methoden, zoals differentiatie, de kangoeroeklas, versnelling,... meer praktische informatie verzamelen.

Alle informatie uit het literatuur- en werkveldonderzoek wordt vervolgens gekoppeld aan mijn eigen visie in hoofdstuk 2. Het geheel wordt gebruikt om een website te ontwikkelen in hoofdstuk 3. Daarin wordt uitgelegd waarom een ontwikkelingsvoorsprong geen luxeprobleem is, hoe je het kan herkennen en hoe je met een vernieuwde aanpak ermee kan omgaan als kleuteronderwijzer. Wanneer de website volledig af is kunnen kleuteronderwijzers en zorgleerkrachten deze uittesten. Zij geven mij vervolgens feedback. Aan de hand van deze feedback wordt mijn website en visie nog aangepast om zo te kunnen overgaan naar het laatste deel van mijn bachelorproef.

In het vierde en laatste hoofdstuk wordt uiteindelijk de conclusie uitgeschreven aan de hand van mijn ervaringen doorheen het volledige onderzoek. Zowel de geslaagde als niet geslaagde onderdelen komen hierin aan bod. Ook nuttige suggesties naar de toekomst toe worden hieraan toegevoegd.

Hoofdstuk 0: Waarom een ontwikkelingsvoorsprong geen luxeprobleem is.

a. Waargebeurde verhalen (eigen ervaring)

Lou is 4 jaar en zit sinds enkele weken in de tweede kleuterklas. Zijn mama, Caroline, vraagt hem af en toe hoe het gaat op school, waarop hij kortweg 'saai' antwoordt. Na een tijdje begint Caroline zich zorgen te maken en beslist ze om hem toch eens om een goede uitleg te vragen. Lou vertelt zijn mama dat hij alle spelletjes in de klas al heeft gespeeld, alle puzzels heeft gemaakt en hij nu alles gewoon saai vindt. Caroline heeft al een tijdje een vermoeden dat Lou een ontwikkelingsvoorsprong heeft, en hoe meer informatie ze hierover leest, hoe meer ze Lou hierin herkent. Ze beslist uiteindelijk om eens te gaan praten met zijn juf. Zij vertelt haar dat Lou zeer sociaal is en goed in de groep ligt, maar hij is vooral dromerig en hij toont geen interesse tijdens groepsgesprekken of wanneer gedichtjes herhaald worden. Hij weigert ook soms om bepaalde oefeningen uit te voeren. Voor Caroline is dit geen grote verrassing aangezien Lou thuis ook dromerig kan zijn en bij moeilijkere opdrachten of spelletjes afhaakt. Ze vraagt de juf of ze Lou misschien wat meer kan uitdagen en motiveren. Helaas blijkt na een tijdje dat er helemaal niets is veranderd in de klas voor Lou en dat de focus vooral blijft liggen op de kleuters met een achterstand.

Sofie wordt deze zomer 4 jaar en mag bijna over naar de tweede kleuterklas. Thuis is ze zeer vrolijk en nieuwsgierig. Ze maakt met gemak puzzels van 200 stukken, kan al lezen, is zeer taalvaardig en houdt ervan om gezelschapsspelletjes te spelen met haar oudere broer (8 jaar) en zus (10 jaar). Wanneer er vriendjes uit haar klas komen spelen merken de ouders een groot verschil tussen de leeftijdsgenoten. Ze zien dat Sofie duidelijk een voorsprong heeft in haar ontwikkeling, net zoals haar oudere broer. In mei worden de ouders uitgenodigd op school voor een oudercontact. Daar krijgen ze plots te horen dat de school haar de tweede kleuterklas nog eens wil laten overdoen. De juf vindt dat Sofie onvoldoende sociaalvaardig is. De ouders gaan niet akkoord met deze beslissing en vragen om meer uitleg. Na een lang gesprek blijkt dat Sofie in de klas veel minder goed presteert dan thuis. Ze maakt enkel gemakkelijke inlegpuzzels, praat niet veel en speelt heel simpele spelletjes. De ouders proberen de juf ervan te overtuigen dat dit helemaal niet de Sofie is die zij kennen, maar de juf blijft daar toch haar twijfels over hebben. Voor het vermoeden van de ouders dat het zou gaan om een ontwikkelingsvoorsprong toont ze wel begrip, maar in haar ogen gaat het echt wel om een achterstand. Uiteindelijk vragen de ouders aan de juf om Sofie toch wat extra uit te dagen met moeilijker materiaal. De juf gaat hiermee akkoord en biedt Sofie vanaf dat moment moeilijkere puzzels aan en oefeningen met letters. Aangezien Sofie het lagere niveau uit de eerste kleuterklas gewend is moet de juf in het begin af en toe wel aandringen om de andere moeilijkere werkjes eens te proberen. Maar al snel blijkt dat Sofie probleemloos alle puzzels maakt, simpele verhalen kan lezen en zelfs de klok kan lezen. De school besluit uiteindelijk om Sofie toch over te laten naar de tweede kleuterklas. Daar mag ze vanaf maart zelfs meedoen met het contractwerk van het derde kleuter. Op het einde van de tweede kleutersklas besluiten de ouders en de school om Sofie een jaar te laten overslaan. Ze mag onmiddellijk naar het eerste leerjaar. Ook daar verloopt alles vlot voor Sofie.

Vincent is 2 jaar en 6 maanden en zit net in de peuterklas. Hij draagt nog een luier en brabbelt af en toe als een baby. Tijdens activiteiten merkt de juf dat Vincent er helemaal niets van begrijpt. Ze vreest ervoor dat Vincent een enorme achterstand heeft of misschien zelfs een mentale beperking. Elke week organiseert de juf een puzzelmoment voor alle kleuters. Tijdens het eerste puzzelmoment is Vincent zeer passief, maar hij observeert wel duidelijk de andere kleuters. Tijdens het tweede puzzelmoment staat de juf plots vol verbazing te kijken naar Vincent. Hij maakt de ene puzzel na de andere zonder ook maar één fout te maken. Ook tijdens andere wiskundelessen wordt de juf meer en meer verbaasd. Zijn taalvaardigheid daarentegen blijft wel een werkpunt. Wanneer de juf moeilijkere werkjes aanbiedt haakt Vincent dan weer af. De juf weet niet goed hoe ze met deze bizarre situatie moet omgaan en kan ook de ouders van Vincent niet bereiken om het hierover te hebben.

b. ‘Tja hoogbegaafd, tegenwoordig is iedereen hoogbegaafd!’

Zelf heb ik in de voorbije jaren veel gesprekken gehad met verschillende onderwijzers in de lerarenkamer. Af en toe gebeurde het dat er een ouder langskwam om te praten over zijn hoogbegaafde zoon of dochter. Sommige onderwijzers waren daar oprecht mee bezig en deden hun best om die kleuters extra uitdaging te bieden. Maar heel vaak gebeurde het dat de onderwijzer de ouders niet serieus nam. ‘Tja, hoogbegaafd, tegenwoordig is iedereen hoogbegaafd.’ Of ‘Hoogbegaafd zijn, dat is een luxeprobleem. Wees blij dat je kind later slim genoeg zal zijn om verder te studeren.’ Om eerlijk te zijn zou ik enkele jaren geleden net hetzelfde gedacht hebben, maar na de verhalen van Lou, Sofie, Vincent en andere kleuters te horen is dit beeld toch veranderd. Zeker wanneer ik mij begon te verdiepen in het literatuuronderzoek.

c. Conclusie uit de eerste ervaringen

Allereerst kunnen we uit de drie verhalen afleiden dat een ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas een zeer complex gegeven is. Er is telkens ook onenigheid tussen ouders en onderwijzer.

In het verhaal van Lou zien we duidelijk dat de kleuterjuf het probleem van Lou niet echt serieus neemt, aangezien er na het gesprek niets meer is veranderd voor hem. In dit geval kunnen we spreken van ‘het niet erkennen’ van de ontwikkelingsvoorsprong.

In het verhaal van Sofie toont de juf begrip voor het vermoeden van de ouders en negeert ze de optie ‘ontwikkelingsvoorsprong’ dus niet. Maar in haar ogen gaat het hier niet over een voorsprong, maar over een achterstand. Het is hier duidelijk dat de twee kanten van Sofie zorgen voor verwarring. De juf herkent de ontwikkelingsvoorsprong hier dus niet. Gelukkig gaat ze akkoord met het voorstel van de ouders om Sofie eens meer uit te dagen en te observeren, want dit heeft duidelijk vruchten afgeworpen aangezien Sofie later zelfs met succes een jaar versnelde.

Als laatste hebben we het verhaal over Vincent, waarin we nog niet echt weten of het gaat over een ontwikkelingsvoorsprong. De mogelijkheid is er wel aangezien Vincent plots een wiskundig ‘genie’ blijkt te zijn. Hoe dan ook, de juf wordt hierdoor overdonderd en weet niet meer hoe ze hiermee moet omgaan.

In de drie verhalen zien we ook dat de kleuters soms moeilijke opdrachten vermijden. In de ogen van de onderwijzers kan dit gewoon betekenen dat de kleuter nog niet klaar is voor die opdrachten, maar wanneer we dit bekijken vanuit een ontwikkelingsvoorsprong kan het ook gaan om de typische faalangst die bij deze kleuters leeft (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3.1). Dit is maar één eigenschap die terugkomt in de verhalen, maar hoe verder we gaan in het literatuuronderzoek hoe meer typische eigenschappen herkenbaar worden in de verhalen.

‘Hoogbegaafdheid’ of beter gezegd ‘een ontwikkelingsvoorsprong’ hangt duidelijk samen met heel wat problemen en is dus zeker geen luxeprobleem! Het is een problematiek die je als onderwijzer moet aanpakken, net zoals taalachterstand, motorische beperkingen, emotionele problemen, enz.

Hoofdstuk 1: Literatuur- en werkveldonderzoek

Deel 1: Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?

1. Het verschil tussen een ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid

De betekenis van de term ‘ontwikkelingsvoorsprong’ kan je in de eerste plaats uit het woord zelf halen. Het gaat hier namelijk over een voorsprong binnen de ontwikkeling van de kleuter. Het feit dat men de term ‘ontwikkelingsvoorsprong’ gebruikt bij kleuters, in plaats van ‘hoogbegaafdheid’, heeft verschillende redenen:

Wanneer we de term beschouwen vanuit de ontwikkelingspsychologie moeten we vooral letten op het woorddeel ‘sprong’. De ontwikkeling van een kleuter verloopt namelijk in sprongen. Volgens Drent & van Gerven (2007) kan een kleuter, jonger dan zes jaar, plots zeer snel ontwikkelen binnen een bepaald terrein gevolgd door een relatieve stilstand op dat terrein. De ontwikkeling van een kleuter verloopt dus met andere woorden minder voorspelbaar en niet lineair, in tegenstelling tot oudere kinderen.

De belangrijkste reden voor het gebruik van de term ‘ontwikkelingsvoorsprong’ is dat we een kleuter op zo’n jonge leeftijd nog geen stempel mogen of zelfs kunnen toedienen. Het is namelijk mogelijk dat een ontwikkelingsvoorsprong plots stagneert en tijdelijk is. Het is dus moeilijk om op deze leeftijd hoogbegaafdheid vast te stellen. (Sabbe, 2016)

2. De term ‘hoogbegaafd’ vroeger tot nu

2.1 De test van Alfred Binet

In het begin van de twintigste eeuw was er voor het eerst sprake van hoogbegaafdheid. Alfred Binet, een Franse psycholoog en fysioloog, ontwikkelde toen de allereerste intelligentietest. Deze test was vooral bedoeld om leerlingen met een mentale achterstand op te sporen. Binet berekende de intelligentie aan de hand van een intelligentiequotiënt (IQ). Wie een score van 100 haalde, was normaal begaafd. Wie meer dan 140 haalde werd gezien als een genie, of zoals we het tegenwoordig noemen ‘hoogbegaafd’. (Eeckhout, 1999)

Vandaag de dag wordt het intelligentiequotiënt nog steeds gebruikt als schaal. Maar de inhoud van de test is uiteraard gewijzigd en verbeterd in de loop der jaren.

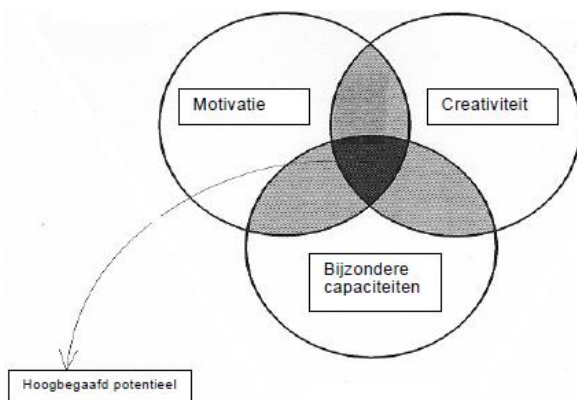
2.2 De superkinderen van Lewis Terman

Later werd de IQ-test van Binet aangepast door Lewis Terman, een psycholoog aan de Stanford Universiteit. Hij maakte een Amerikaanse versie van deze test en noemde deze ‘The Stanford-Binet Intelligence Scale’, welke nog steeds wordt gebruikt in Engelstalige gebieden. (Heffner, 2016)

Lewis Terman is volgens Kieboom (2015) de grondlegger van ‘de luxegedachte’ die vandaag de dag nog steeds bestaat bij veel mensen. In 1920 stelde hij een onderzoeksgroep samen van ‘superkinderen’. Terman was er namelijk van overtuigd dat deze hoogbegaafde kinderen op lange termijn zeer succesvol en gelukkig zouden zijn. Ze werden voor 37 jaar gevolgd, maar bleken uiteindelijk niet zo succesvol en gelukkig te zijn als Terman voorheen verwachtte. Integendeel, vaak bezaten ze geen hoger diploma en weinig geld.

2.3 Het model van Joseph Renzulli

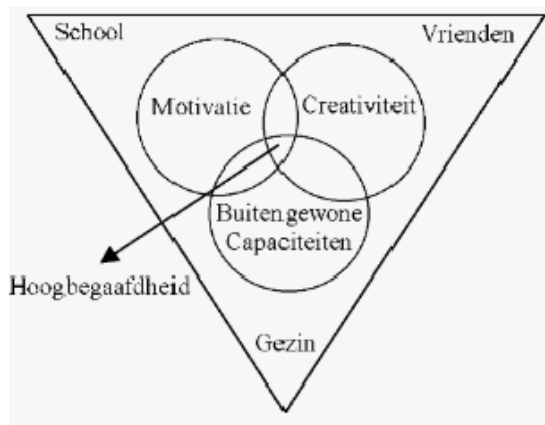
Joseph Renzulli was de eerste wetenschapper die in 1978 afstapte van het idee dat hoogbegaafdheid enkel zou gaan om intelligentie. Hij ontwierp het multifactorenmodel waarin de persoonlijkheidskermerken ‘intellectuele capaciteiten’, ‘motivatie’ en ‘creativiteit’ de bron vormen voor het hoogbegaafde potentieel. Zo stelde hij dat ‘hoogbegaafdheid’ niet echt een eigenschap is, maar eerder een vermogen dat tot hoogbegaafd gedrag en resultaten kan leiden. (Koenderink, 2012)

Figuur 2.3: Multifactorenmodel van Renzulli (van Kooten, 2011)

2.4 Het model van Franz Mönks

Franz Mönks breide het model van Renzulli uit met de drie belangrijkste sociale omgevingen: school, vrienden en gezin. Een kind zou naast zijn persoonlijkheidskenmerken ook een positieve stimulatie en begeleiding vanuit zijn school en gezin moeten krijgen. Met de omgevingsfactor 'vrienden' verwees Mönks vooral naar ontwikkelingsgelijken. Een hoogbegaafde zou nood hebben aan ontwikkelingsgelijken om positief te ontwikkelen. Volgens Mönks kan hoogbegaafdheid zich pas goed ontwikkelen wanneer er een goed samenspel is tussen de persoonlijkheidskenmerken (intellectuele capaciteiten, taakgerichtheid en creativiteit) en de sociale omgevingen. (Nelis & van Sark, 2016)

Figuur 2.4: Multifactorenmodel van Mönks (Kieboom, 2015)

2.5 De intelligentievormen van Howard Gardner

Volgens Nelis & van Sark (2016) speelde Howard Gardner naast Mönks in begin jaren '80 ook een zeer belangrijke rol in het onderzoek naar intelligentie. Deze Amerikaanse ontwikkelingspsycholoog was ervan overtuigd dat elke mens minder en meer intelligent kan zijn binnen verschillende gebieden. Zo onderscheidde hij acht intelligentievormen:

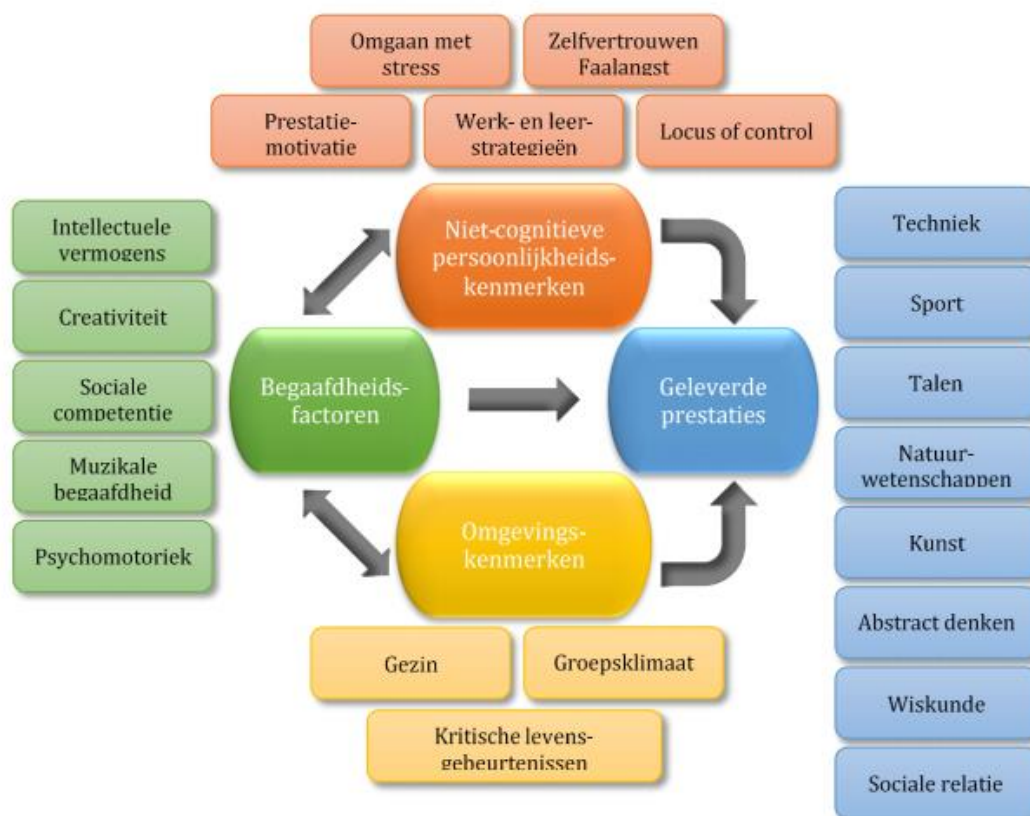
INTELLIGENTIES	GOED IN...
LINGUÏSTISCHE	Leren via gesproken en geschreven taal.
LOGISCH-MATHEMATISCHE	Vertrekken van het abstracte, cijfers
RUIMTELIJK-VISUELE	Visualiseren (tekenen, schema's,...)
KINESTHETISCHE	Leren via fysieke beweging
MUZIKALE	Leren via rijm, ritme, herhaling
INTERPERSOONLIJKE	Leren best samen met andere, interacties, groepsrelaties
INTRAPERSONLIJKE	Goede zelfkennis, zelfreflectie
NATURALISTISCHE	Analyseren, categoriseren, verscheidenheid

Tabel 2.5: De intelligentievormen van Gardner (Devos, 2016)

Dit kader speelt binnen het onderzoek een zeer belangrijke rol. We moeten namelijk altijd onthouden dat een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong, net zoals elke kleuter, binnen de verschillende intelligentievormen anders kan presteren. Zo kan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong bijvoorbeeld zeer goed presteren wanneer wiskundige initiatie aan bod komt, maar tegelijkertijd ook geen ritmisch gevoel hebben.

2.6 Het model van Kurt Heller

Kurt Heller voegde in 2000 de ideeën samen van Renzulli, Mönks en Gardner. Zo kwam hij op zijn eigen nieuw multifactorenmodel waarbij één grote wisselwerking bestaat tussen persoonlijkheidskenmerken, omgevingskenmerken, talent factoren en prestatiegebieden.

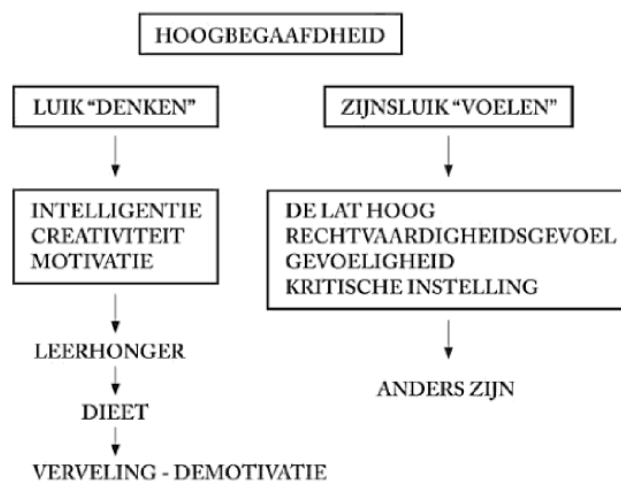

Figuur 2.6: Multifactorenmodel van Kurt Heller (Kieboom, z.j.)

2.7 De luiken van Tessa Kieboom

De Belgische professor Tessa Kieboom doet al jaren onderzoek naar hoogbegaafdheid bij kinderen en is ook directeur van het expertisecentrum 'Exentra', een centrum die informatie en begeleiding biedt aan hoogbegaafde kinderen. Tegenwoordig wordt ze gezien als één van de meest populaire voorvechters van een gepaste aanpak voor hoogbegaafden. (Verweire, z.j.)

Volgens Kieboom (2015) bestaan er twee luiken binnen hoogbegaafdheid, namelijk: het luik 'denken' en het luik 'voelen'. Het 'denken' slaat op de drie persoonlijkheidskermerken van Renzulli, en het 'voelen' slaat op de vier meest typische eigenschappen van hoogbegaafde mensen. Over deze eigenschappen zien we meer in '1.3 eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong'.

Figuur 2.7: Het cognitief en zijnsluik van Kieboom (Kieboom, 2015)

3. Primaire eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong

Aan de hand van de vorige theorie kunnen we vaststellen dat een ontwikkelingsvoorsprong een zeer complex gegeven is. Daarom is het ook moeilijk om een echte 'checklist' te maken met typische eigenschappen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Elke kleuter verschilt en niet alle eigenschappen kunnen gekoppeld worden aan deze kleuters. Doorheen het volledige literatuuronderzoek waren er uiteraard wel eigenschappen die meer opvielen dan andere. De vijf eigenschappen die het meest terugkwamen in verschillende bronnen waren: de faalangst, het rechtvaardigheidsgevoel, de gevoeligheid, de kritische ingesteldheid en de hoge intelligentie van deze kleuters. De vier eerste eigenschappen vallen toevallig ook onder het 'zijnsluit' van T. Kieboom. Ook andere eigenschappen zoals taalvaardigheid, creativiteit, wiskundig inzicht, enz. komen vaak voor maar zeker niet altijd. Daarom worden de vele eigenschappen van een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong hieronder opgedeeld in 'primaire eigenschappen' en 'secundaire eigenschappen'. De vijf primaire eigenschappen die, zoals eerder vermeld, het meest terugkwamen in verschillende bronnen, zijn de eigenschappen waar we telkens op moeten letten wanneer we een ontwikkelingsvoorsprong willen herkennen. Hoe een kleuteronderwijzer met deze eigenschappen moet omgaan, staat vermeld in deel 2.

3.1 Faalangst

Volgens Drent & van Gerven (2012) heeft het wel of niet ontwikkelen van faalangst alles te maken met de ontwikkeling van een positief zelfbeeld en voldoende zelfvertrouwen. Wanneer een kleuter een inspanning levert en deze leidt tot een positief resultaat, dan ontstaat er een positieve ervaring. Positieve ervaringen veroorzaken dan weer zelfvertrouwen. Het probleem bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong is dat zij zich net niet moeten inspannen, waardoor ze die positieve ervaringen veel minder ervaren.

Een ander gevolg hiervan is dat de kleuter de vaardigheid nooit aanleert om zich in te spannen en zich te concentreren. En wanneer een goede concentratie plots echt nodig is om resultaten te behalen beschikt de kleuter niet over de juiste werkhouding om een opdracht tot een goed einde te brengen. Hierdoor doet de kleuter plots heel wat negatieve ervaringen op en gelooft hij op den duur niet meer dat hij wel kan slagen in bepaalde opdrachten. Zo ontstaat de vicieuze cirkel van de faalangst. Zoals Lou (zie hoofdstuk 0) zullen veel kleuters met faalangst onmiddellijk afhaken wanneer een opdracht er te moeilijk uitziet en ze vermoeden dat ze een risico lopen om fouten te maken.

Een eigenschap die volgens Kieboom (2015) sterk verbonden is met faalangst is het perfectionisme. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is het niet gewend om te mislukken en legt daardoor de lat zeer hoog voor zichzelf. Maar wanneer de lat zeer hoog ligt is de kans groter om te falen, zeker wanneer grote inspanningen onmisbaar zijn. Dat heeft dan weer als gevolg dat de faalangst zich nog sterker ontwikkelt.

3.2 Rechtvaardigheidsgevoel

Afspraken afzeggen en beloftes niet nakomen zijn voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong volledig uit den boze. Ze zijn daarnaast ook sterk in de ban van regels. Wanneer ze naar het nieuws kijken kan dit soms zeer felle reacties teweegbrengen. Dan zijn ze boos op alles wat in onze

‘oneerlijke’ wereld gebeurt. Oorlog, armoede, diefstal,... het zijn allemaal thema’s waar een kleuter soms op zeer jonge leeftijd vragen over stelt en tegen zal protesteren. Terwijl een andere kleuter daar veel minder bij stil staat, omdat het hem minder raakt of hij het gewoon niet begrijpt. Door dit sterk rechtvaardigheidsgevoel kan zo’n kleuter ook zeer pessimistisch en serieus overkomen. Verheye en Kieboom (2010) linken in hun boek het rechtvaardigheidsgevoel ook aan het eerlijk toegeven van fouten. Dit is voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zeer belangrijk. Hij doet dit zelf met gemak en verwacht dit ook van zijn omgeving.

3.3 Gevoelig

De gevoeligheid van een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong kan zich op verschillende manieren uiten. Zo kan deze kleuter bijvoorbeeld zeer bezorgd zijn over anderen. Hij denkt zeer snel aan mogelijke risico’s of gevolgen en wordt hierdoor ongerust.

Een andere kant van deze gevoeligheid is het belang dat de kleuter hecht aan wat een ander over hem denkt. “Ohnee, nu zal hij mij haten!” is een typische gedachte wanneer de kleuter iets misdaan heeft. Tegelijkertijd kan deze kleuter andere mensen zeer goed inschatten.

Ten slotte hebben veel kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong lang en hevig moeite met het overlijden, een ziekte of een ongeval van iemand. Ze kunnen dit niet loslaten en blijven heel lang daarover piekeren. Deze gevoeligheid valt binnen het emotionele gebied, maar volgens Jansen (2017) kan de gevoeligheid ook betekenen dat het kind gevoelig is voor zintuigelijke prikkels.

3.4 Kritische ingesteldheid

De kritische ingesteldheid is soms een zeer irritante eigenschap ten opzichte van de onderwijzer. De kleuter kijkt hem op de vingers en geeft commentaar op wat hij doet. Alles wat in de omgeving van de kleuter gebeurt wordt grondig geanalyseerd. Hij gaat met anderen in discussie en geeft zich niet snel gewonnen. De kleuter kan hierdoor overkomen als een betweter of een muggenzifter.

De kritische ingesteldheid hangt ook sterk samen met de typische faalangst en perfectionisme van de kleuter. Hij is namelijk niet alleen zeer kritisch ten opzichte van anderen, maar ook tegenover zichzelf. Het eigen gedrag wordt voortdurend bekritiseerd door zichzelf waardoor onzekerheid kan ontstaan, met als gevolg ook faalangst. (Daeter, 2012)

3.5 Intelligent

3.5.1 Definitie IQ

De afkorting IQ staat voor de term intelligentiequotiënt. Binnen dit literatuuronderzoek zagen we reeds in ‘2.1 De test van Alfred Binet’ dat het IQ sinds het begin van de twintigste eeuw getest wordt. Het IQ is een getal dat het intellectueel vermogen weergeeft in vergelijking met het gemiddelde volgens eigen leeftijd. Het getal die als uitkomst geldt wordt bekomen via een IQ-test waarin verschillende subtesten worden afgelegd tegen de tijd. Het getal ‘100’ wordt gebruikt als gemiddelde. (Ian Langtree, 2014)

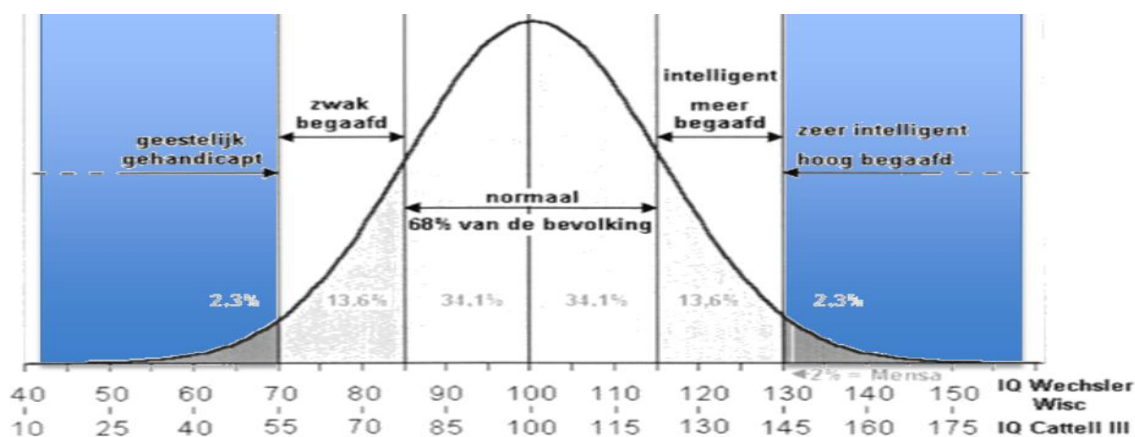
3.5.2 Testen

Een intelligentietest kan gebruikt worden om het IQ te testen van een kind, maar wanneer we een ontwikkelingsvoorsprong willen opsporen blijken deze testen onvoldoende effectief te zijn. Een intelligentietest wordt dus beter niet gebruikt als enige instrument om een ontwikkelingsvoorsprong op te sporen. Een tweede reden waarom een intelligentietest niet altijd aan te raden is, is volgens Ontwikkelingsvoorsprong.info (z.j.) het feit dat kleuters zich in sprongen ontwikkelen. De test is afhankelijk van het moment, kleuters ontwikkelen zich in sprongen en hun gedrag kan nog sterk wisselen van dag tot dag. Uiteraard kan een intelligentietest wel gebruikt worden wanneer er, ondanks andere duidelijke primaire eigenschappen, nog steeds twijfel bestaat omtrent de mogelijke ontwikkelingsvoorsprong. Wanneer de kleuter bijvoorbeeld onderpresteert kan een intelligentietest het tegendeel bewijzen. Op die manier kan de onderwijzer zien dat de kleuter veel intelligenter is dan gedacht.

Volgens Prodia (2011) is de 'Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence III' (WPPSI-III) de meeste gepaste intelligentietest voor peuters en kleuters. De test bestaat uit vier tot zeven verschillende subtests, afhankelijk van de leeftijd. Verschillende onderdelen uit de leergebieden taal en wiskunde komen hierin voor.

3.5.3 Normaalverdeling van intelligentie

Een kleuter met een IQ van 147 wordt door veel mensen gezien als een zeer intelligent kind dat zeker zal slagen in het onderwijs. Een kleuter met een IQ van 53 daarentegen wordt gezien als een kind dat weinig tot geen slaagkansen heeft en zeer veel aanpassingen eist in het gewone onderwijs. Vreemd genoeg zijn de afwijkingen van beide kleuters even groot ten opzichte van het gemiddelde '100'. Ze staan dus allebei even ver van 'normaal' en hebben evenveel specifieke noden. In figuur 5 zien we dat 2,3 % van de Vlaamse bevolking een IQ behaalt van meer dan 130. Volgens deze figuur wilt dit tegelijkertijd zeggen dat 2,3 % van de Vlaamse bevolking hoogbegaafd is. Later in hoofdstuk 1 zien we dat het aantal kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong niet zomaar gelinkt kan worden aan dit percentage (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 7.).

Figuur 3.5.3: De normaalverdeling van intelligentie (Kieboom, z.j.)

3.5.4 Relevantie van het IQ

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is in het algemeen een stuk intelligenter dan zijn gemiddelde leeftijdsgenoten. Maar er is nog steeds een verschil tussen ‘gewoon’ intelligent en een ontwikkelingsvoorsprong (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 6.). Wanneer we de meervoudige intelligentie van Gardner (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 2.5) in ons achterhoofd houden, merken we dat kleuters meer of minder kunnen uitblinken binnen een bepaald gebied. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zal bijvoorbeeld zeer taalvaardig zijn maar gemiddeld scoren op wiskundig vlak. Dit vormt nog een reden waarom een intelligentietest geen garantie biedt bij het detecteren van een ontwikkelingsvoorsprong. De score van een intelligentietest is namelijk gebaseerd op de verschillende intelligentievormen. Eén zwakkere kant van de kleuter kan de score dus omlaag trekken. Het is daarom beter om de verschillende primaire en secundaire eigenschappen waar te nemen bij de kleuter, en aan de hand daarvan een algemeen beeld te scheppen. Het IQ is slechts één van de vele eigenschappen, en mag daarom niet gebruikt worden als enige vertrekpunt.

De uitslag op een intelligentietest geeft ons dus geen zekerheid over het al dan niet hebben van een ontwikkelingsvoorsprong. Doordat deze afhankelijk is van het moment zelf, het gedrag van de kleuter, zijn ontwikkelingsfase en zijn sterkere of zwakkere punten.

4. Secundaire eigenschappen

Bij de secundaire eigenschappen grijpen we even terug naar de theorieën van Gardner, Heller en Kieboom (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 2.5, 2.6, 2.7). Volgens Gardner kan elke persoon binnen acht intelligentievormen verschillend presteren. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong kan dus bijvoorbeeld zeer creatief en taalvaardig zijn, maar heeft tegelijkertijd misschien moeite met wiskunde. Wanneer we het multifactorenmodel van Heller (2000) bekijken, zien we dat er een wisselwerking bestaat tussen persoonlijkheidskenmerken, omgevingskenmerken, talent factoren en prestatiegebieden. Deze vier gebieden worden nog eens onderverdeeld in vijf tot acht verschillende kenmerken. Het cognitief en zijnsluit van Kieboom splitst verschillende eigenschappen op in twee groepen. De eigenschap ‘creativiteit’ uit het cognitieve luik is binnen de secundaire eigenschappen één van de belangrijkste aangezien we de term ‘creativiteit’ zeer ruim kunnen beschouwen. Hieronder worden de vele kenmerken uit de voorbije theorieën samengevat in 9 secundaire eigenschappen. De eigenschappen worden beschreven vanuit de veronderstelling dat de kleuter binnen dat gebied verder ontwikkeld is ten opzichte van zijn leeftijdsgenoten. Wanneer we echter de theorie van Gardner erbij nemen houden we in ons achterhoofd dat bij elke kleuter, met of zonder ontwikkelingsvoorsprong, de eigenschappen in meerdere of mindere mate aanwezig kan zijn.

4.1 Creativiteit

De term ‘creativiteit’ wordt door Van Dale (2016) beschreven als ‘scheppend vermogen’. Iemand die creatief is kan nieuwe en originele ideeën bedenken en uitwerken. Wat we bij een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong vooral merken is dat hij door dit scheppend vermogen opvallend veel probleemoplossend gedrag vertoont. van Gerven (2009) beschrijft zo’n kleuter als iemand die een probleem vanuit verschillende invalshoeken bekijkt en daardoor tot originele oplossingen komt. Hij zal dus bijvoorbeeld zonder moeite een manier vinden om zijn knuffel van de hoge kast te krijgen of zal in geen tijd tien verschillende manieren vinden om een stevig kamp te bouwen in de klas.

Naast het probleemoplossend gedrag zien we ook vaak een levendige fantasiewereld bij deze kleuters. Ze tonen bijvoorbeeld zeer veel verbeelding in de poppenhoek, hebben soms denkbeeldige vriendjes en creëren grootse kunstwerken vol belangrijke details. Deze uitgebreide fantasie heeft dan weer als gevolg dat de kleuter niet altijd wordt begrepen door leeftijdsgenoten en bijvoorbeeld moeite zal hebben met een rollenspel.

4.2 Taalvaardigheid

Deze eigenschap kan reeds op zeer jonge leeftijd gesignaleerd worden. Als peuter beschikken ze vaak over een zeer uitgebreide woordenschat en een correcte zinsbouw. Ook woordgrapjes en rijmen kunnen op deze leeftijd al aanwezig zijn. Het spelen met taal hangt samen met de creativiteit en het gevoel voor humor van de kleuter. Aan de andere kant kan het ook gebeuren dat er zeer lang wordt gewacht om te praten. Dit is een gevolg van het aanwezige perfectionisme. Ze luisteren, observeren en zullen intussen veel minder brabbelen. Pas wanneer ze zeker zijn dat de woorden en zinnen correct zijn worden deze uitgesproken.

Kieboom (2015) wijst erop dat sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, die thuis zeer taalvaardig overkomen, in de klas net een brabbeltaal overnemen van hun leeftijdsgenoten. Wellicht omdat ze ervan uit gaan dat het zo hoort en ze niet willen opvallen. Soms nemen ze die brabbeltaal

ook mee naar huis, tot de grootste verbazing van de ouders. Voor hen lijkt het dan net alsof de taalontwikkeling achteruit gaat.

4.3 Gevoel voor humor

Zoals eerder vermeld is het gevoel voor humor sterk verbonden met de eigenschappen ‘creativiteit’ en ‘taalvaardigheid’. De kleuter zal reeds op vroege leeftijd spelen met taal en genieten van woordgrapjes of andere moppen. Kieboom (2015) neemt hierbij als voorbeeld de ‘mummiegrap’. Wanneer de kleuter thuis komt en zijn moeder vraagt of zij de mop kent van de mummie, zal zij hoogstwaarschijnlijk ‘nee’ antwoorden. Daarop zegt de kleuter: ‘Dat is normaal hé, die is veel te ingewikkeld.’ De kans dat de moeder dan welgemeend begint te lachen, is zeer groot. Wanneer de kleuter diezelfde mop aan leeftijdsgenoten vertelt zullen zij deze helemaal niet begrijpen. Daarom is het gevoel voor humor op school vaak onzichtbaar. Hij kan hiermee enkel terecht bij oudere kinderen of volwassenen.

4.4 Wiskundig inzicht

Voor sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong is tellen, meten of ruimtelijke begrippen toepassen kinderspel. Wanneer hij telkens opnieuw prenten krijgt waarop hij moet aanduiden of de vaas nu op de tafel staat, of ernaast, of eronder, kan hij daar wel eens moedeloos van worden. Vooral wanneer zijn leeftijdsgenoten nog heel vaak ‘op’ antwoorden terwijl het ‘onder’ is, kunnen frustraties ontstaan. (Kieboom, 2015)

In de klas zal het wiskundige inzicht van de kleuter zich bijvoorbeeld vertalen in het puzzelniveau, het begrijpen van abstracte begrippen, het vergelijken of rangschikken van voorwerpen, het gebruik van cijfers, enz. Ook wanneer het winkelspel wordt geïntroduceerd zou het kunnen dat de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong hier onmiddellijk mee aan de slag kan. Aan de andere kant zou het kunnen dat de kleuter de opdrachtkaarten niet zal gebruiken aangezien deze voor hem geen uitdaging bieden.

4.5 Bewustzijn van leven en dood

Het vierde secundaire kenmerk is het grote ‘bewustzijn van leven en dood’. Dit kenmerk hangt nauw samen met het primaire kenmerk ‘nieuwsgierigheid’. Volgens van Gerven (2002) zullen sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong reeds op jonge leeftijd vragen stellen zoals ‘Wat is de zin van het leven?’, ‘Wat was er voor de mens?’ of ‘Wat is er na de dood?’. Deze vragen klinken deprimerend, maar voor het kind zijn dit normale vragen afkomstig uit hun nieuwsgierigheid. Wanneer ze over deze levensvragen gaan nadenken, confronteren ze hun omgeving plots met conclusies als ‘De zin van het leven is dat je straks weer dood kan gaan.’ Voor leeftijdsgenoten is dit zeer verwarrend en voor volwassen zelfs shockerend.

4.6 Opvallend concentratievermogen

Door het opvallende concentratievermogen van de kleuter, kan hij zeer goed multitasken. Hij zal bijvoorbeeld zonder problemen een ingewikkelde bouwconstructie in elkaar zetten en tegelijkertijd de documentaire op televisie volgen. Ondertussen zal hij ook kunnen navertellen waarover het gesprek ging tussen zijn ouders die in de keuken praatten. (Kieboom, 2015)

In het multifactorenmodel van Kurt Heller (2000) worden twee niet cognitieve persoonlijkheidskenmerken vermeld die nauw samenhangen met het concentratievermogen, namelijk

‘prestatie-motivatie’ en ‘leer- en werkstrategieën’. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong heeft zoals elke kleuter bepaalde interesses, maar is gemotiveerd om alles hierover te weten te komen. Daarnaast heeft hij een enorme drang om te allen tijde te presteren. Daarvoor maakt hij gebruik van zijn concentratievermogen en ontwikkelt hij tegelijkertijd bepaalde leer- en werkstrategieën. Deze motivatie vertaalt zich dan weer in de leerhonger van de kleuter (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 6.1). Wanneer de leerhonger van de kleuter niet gestild kan worden in de klas, loopt hij het risico dat de motivatie verdwijnt en hij niet meer zal presteren.

4.7 Sterk geheugen

Kieboom (2015) vergelijkt het sterke geheugen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong met een ‘unieke harde schijf’. De kleuter slaat al zijn herinneringen op in het juiste ‘mapje’ van zijn harde schijf en kan elke herinnering oproepen wanneer dit nodig is. De onderwijzer staat dan soms versteld van hoeveel meer de kleuter zich herinnert dan hijzelf. De kleuter zal bijvoorbeeld het bezoek aan de boerderij zeer gedetailleerd kunnen navertellen, terwijl klasgenoten dit enkel in grote lijnen kunnen.

Aan de andere kant kan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong een uitgesproken aversie hebben van routine of herhaling. Door het sterke geheugen heeft deze kleuter hier helemaal geen behoefte aan. Na twee herhalingen kent de kleuter het liedje al helemaal vanbuiten en na één blik op het stappenplan weet hij wat hem te doen staat. (D’hondt & Van Rossen, 2009)

4.8 Nieuwsgierig

Wanneer een nieuw thema wordt ingeleid in de peuter- of kleuterklas wordt er vaak gestart met een waarnemingsles. Daarin wordt bijvoorbeeld een nieuw dier gepresenteerd. De kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zal tijdens dit moment helemaal vooraan staan om alles goed te kunnen volgen. De nieuwsgierigheid van de kleuter zal vooral duidelijk zichtbaar worden tijdens activiteiten binnen het leergebied ‘wereldoriëntatie’. Dinosaurussen, drijven en zinken, het heeal,... het zijn allemaal onderwerpen die hem waarschijnlijk zullen boeien en waar hij alles over zal willen weten. Hij is dus niet alleen nieuwsgierig maar ook leergierig. (expertgroepontwikkelingsvoorsprong, z.j.)

4.9 Sociaal-emotionele vaardigheden

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong staat sociaal-emotioneel gezien verder dan zijn leeftijdsgenoten. Zo zal hij bijvoorbeeld geen moeite hebben om emoties te benoemen of om te communiceren met ouderen. Maar dit bemoeilijkt volgens expertgroepontwikkelingsvoorsprong (z.j.) tegelijkertijd het spel en de omgang met leeftijdsgenoten. Zo kunnen teleurstellingen en onbegrip ontstaan bij de kleuter waardoor onterecht een ‘sociale achterstand’ kan worden vastgesteld door de onderwijzer.

5. Zes types van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

De psychologen Betts en Neihart (1988) hebben jarenlang onderzoek gedaan naar hoogbegaafde leerlingen en wilden de typische gedragingen op school in kaart brengen. Dit onderzoek resulteerde in zes types kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De types kaderen enkele zeer typische primaire en secundaire eigenschappen. Volgens Prodia (2011) kunnen de verschillende types op de volgende manier herkend worden:

5.1 De succesvolle kleuter

Deze kleuter is zeer perfectionistisch en levert over het algemeen goede prestaties. Hij zoekt regelmatig bevestiging bij de onderwijzer en vermijdt liever risico's. Hij probeert aan de verwachtingen van anderen te voldoen en past zich zodanig aan om problemen te vermijden. Hij is met andere woorden dus ook afhankelijk van anderen. Verder zal hij weinig tot geen problemen ondervinden in de klas.

5.2 De dubbel bijzondere kleuter

Bij deze kleuter vallen vooral zijn gemiddelde tot mindere prestaties op. Het is mogelijk dat hij zowel hoogbegaafd is als een beperking heeft, zoals het syndroom van Asperger, dyslexie, ADHD,... Hij kan bijvoorbeeld heel hoog scoren voor taal, maar tegelijkertijd niets begrijpen van wiskunde. Tijdens activiteiten kan hij heel storend overkomen en zich af reageren op anderen. Ook de eigenschap 'onderpresteren' kan bij deze kleuter regelmatig voorkomen. Wanneer we terugblikken op de waargebeurde verhalen kunnen we de peuter Vincent hierin herkennen. Het is mogelijk dat deze peuter zowel een ontwikkelingsvoorsprong heeft als een cognitieve beperking.

5.3 De uitdagende kleuter

De kritische ingesteldheid en het competitiegevoel zijn van deze kleuter de meest opvallende eigenschappen. Hij daagt andere kleuters en zelfs zijn onderwijzer soms uit, is zeer eerlijk en stelt vaak regels ter discussie. Stemningswisselingen en een slechte zelfcontrole zijn twee zwakke punten van deze kleuter. Hij kan soms zeer impulsief reageren en kan zeer emotioneel uit de hoek komen. Een sterk punt van deze kleuter is dat hij zeer creatief is. Zijn probleem-oplossend denken is hier sterk aanwezig. Ten slotte komt hij ook op voor zijn eigen opvattingen.

5.4 De risicokleuter

Deze kleuter is regelmatig afwezig op school. Hij maakt taken niet af en zoekt uitdaging buiten de school. Hij verwaarloost zichzelf en isoleert zich van de buitenwereld. Dit kan zorgen voor sociaal-emotionele problemen. Zichzelf en anderen bekritisieren en lessen verstoren doet hij ook regelmatig. Verder werkt hij zeer inconsistent en presteert hij gemiddeld tot minder goed. Ten slotte kan hij zeer defensief overkomen.

5.5 De onderduikende kleuter

Vaak zijn het meisjes die zich liever aanpassen aan anderen om maar niet gezien te worden als een buitenbeentje. Ze doen hun uiterste best om hun begaafdheid te ontkennen en gaan daardoor vaak onderpresteren. Ook vriendschappen blijken bij deze kleuter vaak te wisselen. Het waargebeurde verhaal van Sofie (zie Hoofdstuk 0) kunnen we vergelijken met dit type. Ook zij ging onderpresteren in de kleuterklas en viel niet echt op.

5.6 De zelfstandige kleuter

Een 'ideale kleuter' kan je hem ook wel noemen. Hij is sociaalvaardig, werkt zelfstandig, en heeft zijn eigen doelen voor ogen. Daarnaast heeft hij niet continue bevestiging nodig van anderen. Aan enthousiasme en creativiteit is hier ook geen gebrek. Ten slotte durft hij ook risico's nemen en komt hij op voor zichzelf.

6. Het verschil tussen een ontwikkelingsvoorsprong en ‘gewoon’ intelligent

Eerder in het onderzoek worden enkele belangrijke eigenschappen vermeld die een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong typeren (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3. en 4.). Vooral de primaire eigenschappen zijn zeer typisch en vinden we veel minder bij ‘gewoon’ intelligente kleuters. Daarnaast zijn er nog twee belangrijke verschillen, namelijk de onstilbare leerhonger en de beruchte hangmat. Deze twee ‘problematieken’ komen enkel voor bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

6.1 Een onstilbare leerhonger

Volgens Dotado (2017) is de typische leerhonger vanaf de peuterleeftijd zichtbaar. Deze leerhonger vertaalt zich in de oneindige behoefte om alles te begrijpen en te kunnen. De kleuter stelt zeer veel vragen en ontwikkelt een goed begrip van oorzaak en gevolg. Door de drang om steeds meer te leren, legt de kleuter meer en meer ongewone verbanden. Als onderwijzer voel je deze drang doordat je telkens extra uitleg moet geven en nieuwe regels en afspraken moet toelichten.

Daarnaast ontwikkelen ze al snel hun eigen methodes om problemen op te lossen. Dat zien we bijvoorbeeld in hun sterke wiskundige vaardigheden. Reeds in het derde kleuter hebben ze een eigen systeem om getallen op te tellen, maar wanneer de splitsing¹ plots aan bod komt, ondervinden ze de problemen. Naast hun eigen methodes merkt de onderwijzer af en toe ook probleemgedrag. Wanneer dezelfde teloefeningen telkens opnieuw herhaald worden of uitleg wordt gegeven over het zoveelste onderwerp dat reeds uitgebreid gekend is door de kleuter, gaat hij zich vervelen. Lou (zie hoofdstuk 0) vertoonde bijvoorbeeld weinig interesse wanneer versjes of liedjes werden herhaald. Deze verveling kan soms omslaan in agressie of erg storend gedrag. Anderzijds zou het ook kunnen dat de kleuter overenthousiast reageert wanneer een volledig nieuw thema aan bod komt. Hij roept alle antwoorden voor een andere kleuter ook maar iets kan uitspreken, of stelt zeer veel vragen. Als onderwijzer kan je dan soms niet anders dan dit enthousiasme afremmen zodat andere kleuters ook aan bod kunnen komen. Maar voor de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is dit opnieuw een ontgoocheling en een zoveelste ongestilde honger. (Kieboom, 2015)

6.2 De beruchte hangmat

Intussen is het duidelijk dat veel kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zeer weinig uitdaging beleven, zowel op school als thuis. Ze moeten zich niet inspannen om iets tot een goed einde te brengen. Volgens Hoogbloei (2017) leert de kleuter op die manier nooit om door te zetten wanneer het moeilijker wordt, om hulp te vragen of om fouten te maken. Wanneer er dan toch plots nieuwe uitdagingen of moeilijkheden opduiken, kiest hij de weg van de minste weerstand. Hij komt dus in een denkbeeldige ‘hangmat’ terecht en komt hier zeer moeilijk uit. Hoe ouder het kind wordt, hoe meer moeilijkheden hij hierdoor zal ondervinden. Vooral wanneer een inspanning van groot belang is loopt het mis. Sofie (zie hoofdstuk 0) is even terecht gekomen in deze hangmat. Het kostte de onderwijzer dan ook moeite om haar uiteindelijk uit die hangmat te krijgen.

De beruchte hangmat kan ook gekoppeld worden aan faalangst. Eerder in dit onderzoek werd uitgelegd hoe faalangst ontstaat en welke kenmerken hieraan verbonden zijn (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3.1). Wanneer we die faalangst kunnen herkennen wordt het ook gemakkelijker om de hangmat te vermijden of weg te werken.

¹ Splitsing is een methode die gebruikt wordt wanneer het kind leert rekenen tot 20. We gebruiken deze methode bijvoorbeeld bij de som van $8 + 7$ om het getal 10 te overbruggen. Het getal 7 wordt gesplitst in 2 en 5, zodat we eerst met $8 + 2$ tot het getal 10 komen. Vervolgens wordt de resterende 5 hierbij opgeteld.

7. Cijfermateriaal: Hoeveel kleuters hebben een ontwikkelingsvoorsprong?

In figuur 3.5.3 (De normaalverdeling van intelligentie) staat vermeld dat 2,3 % van de Vlaamse bevolking een IQ behaalt van meer dan 130. Volgens deze verdeling kan dit percentage gelinkt worden aan het aantal hoogbegaafden in Vlaanderen. Maar wanneer we de relevantie van het IQ bekijken is dit geen officieel cijfer voor het aantal hoogbegaafden of kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Volgens Cattenstart & van Dijk (2015) heeft 2,5 % van de kleuters in Nederland een ontwikkelingsvoorsprong.

Uit het rapport van Van de Cloot & Van Keirsbilck (2016) uit Itinera Institute blijkt dat het in Vlaanderen gaat over dezelfde hoeveelheid hoogbegaafden. Maar uit hun studies wordt geconcludeerd dat slechts een klein deel van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong tijdig wordt geïdentificeerd. Het aantal Vlaamse kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, voor taal of wiskunde weliswaar, zou gaan tot 15 %. Velen van hen blijven onderpresteren en belanden soms zelfs in het buitengewone onderwijs.

Een exact percentage is dus moeilijk weer te geven. Maar uit alle cijfergegevens kunnen we concluderen dat de kans reëel is dat elke kleuteronderwijzer één kleuter in de klas heeft met een ontwikkelingsvoorsprong.

8. Valkuilen bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong

8.1 Onderpresteren

“Onderpresteren is het langdurig achterwege blijven van te verwachten, binnen de context van de leerling schijnbaar haalbare, prestaties zonder dat de leerling gehinderd wordt door een leer- of ontwikkelingsstoornis.” (van Gerven, 2013)

Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong lopen het risico om zich te ontwikkelen tot onderpresteerders. Onderpresteren kan volgens Drent & van Gerven (2007) ontstaan door verschillende redenen. De leerstof kan inadequaat zijn, de kleuter kan door verveling minder aandachtig worden en belangrijke zaken missen of hij kan ook een negatieve houding gecreëerd hebben ten opzichte van de school. Ook de wens om niet op te vallen in de klas kan hierbij een belangrijke rol spelen. Door dit onderpresteren wordt het nog moeilijker om een ontwikkelingsvoorsprong te herkennen. Volgens Daeter (2012) wordt er een onderscheid gemaakt tussen ‘relatief onderpresteren’ en ‘absoluut onderpresteren’.

In de meeste gevallen wordt er relatief ondergepresteerd. Dat wilt zeggen dat de prestaties van de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong laag liggen ten opzichte van zijn eigen capaciteiten, maar in vergelijking met het klasgemiddelde presteert hij normaal. Relatief onderpresteren kan tijdelijk zijn en is dus nog geen grote ramp. Meestal is het moeilijk om dit probleem te herkennen, maar deze kleuters ‘verraden’ zichzelf wanneer creatief en probleem-oplossend gedrag wordt verwacht tijdens een activiteit. Kerpel (2015) vermeldt op haar website dat we deze kleuters ook kunnen herkennen door te kijken naar hun interesses. Wanneer ze bezig zijn met iets wat hen interesseert, zullen ze hun sterke geheugen en creativiteit duidelijk laten zien. Ook bij niet-schoolgebonden taken of in hun vrije tijd zien we hun nieuwsgierigheid, initiatief en grote leerstappen. Sofie (zie hoofdstuk 0) was eerder een relatieve onderpresteerder, aangezien ze niet extreem laag scoorde ten opzichte van haar klasgenoten. Maar de extra uitdaging en versnelling hebben haar wel gered van het absoluut onderpresteren.

In sommige gevallen kan het relatief onderpresteren afglijden tot absoluut onderpresteren. Deze kleuters presteren niet alleen zeer laag ten opzichte van hun eigen capaciteiten, maar ook in vergelijking met hun leeftijdsgenoten. Dit probleem ontstaat doordat de kleuter niet meer gemotiveerd is of het op één of andere manier heeft opgegeven. Zeer kenmerkend is een minderwaardigheidsgevoel, wantrouwen en onverschilligheid. Wanneer we de prestaties bekijken van deze kleuters zien we een tekort aan doorzettingsvermogen, impulsieve reacties en weinig taakgerichtheid. Op sociaal vlak tonen ze soms verzet tegen gezag en het vermijden van groepsactiviteiten.

In haar boek somt Kieboom (2012) nog enkele eigenschappen op waardoor je een onderpresteerder kan herkennen. Ze zijn namelijk zeer goed in uitvluchten zoeken en vertonen vaak uitstelgedrag. Ze tonen minder interesse tijdens activiteiten en doen soms zeer lang over de meest eenvoudige vragen of opdrachten. Dit ‘slakkenhangetje’ kan een gevolg zijn van de faalangst die leeft bij deze kleuters. Vervolgens vertonen onderpresteerders ook zeer weinig zelfdiscipline om initiatief te nemen of om iets vol te houden. Ten slotte accepteren ze geen verantwoordelijkheid en wijten ze hun negatief gedrag telkens aan iets of iemand anders.

8.2 Misdiagnoses

Een tweede valkuil bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong is het risico op misdiagnoses. Webb (2013) somt in zijn boek verschillende stoornissen op die een ontwikkelingsvoorsprong kunnen overschaduwen. Het gaat om ‘Attention Dificit Dissorder’ (ADD), ‘Attention Deficit Hyperactivity Disorder’ (ADHD), woediagnoses, syndroom van Asperger, dyslexie en slaapstoornissen. De mogelijkheid bestaat ook dat een kleuter zowel een ontwikkelingsvoorsprong heeft als één van de volgende stoornissen.

8.2.1 ADD en ADHD

De mogelijkheid bestaat dat een kleuter zowel een ontwikkelingsvoorsprong heeft als ADD of ADHD. Maar vaak worden enkele kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong onterecht gezien als ADD of ADHD. Dit is de meest voorkomende misdiagnose.

Gedrag dat kan voorkomen bij ADD/ADHD	Gedrag dat kan voorkomen bij een ontwikkelingsvoorsprong
Kan zich niet lang focussen	In specifieke situaties: niet opletten, vervelen en dagdromen
Minder doorzettingsvermogen als er geen consequentie aan verbonden is	Bij taken die niet relevant lijken: moeilijk de aandacht erbij houden
Impulsief	Gevoeligheid kan leiden tot impulsief gedrag
Erg actief en rusteloos	Soms overenthousiast
Moeite met houden aan regels	Stelt regels en gewoonten ter discussie

Tabel 8.2.1: Overeenkomsten tussen ADD/ADHD gedrag en hoogbegaafd gedrag (Kerpel, 2014)

Zowel kleuters met ADD of ADHD als kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen problemen krijgen op school. Bijvoorbeeld tijdens een instructie. Een kind met ADD of ADHD kan de instructie missen door gebrek aan concentratie, terwijl een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong er soms bewust voor kiest om niet te luisteren door desinteresse. Ook kunnen beiden problemen hebben in het contact met leeftijdgenoten. Een kleuter met ADD of ADHD kan agressief overkomen, de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong wordt soms niet gewaardeerd doordat hij steeds corrigeert of betuttelt. (Webb, 2013)

Om toch het verschil te kunnen zien tussen beide kan gelet worden op 3 belangrijke verschillen. Om te beginnen is uitdaging zeer belangrijk. Voor een kleuter met ADD of ADHD is dit niet noodzakelijk, maar een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong houdt hiervan. Hij zal plots veel enthousiaster zijn taken uitvoeren wanneer hij uitgedaagd wordt.

Een tweede belangrijk verschil is een gestructureerde omgeving. Een kleuter met ADD of ADHD heeft hier veel meer nood aan dan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Hij kan gemakkelijker functioneren binnen een minder gestructureerde omgeving.

Als laatste verschil is er de taakgerichtheid en concentratie. Veel kleuters met ADD of ADHD geven zeer snel op en kunnen zich moeilijk concentreren op taken, ookal vallen deze binnen hun interesses. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zal minder snel opgeven en toont een enorme concentratie wanneer de opdracht hem interesseert.

8.2.2 Woedediagnoses

Samen met ADD en ADHD is de ‘oppositional defiant disorder’, beter bekend als oppositioneel-opstandige gedragsstoornis (ODD) de meest voorkomende misdiagnose. Naast deze stoornis vermeldt Webb (2013) ook de periodieke opvliegendheidstoornis en de opstandig-vijandige gedragsstoornis.

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong heeft enkele gemeenschappelijke kenmerken met deze stoornissen in het algemeen. Door zijn kritische ingesteldheid en sterk rechtvaardigheidsgevoel gaat hij gemakkelijk in discussie met volwassenen en komt hij soms agressief over. Hij heeft ook het gevoel dat niemand hem begrijpt. Soms ontstaan ook overreacties door de gevoeligheid van deze kleuter. Deze discussies, agressie, onbegrip en overreacties komen ook voor bij kleuters met ODD, periodieke opvliegendheidstoornis of opstandig-vijandige gedragsstoornis.

De volgende kenmerken komen volgens Kerpel (2014) enkel voor bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong:

- Argumenteert effectief met volwassenen.
- Opstandigheid komt maar in één situatie voor, bijvoorbeeld alleen op school.
- Daagt de meeste volwassenen niet uit.
- Maakt zich zorgen over de gevoelens van anderen.
- Ergert of negeert mensen niet met opzet.

Het tegengestelde van deze kenmerken komen dan weer voor bij kleuters met ODD of een andere stoornis.

8.2.3 Syndroom van Asperger

Door de meer uitgesproken verschillen wordt een ontwikkelingsvoorsprong minder verward met het syndroom van Asperger. Toch zijn er ook hier terug enkele gemeenschappelijke kenmerken. Kerpel (2014) zet deze op een rijtje:

Gelijkenissen	Verschillen (wat minder voorkomt bij kleuters met het syndroom van Asperger)
<ul style="list-style-type: none"> • Goed geheugen • Verbaal vloeiend of vroegrijp • Stelt veel vragen • (Over)gevoelig voor prikkels • Groot rechtvaardigheidsgevoel • Kan helemaal opgaan in een specifieke interesse	<ul style="list-style-type: none"> • Meeleven met anderen • Kan goed omgaan met abstracte ideeën en ongestructureerde situaties • Tolereert abrupte veranderingen • Beweegt zich niet onhandig • Begrijpt de bedoeling van metaforen of spreekwoorden, zoals ‘je neus stoten’

Tabel 8.2.3: Eigenschappen ontwikkelingsvoorsprong en het syndroom van Asperger (Eigen bewerking van Kerpel, 2014)

8.2.4 Dyslexie

De leerstoornis ‘dyslexie’ is een stoornis die eerder wordt vastgesteld in de lagere school. Het kan echter wel voorkomen dat een kleuteronderwijzer een vermoeden heeft van dyslexie bij een kleuter wanneer hij in de derde kleuterklas moeite heeft met beginnend lezen en schrijven. Volgens KU Leuven (2016) spreken we over dyslexie wanneer er een duidelijke achterstand aanwezig is bij lezen en spellen, die achterstand hardnekkig blijft aanhouden en er geen verklaring voor is.

De misdiagnose ‘dyslexie’ kan ontstaan doordat de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong ‘absoluut’ onderpresteert (zie hoofdstuk 1 – deel 1 – 8.1). Zo zal hij bijvoorbeeld in de derde kleuterklas volledig gedemotiveerd zijn en tijdens lessen beginnend lezen en schrijven zeer slecht presteren. Het verschil kan wel herkend worden wanneer de kleuter uitgedaagd wordt tijdens deze lessen en dankzij een nieuwe motivatie terug goed presteert. Daarnaast hebben kleuters met dyslexie niet noodzakelijk last van faalangst, gevoeligheid, een kritische ingesteldheid of een sterk rechtvaardigheidsgevoel.

8.2.5 Slaapstoornissen

Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn redelijk actief en hebben minder slaap nodig dan andere kleuters. Hierdoor slapen ze soms maar vijf uur tijdens één nacht. Dit kan verward worden met een slaapstoornis, maar er zijn enkele belangrijke verschillen. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong heeft de dag erna voldoende energie om goed te functioneren en heeft geen concentratieproblemen door slaape gebrek. (Webb, 2013)

Ook het feit dat veel kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong een sterk rechtvaardigheidsgevoel hebben, kan ervoor zorgen dat ze 's nachts gaan piekeren. Daardoor krijgen ze effectief last van slaapttekort, maar het is daarom geen stoornis.

9. Wat als een ontwikkelingsvoorsprong helemaal niet ontdekt wordt?

Zoals eerder vermeld zijn de eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong niet altijd duidelijk waarneembaar. Zowel onopvallende kleuters als kleuters die opvallen met hun negatieve kenmerken lopen een risico om niet herkend te worden door de kleuteronderwijzer. Op die manier ontstaat een domino-effect op hun toekomst. Er wordt verkeerd met hen omgegaan, waardoor ze meer en meer negatief gedrag zullen vertonen.

9.1 De onopvallende kleuter

Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vallen helemaal niet op tussen hun leeftijdsgenoten doordat ze zich volledig aanpassen aan hen of onderpresteren. De ‘onderduikende kleuter’ (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 5.5) is hiervan een mooi voorbeeld. Op die manier wordt het voor de kleuteronderwijzer zeer moeilijk om de ontwikkelingsvoorsprong te herkennen. De kleuter krijgt op die manier allerlei taken op een gemiddeld tot lager niveau, waardoor hij zich uiteindelijk meer en meer zal vervelen. Volgens Klasse (2002) kan deze verveling ernstige gevolgen hebben gaande van motivatieverlies, onderpresteren, clownesk en afgressief gedrag tot depressies in de verre toekomst en zelfs zelfmoord.

9.2 De opvallende kleuter

Andere kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong gaan net wel opvallen in de klas, maar dan op een negatieve manier. Net zoals de ‘dubbel bijzondere kleuter’ en de ‘risicokleuter’ (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 5.) kunnen deze opvallende kleuters het risico lopen om verkeerd behandeld of zelfs gestraft te worden. Enkele voorbeelden van dit negatieve gedrag zijn pesten, de onderwijzer tegenspreken, activiteiten verstoren, ruzies stoken en ook hier terug onderpresteren. Door dit negatieve gedrag ontstaat soms een slechte band tussen onderwijzer en kleuter. Hierdoor wordt het nog moeilijker om de ontwikkelingsvoorsprong te herkennen. Dit heeft dan weer als gevolg dat de kleuter zich nog slechter ontwikkelt op sociaal-emotioneel vlak. Het zelfbeeld gaat hierdoor achteruit en zo komt de kleuter terecht in een vicieuze cirkel van negatief gedrag.

9.3 Gevolgen van een misdiagnose

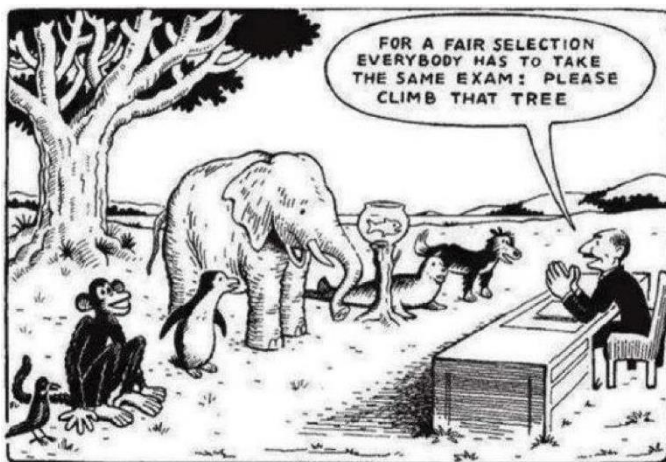
Bij een misdiagnose wordt de omgang met de kleuter wel aangepast, maar op een verkeerde manier. Soms krijgt de kleuter zelfs onnodige medicatie of therapie voor zijn zogenaamde ziekte of stoornis. Wanneer de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong bijvoorbeeld oefeningen krijgt in teken van zijn zogezegde dyslexie, wordt zijn leerhonger helemaal niet gevoed en gaat hij zich nog meer vervelen. In 8.1 worden de gevolgen van deze verveling toegelicht. Een misdiagnose die de ontwikkelingsvoorsprong maskeert, kan op korte en langere termijn desastreuus zijn: schoolmoeheid, afhaken, onderpresteren, verveling, agressie, pestgedrag, slaapzucht, laag zelfbeeld, depressie, vroegtijdig school verlaten, enzovoort. (Kieboom, 2015)

Deel 2: Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong

In deel 2 worden mogelijke aanpakken omschreven voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Hiervoor wordt het literatuuronderzoek gecombineerd met het werkveldonderzoek. Theorieën, visies en tips uit verschillende boeken, websites, artikels, rapporten, syllabussen en interviews worden hierin samengevoegd tot een interessant en helder geheel.

1. Een theoretische blik op bestaande methodes en materialen

a) Differentiatie

Figuur 1a: 'Our Education System' (Imgur, 2012)

Deze cartoon geeft weer hoe ons onderwijssysteem eruit zou zien wanneer onderwijzers niet zouden differentiëren. De boom stelt een ontwikkelingsdoel voor, terwijl de dieren te vergelijken zijn met kleuters. Elke kleuter heeft zijn eigen kenmerken.

Kieboom (2015) maakt gebruik van deze cartoon om uit te leggen hoe het differentiëren gebeurt in het dagelijkse schoolgebeuren. Voor de vis is het onmogelijk om in de boom te klimmen vanwege zijn 'beperking'. Deze vis staat voor alle kinderen die buiten het reguliere schoolsysteem vallen en uiteindelijk in het buitengewoon onderwijs terecht komen, waar ze een aangepaste zorg krijgen. De olifant zal ook niet kunnen klimmen in de boom. Maar onderwijzers kunnen voor dit dier op zoek gaan naar een stevige boom met lage takken, zodat de olifant toch een beetje kan klimmen en dus in het reguliere onderwijs kan functioneren. Voor de olifant wordt dus naar beneden gedifferentieerd. De aap daarentegen zal, met de nodige motivatie, de boom zonder moeite beklimmen. Maar leert de aap dan wel iets nieuws bij? Dit dier kan vergeleken worden met alle kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Er wordt zeer zelden gedacht aan een hogere boom, of een boom met minder takken. Apen slingeren van nature zeer graag van boom tot boom, maar hun leerhonger wordt in dit systeem niet gestild. Ze worden niet uitgedaagd, waardoor ze uiteindelijk het risico lopen om in een 'hangmat' te belanden.

Om met de verschillen tussen de kleuters rekening te houden, neemt de onderwijzer de nodige maatregelen. Voor de aap gaat hij namelijk naar boven differentiëren. Volgens Devlieghere (2015) bestaat een goede differentiatie uit enkele stappen en verschillende vormen:

Stap 1: Een gezond klasklimaat

Wanneer de onderwijzer differentieert is het belangrijk dat er eerst gezorgd wordt voor een gezond klasklimaat. Kleuters werken bij en met elkaar en leren de sterkere en zwakkere punten van elkaar kennen en respecteren. Ook de onderwijzer zelf laat de kleuters voelen dat ze hem kunnen vertrouwen en dat hij hen respecteert. Fouten maken en falen moeten gezien worden als zaken die erbij horen. Deze laatste voorwaarde is van groot belang voor kleuters die last hebben van faalangst.

Stap 2: Beginsituatie

Voor er overgegaan wordt naar een goede differentiatie is het aan de onderwijzer om de beginsituatie in te schatten. De onderwijzer kan de volgende drie beginsituatiekenmerken observeren:

- Kleuterkenmerken: voorkennis, cognitieve vaardigheden, zelfkennis, leerstijl en motivatie.
- Onderwijskenmerken: kleuteronderwijzer zelf en de kenmerken van de klasgroep en school.
- Omgevingskenmerken: Sociaal-economische situatie thuis en relatie met de ouders

Stap 3: Differentiatie in al zijn vormen

- Niveau

Wanneer de onderwijzer differentieert naar het niveau van de kleuter gebeurt dit meestal tijdens hoekenwerk of contractwerk. De onderwijzer geeft dan bijvoorbeeld een moeilijke rijmoefening aan de taalvaardige kleuter, en een gemakkelijke teloefening aan de kleuter die mathematisch zwakker is.

- Tempo

Wanneer een kleuter sneller of trager werkt, kan hij volgens zijn tempo meer of minder opdrachten krijgen.

- Interesse

Door een bepaalde vrijheid te geven aan de kleuter kan er gedifferentieerd worden naar interesse. De kleuter kan kiezen voor bepaalde hoeken die aansluiten bij zijn interesses, maar hij kan misschien ook kiezen voor een bepaalde manier om zijn opdracht in te vullen. Bijvoorbeeld bij tekenopdrachten of opdrachten in de boekenhoek is dit mogelijk. Om de betrokkenheid bij elke kleuter te verhogen kan de onderwijzer samen met de kleuters een jaarplanning opstellen waarin ze alle thema's zelf uitkiezen.

- Zelfsturing

Om zelf keuzes te leren maken, heeft de ene kleuter meer structuur en begeleiding nodig dan de andere. Om naar zelfsturing te differentiëren, kan de onderwijzer dit doen op drie manieren:

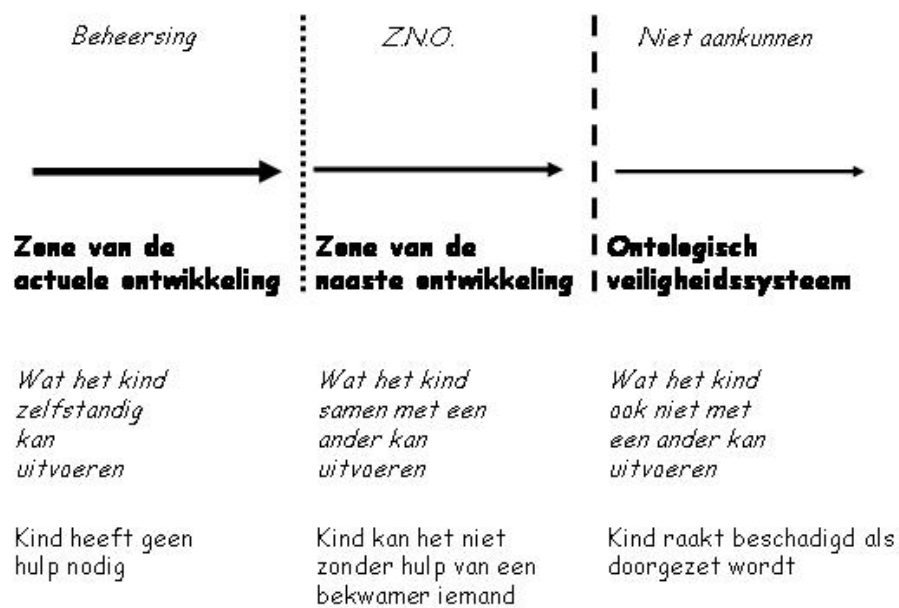
- ➔ Vrijheid beperken of uitbreiden bij het kiezen van activiteiten. (bijvoorbeeld: De kleuter laten kiezen tussen alle hoeken, of tussen twee hoeken)
- ➔ Meer of minder begeleiding bij het plannen en uitvoeren. (bijvoorbeeld: een stappenplan aanbieden of weglaten)
- ➔ Correctie laten uitvoeren door de kleuter zelf of door de onderwijzer

- Sociale vaardigheden

Elke kleuter heeft zijn karakter en kan daardoor zowel positief als negatief gedrag vertonen naar andere kleuters toe. Zo is de ene zeer goed in samenwerken, terwijl de andere te veel de baas kan spelen. Om naar sociale vaardigheden te differentiëren kan de onderwijzer positief gedrag stimuleren (samenwerken) en negatief gedrag afremmen (de baas spelen).

Zone van de naaste ontwikkeling

Wanneer een kleuteronderwijzer differentieert, moet hij te allen tijde rekening houden met ‘de zone van de naaste ontwikkeling’. Volgens Van Eyen (2017) heeft deze zone betrekking op alles wat de kleuter nog niet autonoom kan uitvoeren, maar wel met de nodige ondersteuning van en interactie met de kleuteronderwijzer.

Figuur 1a: ‘Vygotsky’s zone van de naaste ontwikkeling’ (Van Eyen, 2017)

b) De kangoeroeklas

Voor wie?

De kangoeroeklas is een project dat georganiseerd wordt voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafden. Elke school kan zo'n klas oprichten indien er gemerkt wordt dat sommige kleuters of leerlingen te weinig voldoening halen uit de differentiatie binnen eigen klas. Een deelname in de kangoeroeklas wordt voorgesteld aan de kleuters en leerlingen, maar is niet verplicht.

Doel

De Ruddere (2017) vertelt in haar interview dat de kangoeroeklas er vooral voor zorgt dat kleuters in contact komen met ontwikkelingsgelijken. Ze werken aan hun zelfbeeld, aan de faalangst en het perfectionisme. Afhankelijk van waaraan de aanwezige kleuters nood hebben, leren ze onder meer falen, zich in te spannen of door te zetten. In de kangoeroeklas krijgen kleuters de nodige uitdaging, die ze soms missen in hun eigen klas. Ook het probleem-oplossend denken, dat meestal sterk aanwezig is bij deze kleuters, wordt in de kangoeroeklas aangesproken en tot een hoger niveau gebracht. Volgens Kieboom (2015) is het ook belangrijk dat kleuters in de kangoeroeklas extra zorg krijgen op sociaal-emotioneel vlak. Vaak hebben ze een chaotische periode achter de rug, waardoor ze een enorme behoefte hebben aan extra aandacht, stimulatie en begrip van de zorgleerkracht. Er is dus ook veel ruimte om persoonlijke gesprekken te voeren binnen deze klas.

Rol van de zorgleerkracht

De zorgleerkracht is binnen deze klas eerder een begeleider. De zorgleerkracht is volgens De Ruddere (2017) ook een tussenpersoon tussen het kind en de ouders, of de ouders en de school. Hij kent de noden van het kind op school en zorgt ervoor dat hierover gecommuniceerd wordt tussen alle betrokken partijen. Kieboom (2015) vermeldt in haar boek dat het zeer belangrijk is om als zorgleerkracht in de kangoeroeklas over een uitgebreide kennis te beschikken over een ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid. Op die manier kan de zorgleerkracht specifieke zorg bieden aan elk kind. Deze leerkracht moet ten slotte de kleuters en leerlingen aanmoedigen, respecteren en enthousiasme tonen.

Activiteiten en methoden in de kangoeroeklas

De activiteiten die worden gegeven in de kangoeroeklas verschillen van school tot school, en van groep tot groep. Deze staan grotendeels los van het gebeuren in de 'gewone' klas. Hieronder staan enkele voorbeelden:

- Filosoferen met kinderen (zie bijlage 1 'Filosofen met hoogbegaafde kinderen')
- Leren falen: dit kan tijdens elke activiteit waarin de kleuters uitgedaagd worden en niet zomaar tot een oplossing kunnen komen. Ook competitieve spelen kunnen aan bod komen. Voor een gepaste aanpak kan 'hoofdstuk 1 – deel 2 - 2. Eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong: een gepaste omgang' gebruikt worden.
- Projecten waarin kleuters probleem-oplossend denken, zoals samen een kamp bouwen, werken met Smart Games,... (zie hoofdstuk 1 – deel 2 - g)
- Experimenteren met taal (bijvoorbeeld: Basis 'Spaans' aanleren)

c) Versnellen

Versnellen betekent volgens hoogbegaafdvlinders (z.j.) ‘het overslaan van een volledig schooljaar’. Het is een ingreep van de school, in samenspraak met de ouders, die ondernomen wordt wanneer de kleuter een reusachtige voorsprong ontwikkeld heeft op een zeer breed vlak. Kieboom (2015) vermeldt in haar boek dat er drie voorwaarden zijn om te versnellen:

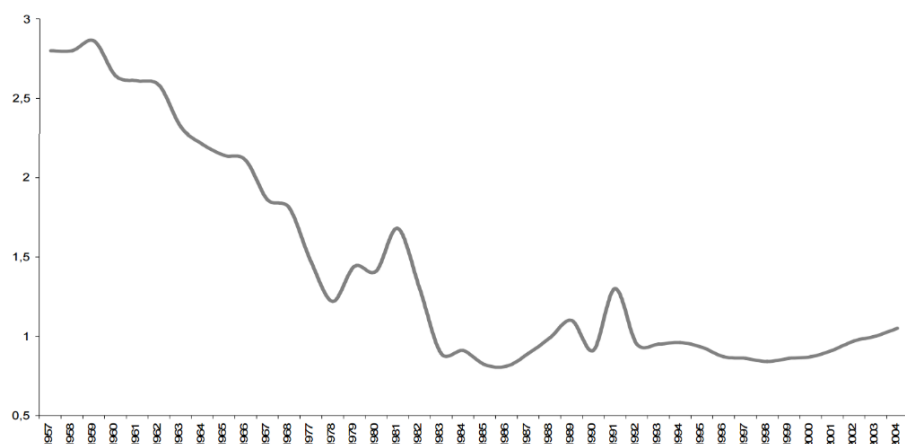
- De reden voor de versnelling in het oog blijven houden (voorbeeld: Extreem goed presteren in de klas)
- De versnelling als school correct aanpakken. Er moet voldoende contact gehouden worden met de kleuter en zijn ouders. Ze moeten voldoende geïnformeerd worden over de situatie van de kleuter en wat een versnelling inhoudt.
- Eventueel extra maatregelen (voorbeeld: binnen bepaalde leergebieden eerst bijles geven)

Wanneer de overweging ontstaat om de kleuter te laten versnellen, kan getest worden in hoeverre hij de leerstof van het volgende jaar beheerst. Dit kan met een volgsysteem dat bedoeld is voor kleuters of leerlingen uit een hoger jaar.

Wanneer we een versnelling bekijken op sociaal-emotioneel vlak kan dit zowel positief als negatief geïnterpreteerd worden. De kleuter moet aan de ene kant zijn leeftijdsgenoten of vrienden verlaten, maar aan de andere kant komt hij terecht bij ontwikkelingsgelijken. Voor Sofie (zie hoofdstuk 0) waren die ontwikkelingsgelijken een belangrijke factor, aangezien zij moeilijk kon aarden bij leeftijdsgenoten.

Over de grootste valkuil is Pilyser (2017) het eens met de theorie van Kieboom (2015). Versnellen is namelijk vaak een tijdelijke oplossing. De kleuter wordt even uitgedaagd na de versnelling maar na een tijdje kunnen de voorgaande problemen, zoals verveling of een slechte werkhouding, terugkeren. Om dit probleem te vermijden moet elke onderwijzer te allen tijde een verbredingstraject voorzien. Wanneer een kleuter bijvoorbeeld de derde kleuterklas overslaat kan het zijn dat hij al zeer goed kan rekenen maar nog niet heeft leren schrijven. Het is dan aan de leerkracht om voor wiskunde naar boven te differentiëren en voor schrijven naar onder. Zonder deze brede differentiatie is een versnelling net als een medicijn dat uitwerkt. De kleuter zal waarschijnlijk ook nog geen kennis gemaakt hebben met contractwerk en moet leren huiswerk maken. Deze werkmethodes moeten uitgebreid geïntroduceerd worden met de nodige begeleiding. Het is ook zeer belangrijk dat de leerkracht waarbij de kleuter terecht komt positief ingesteld is en een ontwikkelingsvoorsprong niet ziet als een luxeprobleem.

Uit het rapport van Van de Cloot & Van Keirsbilck (2016) blijkt dat in 2004 nog 1% van de Vlaamse schoolpopulatie versnelt. In 1957 was dit 3%. Deze daling zou ontstaan zijn door het verstrengen van de voorwaarden en de verbetering van differentiatie binnen de eigen klas.

Figuur 1C: % versnelde leerlingen in Vlaanderen (Van de Cloot & Van Keirsbilck, 2016)

d) STICORDI

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen evenveel specifieke onderwijsbehoeften hebben als kleuters met een beperking. Daarom zijn de STICORDI-maatregelen van toepassing op beide. Met STICORDI-maatregelen kan elke kleuteronderwijzer een sterke klasomgeving creëren waarin alle kleuters met specifieke onderwijsbehoeften de kans krijgen om de ontwikkelingsdoelen te behalen. (van Hyfte, Borremans & Schuermans, 2013)

STICORDI is een acroniem dat staat voor stimuleren, compenseren, remediëren en dispensereren. Elk woord omvat maatregelen met een bepaald doel. In de lijst van Prodia (z.j.) worden enkele tips opgesomd voor onderwijzers. Deze tips worden geïnterpreteerd met de moeilijkheden van de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in ons achterhoofd. Hieronder staan enkele voorbeelden:

Stimuleren: de inzet en motivatie vergroten.

- Voldoende demonstreren tijdens de verwoording om misverstanden te vermijden
- De kleuter voldoende controleren tijdens het uitvoeren van opdrachten
- Zorgen voor een goede band en een veilig klimaat
- Rekening houden met de interesses van de kleuter bij het zoeken naar uitdaging
- Aanmoedigen tot succesbeleving bij wat de kleuter goed kan (omgaan met faalangst)

Remediëren: het probleem op een directe manier aanpakken door middel van instructie en het aanleren van strategieën.

- Opgaves aanpassen zodat de kleuter met meer zekerheid aan de opdracht kan beginnen
- Voldoende structuur bieden op werkbladen, niet visueel overladen
- Eigen hulpmiddelen toelaten (bijvoorbeeld: een spiekbriefje met letters op)
- Nagaan of de kleuter de instructie begrepen heeft en niet overdrijft door zijn perfectionisme

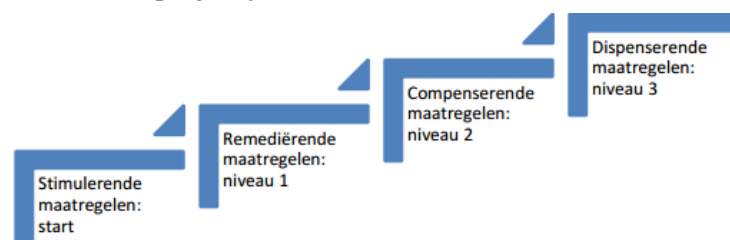
Compenseren: belemmeringen verminderen en/of opheffen.

- Een stappenplan voorzien voor de kleuter om moeilijkere opdrachten uit te voeren
- Extra begeleiding door een zorgteam voorzien bij sociaal-emotionele problemen
- Gekende werkvormen aanbieden om een gevoel van veiligheid te bekomen
- Inzicht krijgen door samen met de kleuter te reflecteren

Dispensereren: vrijstellen van bepaalde activiteiten of doelen, maar deze wel behalen door alles zelfstandig te verwerken in een kortere tijdspanne (in samenspraak met de klassenraad)

- Minder tot geen herhaling aanbieden, zodat de kleuter zich niet verveelt
- Bepaalde ontwikkelingsdoelen aanzien als 'behaald' na één oefening
- De vrijgekomen tijd vullen met een verdiepingstraject

De maatregelen kunnen opgedeeld worden in verschillende niveaus. De stimulerende maatregelen zijn het minst ingrijpend, de dispenserende het meest.

Figuur 1d: STICORDI-maatregelen per niveau (van Hyfte, Borremans & Schuermans, 2013)

e) Handelingsgericht werken

“Handelingsgericht werken (HGW) beoogt de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding voor alle leerlingen te verbeteren. Het concretiseert kwaliteitsvol onderwijs en doeltreffende leerlingbegeleiding, zodat een schoolteam effectief kan omgaan met verschillen tussen leerlingen.”
(Pameijer et al., 2010)

Sinds de invoering van het M-decreet wordt er meer en meer gebruik gemaakt van HGW. Het M-decreet zorgt er namelijk voor dat alle reguliere scholen maatregelen nemen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Op die manier kunnen de meeste kleuters, met of zonder beperking, functioneren binnen het reguliere onderwijs. Om dit te realiseren kan de school gebruik maken van de zeven uitgangspunten van HGW. (Pameijer et al., 2010)

1. De onderwijsbehoeften van leerlingen staan centraal.

Onderwijsbehoeften omvatten alles wat een kleuter nodig heeft om onderwijsdoelen te bereiken. Om deze behoeften te formuleren, somt Esselen (2016) enkele hulpzinnen op:

Deze leerling heeft:

- instructie nodig die...
- opdrachten of taken nodig die...
- activiteiten of materialen nodig die...
- een leeromgeving nodig die...
- spel nodig die...
- feedback nodig die...
- klasgenoten nodig die...
- een onderwijzer nodig die...
- ouders nodig die...
- hulp of ondersteuning nodig die...
- ...

... om het gestelde doel te kunnen behalen.

2. Afstemming en wisselwerking

Het gaat niet alleen om de kleuter zelf, maar ook om zijn interactie met de klas, de onderwijzers, de school en zijn ouders. Ook de onderwijzer, school en ouders hebben onderlinge interactie. De onderwijzer moet zich afvragen wat er goed gaat en wat problematisch is. De onderwijzer beïnvloedt de kleuter, de kleuter beïnvloedt de onderwijzer, de school beïnvloedt de ouders, de ouders beïnvloeden de kleuter,... Deze totale wisselwerking is een belangrijk aspect dat goed geanalyseerd moet worden. Welke invloeden werken positief voor de kleuter? Wat kan er veranderd worden aan de communicatie met de ouders? Op die manier kan de situatie van de kleuter beter ingeschat worden, en kunnen er sneller oplossingen gevormd worden voor bepaalde problemen.

3. De leerkracht doet ertoe

De kleuteronderwijzer is de belangrijkste persoon binnen de school als het gaat over ‘onderwijs op maat’. Het is aan hem om de beginsituatie van elke kleuter goed in te schatten en op die manier de onderwijsbehoeften te vervullen. Naast de onderwijsbehoeften van de kleuter, moet de onderwijzer zich ook afvragen wat zijn eigen behoeften zijn. Welke doelen wilt hij bereiken? Wat kan hij zelf al? Wat heeft hij verder nodig? De volgende hulpzinnen worden gebruikt om de onderwijsbehoeften van de onderwijzer weer te geven.

Ondersteun mij als onderwijzer door...

- mee te denken over...
- praktijkvoorbeelden te laten zien van...
- schriftelijke informatie te geven over...
- samen een planning te maken gericht op...
- bij mij te komen observeren hoe ik... en mij daar feedback op te geven.
- mij uit te dagen door...
- mij te coachen op...

(Pameijer et al., 2010)

4. Positieve aspecten zijn van groot belang

Aandacht voor positieve aspecten zorgt ervoor dat de kleuteronderwijzer geen negatief beeld vormt van de kleuter, de klas of de ouders. In de eerste plaats is de manier waarop de onderwijzer zijn kleuters observeert van groot belang bij HGW. Hij moet zich ervan bewust zijn dat werken met de positieve eigenschappen van de kleuter veel doeltreffender is dan het bijwerken van de negatieve kanten. Voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong is het dus belangrijk dat ze worden uitgedaagd binnen de gebieden waarin ze goed kunnen presteren. De talenten, kwaliteiten en interesses van de kleuter, de ouders en de onderwijzer zelf zijn van groot belang in het zoeken naar een goede aanpak. Een kleuter die moeite heeft met tellen, is misschien zeer taalvaardig. Of een overbelaste moeder heeft misschien veel steun aan haar man. Wanneer de kleuteronderwijzer bijvoorbeeld een onderpresteerder wilt observeren, kan hij beter letten op situaties waarin het probleemgedrag zich niet voordoet. Wanneer hij ziet dat kleuter goed presteert tijdens knutselmomenten, kan de onderwijzer ervoor kiezen om de kleuter terug te motiveren met creatieve opdrachten.

5. Constructieve samenwerking

Door uitgebreid te communiceren, kan de ouderbetrokkenheid verhoogd worden. De onderwijzer, kleuter, ouders en begeleiders analyseren samen de situatie, formuleren samen doelen en onderwijsbehoeften en werken samen oplossingen uit. Wanneer ouders zich betrokken voelen, krijgen ze het gevoel dat hun ideeën gewaardeerd worden. Zo kan de onderwijzer toegang krijgen tot zeer belangrijke informatie over de kleuter. De onderwijzer is de onderwijsprofessional en kent de sterke en minder sterke kanten van de kleuter binnen de school. De ouders zijn de ervaringsdeskundigen en kennen hun kind het best en het langst. De combinatie van deze informatie is cruciaal om tot een goede aanpak te komen. Oudere kleuters kunnen ook aangeven wat zij willen leren, hoe ze zich willen gedragen en hoe ze denken dat dit gaat lukken. Op die manier kan de onderwijzer alle informatie samenvoegen om bijvoorbeeld aangepast contractwerk op te stellen.

6. Doelgericht werken

Waar willen we naartoe? Wat hebben we nodig? Wat willen we met onze klas, de kleuter, de ouders of de onderwijzers bereiken? Om goede doelen op te stellen kan de onderwijzer gebruik maken van SMART:

- Specifiek: wat we willen bereiken, is concreet en duidelijk. (bijvoorbeeld: De kleuter moeilijkere taaloefeningen aanbieden om hen uit te dagen.)
- Meetbaar: wat we willen bereiken is objectief, waardoor we kunnen nagaan of het doel bereikt werd (bijvoorbeeld: binnen de veertien dagen... minstens vijf maal...)
- Acceptabel: de betrokkenen (onderwijzer, kleuter, ouders,...) zien het zitten en zien het nut ervan in.
- Realistisch: het doel is haalbaar, uitdagend en niet te hoog gegrepen.
- Tijdsgebonden: de start- en einddatum zijn bekend.

Kleine, snelle en haalbare doelen zullen het meeste kans maken om te slagen.

7. Systematisch en transparant

De werkwijze van HGW is systematisch en verloopt dus in stappen. Het is voor alle betrokkenen duidelijk wat we op school willen bereiken en waarom. Er worden afspraken gemaakt over wie doet wat, waarom, waar, hoe en wanneer. De school is 'transparant' en is dus open over wat er reeds ondernomen werd, wat momenteel aan de gang is en wat er verwacht wordt in de toekomst.

f) Zorgcontinuüm

Figuur 1f: Zorgcontinuüm (Prodia, 2011)

Elke school kan een zorgbeleid uitbouwen. De maatregelen die hierin worden genomen, kunnen onderverdeeld worden in vier verschillende fasen. Deze fasen vormen het zorgcontinuüm. Het zorgcontinuüm wordt meestal gecombineerd met HGW. Deze vloeien namelijk in elkaar over. Vooral fase 0, 1 en 2 zijn van toepassing op kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Fase 3 'IAC' omvat een individueel aangepast curriculum voor kleuters met specifieke onderwijsbehoeften. Dit wordt eerder uitgevoerd bij kleuters met een beperking. Esselen (2016) geeft bij elke fase extra uitleg:

- Fase 0: De brede basiszorg

Voor: alle kleuters

Door: de kleuteronderwijzer

Wat: Problemen voorkomen met een krachtige leeromgeving. (bijvoorbeeld: brede differentiatie)

Hoe: Alle kleuters opvolgen, een zorgbeleid organiseren op school en een didactische en pedagogische aanpak voorzien.

- Fase 1: Verhoogde zorg

Voor: bepaalde kleuters met specifieke onderwijsbehoeften (voor wie de basiszorg onvoldoende was)

Door: de kleuteronderwijzer en de zorgcoördinator

Wat: Een gerichte aanpak en interventie. (bijvoorbeeld: een verdiepingstraject uitstippelen)

Hoe: Door gebruik te maken van STICORDI of de uitgangspunten van HGW

- Fase 2: Uitbreiding van zorg

Voor: kleuters met specifieke onderwijsbehoeften (voor wie de verhoogde zorg onvoldoende was)

Door: de kleuteronderwijzer, zorgcoördinator, ouders en CLB

Wat: Het CLB neemt de regie over en start een 'proces van handelingsgericht diagnostiek'

Hoe: 5 fasen doorlopen (intake-, strategie-, onderzoeks-, indicerings- en adviesfase)

Prodia (2011) beschrijft deze fasen uitgebreid in zijn protocol. Deze kan geraadpleegd worden via <http://www.prodiagnostiek.be/sites/default/files/Protocol%20Hoogbegaafdheid.pdf>

g) Materialen

Voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden er meer en meer materialen ontwikkeld. Deze materialen zijn niet voor elke kleuter interessant. De ene heeft meer interesse in computerspelletjes, terwijl de andere misschien liever een gezelschapsspel speelt met anderen. De materialen kunnen gebruikt worden in de gewone klas, de kangoeroeklas, de zorgklas en thuis. Er bestaan echter ook materialen voor kleuteronderwijzers die kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong willen herkennen en een goede aanpak willen vinden. Hieronder staan de populairste materialen volgens Prodia (2011):

Materialen voor kleuters:

- Denkspelletjes van **'Smart Games'**, bijvoorbeeld: Camelot jr., Zoologic,...
- Leerspel **'Magico'** van uitgeverij Spectra
- Leerspel **'Paletti'** van uitgeverij Bekius
- cd-rom **'Spelen met 1 2 3'** van uitgeverij Zwijsen
- Magnetisch leersysteem **'Flocards'**
- Leerspel **'Pico Piccolo'** van uitgeverij Abimo
- Leerspel **'Loco Mini'** van uitgeverij Noordhoff
- Map **'Roosterfiguren'** van uitgeverij Abimo
- Lespakket **'Vormen, sporen en doolhoven'** van uitgeverij Abimo
- Lespakket **'Vormen, sporen en spiegelbeelden'** van uitgeverij Abimo
- **'Waar is Wally?'** van uitgeverij Standaard
- Programmeerspeelgoed **'Bee-Bot'**

Websites met beschrijvingen van materialen:

http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be/06_HB_op_school/materiaal/kleuters.html

<http://www.jufanke.nl/uitdaging.html>

<https://www.slimmekleuters.nl/>

http://www.abimo.net/educatieve_uitgaven/index.php?doelgroep=zorg-in-het-onderwijs&pct=93&ct=94

<http://www.anderspel.nl/>

Hulpmiddelen voor kleuteronderwijzers:

- Ideeënmap **'Pientere kinderen'** van uitgeverij Cito
- Ideeënmap **'Slimmeriken, zo goed zo verder'** van uitgeverij Zie Zo Educatief
- Boek **'Klein maar dapper: filosoferen met jonge kinderen'** van uitgeverij Damon
- Signaleringsinstrument ontwikkelingsvoorsprong 'Knappe kleuters' van expertgroepontwikkelingsvoorsprong
- Leermiddelennetwerk **'KlasCement'** voor en door leerkrachten op www.klascement.net
- Protocol voor signalering en diagnosticering bij hoogbegaafdheid **'SiDi 3'** van uitgeverij *Eduforce*

2. Eigenschappen van een ontwikkelingsvoorsprong: een gepaste omgang

Hoe ga je als kleuteronderwijzer om met de primaire eigenschappen?

- **Faalangst**

Nu het wat duidelijker is wat faalangst precies inhoudt (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3.1) kunnen we overgaan naar een goede omgang. Heel belangrijk hier is dat je je eigen verwachtingen naar de kleuter toe heel duidelijk maakt. De kleuter legt de lat vaak veel te hoog voor zichzelf, maar wanneer je hem vertelt wat jij precies wilt en verwacht van hem dan zal de kleuter beseffen dat dit niet nodig is. Wanneer de kleuter klaar is met een werkje en toch ontevreden blijkt te zijn over zijn prestaties kan je best begrip tonen voor zijn ontevredenheid. Maar dan toon je tegelijkertijd ook jouw eigen tevredenheid. Gebruik ik-boodschappen om hem duidelijk te maken dat je vindt dat hij voldoende goed heeft gepresteerd. Naast een beoordeling is een uitgebreid reflectiemoment voor zo'n kleuter ook zeer interessant. Je overloopt het volledige proces van de taak met hem en laat hem verwoorden wat hij precies deed, hoe hij dat deed, wat hij moeilijk/gemakkelijk vond, enz. Zo krijgt de kleuter ook inzicht in zijn succes en falen. (Drent & van Gerven, 2012)

Kieboom (2015) vermeldt in haar boek ook dat een duidelijke omkadering van elke opdracht zeer belangrijk is voor kinderen met faalangst. Bij de opdracht 'teken een olifant' is het voor een gewone kleuter voldoende wanneer je zegt: 'Teken de olifant zo echt mogelijk, en kleur binnen de lijnen.' Voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong kan deze korte uitleg voor verwarring zorgen, zeker wanneer hij de juiste tint grijs niet vindt tussen de potloden. Dan is de volgende uitleg beter: 'De olifant zal natuurlijk niet zo echt zijn als op een foto, maar dat is ook niet de bedoeling. Je vindt ook het juiste grijs niet, maar dat is niet erg, met dat grijs lijkt de olifant ook echt.' De kleuter zal met meer zekerheid aan de opdracht beginnen en gemotiveerd zijn om deze af te maken. Voor Lou (zie hoofdstuk 0) zou deze aanpak van groot belang zijn, aangezien hij regelmatig last krijgt van faalangst.

- **Rechtvaardigheidsgevoel**

Door de beschrijving van het rechtvaardigheidsgevoel wordt het snel duidelijk dat het belangrijk is om als kleuteronderwijzer je eigen afspraken en beloftes zeker na te komen. Ook je eigen fouten toegeven is voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong van groot belang.

Naast deze vanzelfsprekende omgang kan het ook zeer interessant zijn om met deze kleuter te filosoferen over bepaalde thema's. Van Nijnatten (2015) is van mening dat filosofie bij uitstek geschikt is om een uitlaatklep te geven voor moeilijke vragen. De meeste kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben een sterk rechtvaardigheidsgevoel en daarnaast ook een sterk bewustzijn van leven en dood. Hierdoor ontstaan vaak vragen als 'Wat is oorlog?', 'Waarom bestaat armoede?', 'Wat is dood?', 'Wat is het nut van school?', enz. Ook kleuters die geen ontwikkelingsvoorsprong hebben kunnen deze vragen stellen. Het is daarom zeker eens interessant om met de hele klas een filosofische sessie te organiseren wanneer zo'n vraag aan bod komt. Doordat de kleuters de verschillende standpunten van elkaar te horen krijgen, wordt hun gedachtenproces verder gebracht. Op die manier wordt ook een veilige omgeving gecreëerd waarin alle ruimte is voor vragen

en een kritische houding, wat ook een eigenschap is van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Tijdens het filosoferen wordt er doorgevraagd tot de kern van de vraag bereikt wordt. De kleuters kunnen uiteindelijk de nieuwe gedachten een plekje geven. Zo leert de kleuteronderwijzer hen niet wat de juiste manier is om over iets na te denken, maar leer je ze omgaan met hun eigen gedachten.

Eén van de moeilijkste onderwerpen is volgens van Gerven (2002) 'de dood'. Deze is niet altijd gemakkelijk omdat het soms deprimerend overkomt. Het is daarom zeer belangrijk om het kind duidelijk te maken dat tussen geboren worden en doodgaan een zinvolle bijdrage aan het leven gegeven kan worden. Daarop moet de kleuter zich focussen.

- **Gevoelig**

In de eerste plaats zijn kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong door hun gevoeligheid ook zeer bezorgd. Wanneer er bijvoorbeeld een schoolreis wordt gepland kan de kleuter zeer ongerust overkomen. Deze bezorgheid kan vermeden worden door de kleuter op voorhand voldoende te informeren over wat er op het programma staat. Op die manier kan hij vertrekken met een gerust hart.

Aan de gevoeligheid van deze kleuter wordt ook zijn onzekerheid gelinkt. Hij is bang voor negatieve reacties van anderen. Daarom is het belangrijk om die kleuter duidelijk te maken dat je hem bijvoorbeeld niet 'haat' om wat hij gedaan heeft. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong heeft daarnaast een zeer goed inschattingsvermogen. Het heeft dus geen zin om hem iets te zeggen dat je niet meent.

In haar artikel vermeldt van Dijk (2013) dat je gevoelige kleuters regelmatig begrip moet tonen en hun gevoelens moet erkennen. Regelmatige korte contacten zijn voor deze kleuters ook belangrijk. Zo durven ze in moeilijkere tijden de onderwijzer aan te spreken wanneer ze zich onzeker of slecht voelen over een ongeval, een overlijden of een andere probleemsituatie.

- **Kritische ingesteldheid**

Het belangrijkste bij deze ingesteldheid is dat de kleuter leert om zijn mening op een goede en niet kwetsende manier te verwoorden. Soms moet hij ook leren zwijgen om niet beledigend over te komen. Kritisch zijn ten opzichte van jezelf is geen slechte eigenschap, maar het is belangrijk dat de kleuter geen negatief zelfbeeld ontwikkelt. Wanneer je als onderwijzer merkt dat hij op bepaalde momenten zichzelf te hard bekritiseert kan een simpel compliment of een positieve bevestiging helpen. De kritische ingesteldheid hangt nauw samen met de gevoeligheid van de kleuter. Begrip tonen is dus ook hier van groot belang.

Volgens Kieboom (2015) is het als onderwijzer zeer moeilijk om deze eigenschap te accepteren. Zeker wanneer hij op elke fout gewezen wordt door de kleuter. Het is dan aan de onderwijzer om hier zo goed mogelijk op te reageren. Hieronder staan twee voorbeelden. De eerste toont een positieve reactie, de tweede een negatieve:

‘Kaatje (3) vindt het maar vreemd dat juf haar jas niet aantrekt voor de speelpauze buiten terwijl alle kleuters wel hun jas moeten aantrekken. De juf legt uit dat zij niet echt mee naar buiten gaat, maar in de klas blijft om nog wat op te ruimen. ‘Maar morgen, als ik wel mee met jullie naar buiten ga, trek ik

mijn jas zeker aan.' Kaatje heeft voorlopig vrede met het antwoord van de juf, maar checkt de volgende dag voor alle zekerheid of de juf inderdaad net als zij haar jas aanheeft.' (Kieboom, 2015)

'Warre (9) vraagt meteen de eerste schooldag al of ze ook over dino's zullen leren. 'Wat vraag jij nu?' antwoordt de juf, die net bezig is met het uitdelen van de nieuwe schriften. 'De eerste schooldag gaan we echt nog niet over dino's praten hoor! En het zal van de interesse van de andere leerlingen afhangen of we het erover zullen hebben.' 's Middags komt Warre teleurgesteld thuis. Hij vindt zijn nieuwe juf helemaal niet leuk.' (Kieboom, 2015)

- Intelligent

Met de hoge intelligentie kan op verschillende manieren omgegaan worden. Een goede differentiatie, de kangoeroeklas, versnellen en specifieke materialen kunnen hierbij helpen. Deze staan beschreven in '1. Een theoretische blik op bestaande methodes en materialen'.

Een gepaste begeleiding voor de 6 types

In hoofdstuk 1 – deel 1 werden de 6 types van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong beschreven. Volgens Prodia (2011) kan je de verschillende types op de volgende manier begeleiden:

- **De succesvolle kleuter**

Voldoende uitdaging en verrijking van de leerstof aanbieden is hier vanzelfsprekend. De kleuter kan best ook eens geplaatst worden bij ontwikkelingsgelijken en moet zelfstandig leren werken.

- **De dubbel bijzondere kleuter**

Ook deze kleuter heeft nood aan ontwikkelingsgelijken, maar hij moet vooral individueel begeleid worden. Binnen deze begeleiding moet de focus op zowel zijn moeilijkheden als op zijn talenten liggen. Dus zowel remediëren als uitdagen komen hier aan bod.

- **De uitdagende kleuter**

Vooraf de cognitieve en sociale vaardigheden trainen is hier de boodschap. De communicatie met deze kleuter moet direct en helder verlopen. Daarnaast is het ook belangrijk dat men tolerant is voor deze kleuter. Hij moet nog steeds zijn gevoelens kunnen uiten. Tijdens lessen is het belangrijk dat er verdieping voorzien wordt.

- **De risicokleuter**

Wanneer er een vermoeden bestaat dat de kleuter onder dit profiel valt is het belangrijk om zeer goed te observeren. Want door de negatieve kanten van deze kleuter wordt de ontwikkelingsvoorsprong gemaskeerd en vaak veel te laat tot nooit ontdekt. Hij moet vooral leren functioneren binnen een groep, dit kan via groepstherapie met ontwikkelingsgelijken. Een goede vertrouwensband en motivatie zijn hier cruciaal.

- **De onderduikende kleuter**

Deze kleuter zal in de eerste plaats moeten leren dat zijn ontwikkelingsvoorsprong er niet voor zorgt dat hij een buitenbeentje is. Integendeel hij kan later zelfs heel succesvol worden als hij zijn best doet. Hij heeft veel aanmoediging nodig om te presteren en kan ook een rolmodel gebruiken van hetzelfde geslacht om naar op te kijken.

- **De zelfstandige kleuter**

Met een goede verdieping en verrijking kan deze kleuter heel ver geraken. Een goede begeleiding doorheen zijn hele schoolloopbaan kan leiden tot een hoog diploma en zelfs een zeer succesvolle job.

Omgaan met onderpresteerders

In hun boek beschrijven Drent & van Gerven (2007) hoe je het best omgaat met onderpresteerders. Ze verdelen de ‘eerste hulp bij onderpresteren’ in zes stappen, en de ‘laatste hulp bij onderpresteren’ in vijf fasen. De eerste hulp is bedoeld voor kleuters die op een normale manier onderpresteren. De laatste hulp wordt gebruikt wanneer de kleuter volledig gedemotiveerd is en absoluut onderpresteert (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 8.1). Deze laatste hulp kan tot tien weken in beslag nemen. Geduld is hier dus de boodschap. Voor de onderwijzer van Sofie (zie hoofdstuk 0) zouden deze stappen een handige hulp zijn.

- **Eerste hulp bij onderpresteren**

Stap 1

Het eerste wat de kleuteronderwijzer moet doen, is nagaan of het effectief gaat over onderpresteren bij de kleuter. Aan de hand van de beschrijving in ‘8.1 onderpresteren’ kan dit onderzocht worden.

Stap 2

In stap 2 gaat de onderwijzer op zoek naar de oorzaak van het onderpresteren. In 8.1 worden de mogelijke oorzaken beschreven. Hieronder staat nogmaals een opsomming:

- Inadequate leerstof
- Verlaging van de aandacht (door bijvoorbeeld problemen thuis)
- Negatieve houding ten opzichte van de school
- De wens om niet op te vallen in de klas

Stap 3

Wanneer de oorzaak gevonden werd, kan de onderwijzer overgaan naar het onderzoeken van het niveau van de kleuter. Waar is hij goed in? Waarin is de kleuter geïnteresseerd? De onderwijzer kan de kleuter observeren tijdens activiteiten en hem toetsen via gesprekken. Wanneer de kleuter onderpresteert is het uiteraard niet simpel om de sterke kanten van de kleuter te vinden. Daarom is het belangrijk om eerst de interesses te vinden van de kleuter. Op basis daarvan kan de onderwijzer de sterke kanten naar boven laten komen.

Stap 4

Het samenstellen van een evenwichtig leerstofaanbod behoort tot de vierde stap. Hierbij wordt de methode ‘compacten’ gebruikt. Compacten is een interventie waarbij bepaalde leerstof wordt geschraapt om het leerstofaanbod passend te maken. Dit kan op verschillende onderdelen:

- Oefenstof
- Herhalingsstof
- Instructietijd
- Feedback

Er kan gekozen worden voor individueel of schoolbreed compacten. Bij individueel compacten worden de onderdelen aangepast aan het beheersingsniveau van de kleuter. Schoolbreed compacten, kan enkel gerealiseerd worden wanneer twee leerlijnen worden ontwikkeld voor begaafden en hoogbegaafden. Bij de eerste leerlijn doet de leerling mee met belangrijke instructiemomenten en wordt 25 tot 50% van de oefenstof geschraapt. Bij de tweede leerlijn volgt de leerling alleen instructie bij nieuwe elementen in de leerstof. Van de oefenstof wordt 50 tot 75% geschraapt. Het schoolbreed

compacten is echter eerder bedoeld voor het lager onderwijs. In de kleuterklas kan ervoor gekozen worden om de oefenstof voor de kleuter in te korten en veel minder herhaling te bieden. Ook een kortere instructietijd en feedback kunnen ervoor zorgen dat de kleuter minder snel verveeld geraakt.

Stap 5

In stap 5 gaat de kleuteronderwijzer op zoek naar de manier waarop de kleuter werkt, en de effectiviteit hiervan. Het kan zijn dat de kleuter automatiseringsproblemen heeft en bijvoorbeeld telkens de telrij verkeerd opzegt. Dit probleem kan ervoor zorgen dat de kleuter slecht presteert, niet meer gelooft dat zijn inspanningen zin hebben, en deze inspanningen ten slotte achterwege laat. Ook faalangst, perfectionisme en een negatief zelfbeeld moeten binnen deze stap gedetecteerd worden.

Stap 6

In deze laatste stap zorgt de onderwijzer ervoor dat de kleuter net dat tikkeltje extra aandacht krijgt dat hij nodig heeft. Wanneer de kleuter een moeilijk moment achter de rug heeft, kan de onderwijzer hem terug motiveren door bijvoorbeeld een compliment te geven over wat hij wel goed deed. De onderwijzer toont ook begrip en vraagt de kleuter of hij zich herinnert waarom hij op een bepaald moment moeite had. Een straf- en beloningssysteem, aangepast aan de eigenschappen van de kleuter, kan er ook voor zorgen dat hij terug de motivatie vindt om te presteren. Ook de relatie met de klasgenoten wordt in deze laatste stap in het oog gehouden. Een positieve communicatie is hier dus de boodschap. Ook met de ouders is dit belangrijk, zo kunnen zij ook helpen om de kleuter terug te motiveren en het onderpresteren weg te werken.

- **Laatste hulp bij onderpresteren**

Fase 1

De eerste fase duurt ongeveer twee weken en wordt ook wel eens de ‘afkoelingsperiode’ genoemd. In veel gevallen zijn hier al veel conflicten aan vooraf gegaan, en heeft iedereen even tijd nodig om tot zichzelf te komen. Tijdens deze periode krijgt de kleuter de kans om enkel bezig te zijn met zaken die hij leuk vindt. In de derde kleuterklas kan het dus zijn dat contractwerk achterwege wordt gelaten. In elke kleuterklas is het mogelijk om de kleuter te laten spelen in de hoeken wanneer de gezamenlijke activiteiten doorgaan. De voorwaarde is echter dat de omgeving hierdoor niet gestoord wordt en voldoende geïnformeerd wordt. Tijdens deze periode kan het lijken alsof de kleuter een achterstand begint op te bouwen, maar dankzij zijn ontwikkelingsvoorsprong beschikt hij over de capaciteiten om alles terug in te halen.

Fase 2

Na twee weken is het tijd voor uitgebreide gesprekken met de ouders en de kleuter zelf. In deze fase is het de bedoeling om te weten te komen waarin de kleuter wel nog interesse heeft. Het kan zijn dat de interesse in schoolse zaken volledig verdwenen is, dan moet er gezocht worden naar buitenschoolse interesses. Wanneer de kleuter bijvoorbeeld zeer graag bouwt met de K'nex die hij thuis heeft, kan deze in de klas gehaald worden en daarmee opdrachten uitgevoerd worden. De kleuter mag voor zichzelf beslissen wat zijn doelen zijn per dag, bijvoorbeeld: ‘Vandaag bouw ik zes soorten kriebelbeestjes met de K'nex.’ Er wordt bekeken welke doelen haalbaar zijn en welke passen binnen de klassituatie.

Fase 3

In deze fase worden er terug meer en meer kleine eisen gesteld aan de kleuter. Samen met de onderwijzer wordt beslist op welk moment van de dag hij terug meedoet met de verplichte activiteiten. Deze fase neemt ongeveer twee weken in beslag. Tijdens die weken worden de eisen meer en meer opgebouwd. Ook hier mag de kleuter doelen uitstippelen of zichzelf opdrachten geven. Wanneer een doel niet wordt gehaald is dit geen ramp, maar hij moet hierop wel gewezen worden. Het is belangrijk dat de kleuter tijdens deze periode merkt dat er rekening wordt gehouden met hem.

Fase 4

Tijdens fase 4 wordt geleidelijk aan terug overgegaan naar het normale klasgebeuren. De kleuter kiest dan niet meer zelf wat hij die dag doet en moet terug meedoen met alle gezamenlijke activiteiten, verplicht hoekenwerk en contractwerk. De opdrachten die de kleuter krijgt zijn nu wel goed aangepast aan zijn niveau, waardoor de motivatie terug kan keren. Een mild straf- en beloningssysteem kan in deze fase ook gebruikt worden.

Fase 5

Fase 5 lijkt goed op fase 4, maar nu is het de bedoeling dat de zeer milde behandeling wegvalt. De kleuter heeft terug dezelfde verplichtingen als de andere kleuters en krijgt dezelfde opdrachten, op zijn niveau uiteraard. De kleuteronderwijzer biedt voldoende feedback tijdens activiteiten en maakt de kleuter ook duidelijk dat hij altijd bij zijn juf of meester terecht kan om te praten. Zo is het voor de onderwijzer ook gemakkelijker om in de toekomst signalen van verveling of onderpresteren te herkennen.

3. Omgaan met de ouders

Situatie 1: De ouders vermoeden dat hun kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft.

In de 7 uitgangspunten van handelingsgericht werken werd het belang van een constructieve samenwerking reeds genoemd (zie hoofdstuk 1 – deel 2 – e). Daarnaast moet er ook even stilgestaan worden bij het feit dat veel ouders te boek staan als ‘lastige ouders’ wanneer ze vragen om een andere aanpak voor hun kind. Het beeld dat de ouders hebben van hun kind kan enorm verschillen in vergelijking met het beeld dat een kleuteronderwijzer heeft.

Nieuwetijdskind (z.j.) beschrijft enkele tips om met ouders van deze kleuters om te gaan:

- **Neem de ouders serieus.**

Ouders stappen niet zomaar naar de school toe om het over hun kind te hebben. Ze hebben meestal reeds een zwaar traject achter de rug waarin hun kind thuis probleemgedrag vertoont. De ouders gaan hierdoor op zoek naar oorzaken en extra informatie. Vervolgens treffen ze het label ‘ontwikkelingsvoorsprong’ aan. Wanneer ze hiervoor zelf geen oplossing vinden, roepen ze de hulp in van de school. Het is dan aan de onderwijzer om hen serieus te nemen.

- **Doe een oprechte poging om de ontwikkelingsvoorsprong te detecteren.**

Door de kleuter te observeren en extra uitdaging te bieden kan snel achterhaald worden of de ouders gelijk hebben.

- **Maak gebruik van een intelligentietest wanneer dit de ouders zekerheid kan bieden.**

Een intelligentietest kan gebruikt worden om een vermoeden te bevestigen. Maar zoals eerder in dit onderzoek vermeld werd, is het belangrijk om deze testen goed te kaderen.

- **Sta ervoor open dat ouders soms meer weten over een ontwikkelingsvoorsprong dan de onderwijzer.**

Veel onderwijzers hebben een beperkte kennis omtrent dit onderwerp, aangezien deze nog niet zo lang actueel is. Daarnaast zijn de ouders vaak al langer bezig met het opzoeken van informatie.

- **Houd ouders op de hoogte over de ondernomen stappen.**

Wanneer de onderwijzer zijn aanpak wijzigt, is het belangrijk dat de ouders hierover op de hoogte gehouden worden. Alleen op die manier kan er onderling gecommuniceerd worden over de stand van zaken thuis en op school. Zo wordt het welzijn van de kleuter gestimuleerd.

- **Betrek de kleuter in de gesprekken met ouders wanneer twijfels blijven aanhouden.**

Bij twijfels kan de kleuter proberen om zelf te verwoorden wat hij ervaart. Op die manier kunnen misverstanden verhelderd worden.

- **Ouders betrekken bij het opstarten van een nieuw programma voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.**

Onderwijzers zijn de onderwijsexperts en ouders de ervaringsdeskundigen. Op die manier kan een samenwerking een meerwaarde bieden aan nieuwe programma's. Veel ouders zijn enthousiast om deel te nemen aan deze programma's.

Situatie 2: De kleuteronderwijzer vermoedt dat de kleuter een ontwikkelingsvoorsprong heeft.

In sommige gevallen kan deze situatie ook omgekeerd ontstaan. De kleuteronderwijzer heeft een vermoeden van een ontwikkelingsvoorsprong, maar niet alle ouders (h)erkennen dit. Ook ouders kunnen dit zien als een luxeprobleem. Ze moeten daarom geïnformeerd worden om misverstanden te vermijden.

Volgens Barendrecht (2005) ligt het 'niet erkennen' aan de vooroordelen die bij ouders leven. Ze zijn bang dat hun omgeving hen zal zien als hoogmoedig of pusherig ten opzichte van hun kind. Veel ouders willen een 'gewoon' kind, en daarom geen andere aanpak op school. Daarom is het belangrijk om de ouders te informeren over de problematiek die hieraan vasthangt. Zo kan de onderwijzer bijvoorbeeld vertellen wat er gebeurt wanneer een kleuter niet uitgedaagd wordt.

De beste oplossing hiervoor is de ouders samen roepen voor een oudercontact. Daarin leg je als onderwijzer uit vanwaar het vermoeden komt, en welke uitingen de kleuter vertoont in de klas. Verschillende anekdotes kunnen er misschien voor zorgen dat de ouders daar toch bepaald gedrag in herkennen. De Ruddere (2017) geeft in haar interview nog een ander voorbeeld om ouders te laten inzien dat het weldegelijk gaat om een ontwikkelingsvoorsprong.

''Allebei een observatielijst invullen en achteraf bekijken, kan heel interessant zijn. De ouders hebben dan informatie voor de leerkracht en omgekeerd. Ze kunnen dan iets te weten komen over het kind, of opvallende dingen zien die zowel thuis als op school gebeuren.'' (De Ruddere, 2017)

Deel 3: Een ontwikkelingsvoorsprong binnen het werkveld.

Inleiding

De bedoeling van het tweede deel van deze bachelorproef is om informatie te innen omtrent de centrale onderzoeksvraag: 'Hoe (h)erken je als kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong en hoe ga je ermee om?'. Om antwoorden te verkrijgen, koos ik voor een kwalitatief onderzoek waarin de focus ligt op een verdieping. Vandaar de keuze voor het afnemen van interviews. Deze interviews zijn grotendeels gestructureerd, maar hebben anderzijds een open karakter aangezien er soms vragen bijkwamen of wegvielen. Dit hing af van de aanwezige meningen en kennis bij de geïnterviewden. Ook de vraagstelling werd aangepast aan de functie of job van de geïnterviewde.

In totaal werden zeven personen geïnterviewd. Eén pas afgestudeerde kleuteronderwijzer, twee CLB-medewerkers, twee ervaren kleuteronderwijzers, één zorgleerkracht uit de lagere school en een zorgcoördinator uit de kleuter- en lagere school. Enkel de zorgcoördinator werd via e-mail geïnterviewd. De andere zes personen werden persoonlijk geïnterviewd op hun werk, of bij hen thuis. De interviews namen tussen de één en twee uur in beslag per persoon. Naast het interview zelf werd regelmatig uitgebreid over bepaalde onderwerpen. Deze gesprekken werden niet allemaal in het interview geplaatst maar waren soms wel een meerwaarde voor mijn visie.

De interviews worden in de volgende pagina's uitgebreid geanalyseerd. Vervolgens worden de bevindingen op een objectieve manier weergegeven, en wordt hieruit een conclusie gevormd. Ten slotte kunnen de volledige interviews geraadpleegd worden in de bijlagen.

Interviews

1. Interview met Kimberly Louagie (Pas afgestudeerde kleuteronderwijzer)

Introductie

Juf Kimberly studeerde in juni 2016 af als kleuteronderwijzer te Vives Brugge. Sinds dit schooljaar geeft ze les in De Tuimelaar in De Panne in de tweede kleuterklas. En in De Sportplaneet in Veurne, in een graadklas (tweede en derde kleuterklas). Beide scholen vallen binnen het 'GO!'. Volgens Kimberly wilt een ontwikkelingsvoorsprong zeggen dat een kleuter verder staat dan gemiddeld verwacht wordt op die leeftijd. Het zijn volgens haar ook kleuters die zich veel sneller vervelen dan anderen.

(H)erkennen

Voor het interview van start ging, voelde Kimberly zich wat onzeker. Ze melde mij dat ze nog geen ervaring had met een ontwikkelingsvoorsprong en hier dus ook niet veel over kende. Ook tijdens haar opleiding zag ze zeer weinig hierover. Enkel 'de kangoeroeklas' is ooit eens zeer kort aan bod gekomen. Maar specifiek over eigenschappen, methodes of materialen werd niet veel verteld.

Het werd echter snel duidelijk dat ze een ontwikkelingsvoorsprong niet als luxeprobleem zag. Toen ik het onderwerp introduceerde, voor het interview van start ging, toonde Kimberly zeer veel interesse en stelde ze enkele vragen hierover. Deze vragen staan niet in het interview zelf, maar worden hier wel vermeld. Ze vroeg mij hoeveel kleuters per klas een ontwikkelingsvoorsprong zouden hebben, en hoe je ze kan herkennen. Ik vertelde haar dat er in elke gemiddeld grote klas waarschijnlijk één kleuter zit met een ontwikkelingsvoorsprong. Ook over de primaire en secundaire eigenschappen informeerde ik haar. Daarnaast gaf ik haar uitleg over de profielen, onderpresteerders, de leerhonger en de mogelijke valkuilen. Ze bedankte mij alvast voor deze informatie en vroeg mij om mijn volledige bachelorproef eens door te mailen.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Volgens Kimberly is het niet simpel om een gepaste aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit wijt ze aan het feit dat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong niet altijd gemakkelijk herkend worden. Ook de aanwezige materialen in een klas passen volgens haar vaak enkel bij het gemiddelde niveau van de klas. Op die manier kan de kleuter niet tonen dat hij veel moeilijkere oefeningen aan kan.

Met differentiëren heeft Kimberly al wat meer ervaring, aangezien ze lesgeeft in een graadklas. Mocht ze een vermoeden hebben dat een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in haar klasgroep zit, dan zou ze starten met een observatie. Ze zou noteren binnen welke leergebieden de kleuter beter presteert. Indien de kleuter in de tweede kleuterklas zou zitten zou ze materialen aanbieden uit de derde kleuterklas. Wanneer de kleuter naar het volgende jaar gaat, zou ze wel ervoor zorgen dat hij ook dan moeilijkere oefeningen krijgt. Ze zou dus wel een goede samenwerking moeten voorzien met de leerkrachten waarbij de kleuter in de komende jaren terecht zal komen.

Van versnellen, of een jaar overslaan, is Kimberly geen voorstander. Ze vindt dat kleuters voldoende tijd moeten krijgen om nog volop kind te zijn. Het is volgens Kimberly ook moeilijk om te

versnellen aangezien kleuters zelden hoog presteren binnen elk leergebied. Wanneer hij bijvoorbeeld eindelijk wordt uitgedaagd op wiskundig vlak, kan hij misschien een taalachterstand opbouwen.

Over specifieke materialen of methoden kan Kimberly mij niets vertellen. Ze weet dat een goede differentiatie met de aanwezige materialen al veel kan helpen, maar ze zou wel meer willen weten over welke materialen en methoden bestaan.

Besluit:

Kimberly zou graag meer informatie krijgen omtrent het herkennen van een ontwikkelingsvoorsprong. Praktijkvoorbeelden zijn voor haar interessanter dan enkel pure theorie. Do's en don'ts zouden haar kunnen helpen om een goede aanpak te vinden. Ook over de communicatie naar ouders toe, had ze nog veel vragen. Hoe kan ze hen informeren? Stel dat de ouders geen voorstander zijn van een andere aanpak, wat doe je dan als onderwijzer?

Toen ik Kimberly vertelde over het idee om een website te ontwikkelen, vond ze dit zeer interessant. Ze gaf mij de tip om informatie op te delen in korte punten, en eventueel een doorverwijzing naar extra informatie. Ook visualisering vindt ze persoonlijk heel belangrijk op websites. Handige websites met spelletjes en opdrachten zou ze ook interessant vinden.

(Louagie, 2017, 29 april – interview)

2. Dubbelinterview met psychopedagogisch consulenten Dieter Sabbe (Critical friend) en Eline Pylyser

Introductie:

Dieter Sabbe is mijn critical friend en psychopedagogisch consulent in het CLB. Hij beschikt over een basiskennis omtrent een ontwikkelingsvoorsprong, en een zeer uitgebreide kennis over ‘Protocollering van Diagnostiek bij vermoeden van hoogbegaafdheid’. Zijn collega Eline Pylyser nam ook deel aan het interview en maakte hierin gebruik van haar uitgebreide kennis omtrent een ontwikkelingsvoorsprong. Vooral de theorieën van T. Kieboom zijn voor haar zeer bekend.

Als CLB-medewerkers komen zij regelmatig in contact met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Maar niet zo vaak als hoogbegaafdheid. Wanneer we kijken naar het zorgcontinuüm (zie hoofdstuk 1 - deel 2 - f) zijn zij de derde stap hierin. Wanneer het CLB gecontacteerd wordt door een school, wilt dit zeggen dat zij reeds de brede basiszorg en de verhoogde zorg hebben toegediend. Wanneer deze twee niveau onvoldoende blijken te zijn, start het CLB een handelingsgerichte diagnostiek. Daarin doorlopen ze vijf fasen. De intakefase, de strategiefase, de onderzoeksfase, de indiceringsfase en de adviesfase. Soms wordt het CLB ook rechtstreeks gecontacteerd door ouders. Dan nemen de CLB-medewerkers contact op met de school, om eerst en vooral samen een gesprek te voeren met alle betrokken partijen.

(H)erkennen

Dieter en Eline zien een ontwikkelingsvoorsprong uiteraard niet als een luxeprobleem, aangezien het vinden van een goede aanpak tot hun job behoort. Eline meldt in het interview dat een ontwikkelingsvoorsprong vaak gepaard gaat met veel moeilijkheden, en vooral daarom geen luxeprobleem is. Volgens Dieter kan een ontwikkelingsvoorsprong dan weer een even groot probleem zijn als een achterstand.

“Elk kind heeft recht op een gepast aanbod binnen de zone van de naaste ontwikkeling.” (Sabbe, 2017)

Voor Dieter en Eline vormt het herkennen van een ontwikkelingsvoorsprong een minder groot probleem. Ze beschikken namelijk over een ruime kennis en allerlei materialen om de kleuter te observeren. Ook intelligentietesten worden door hen afgenomen, en bieden hen dus nog meer kennis over de kleuter zelf.

Omgaan

Intelligentie:

Dieter en Eline maken gebruik van de WPPSI-IV test (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3.5). Dat is de meest recente test voor peuters, kleuters en leerlingen die in het begin van het eerste leerjaar zitten. Ze maken mij er echter wel attent op dat deze test niet gebruikt wordt om een ontwikkelingsvoorsprong te ‘meten’. De resultaten van de test moeten achteraf gekaderd worden met de andere eigenschappen en moeilijkheden van de kleuter. Dieter vindt dat een IQ-cijfer bij kleuters veel minder betrouwbaar is door externe factoren die kunnen meespelen, en door het feit dat kleuters zich nog ontwikkelen in sprongen. Volgens Eline is het een aanrader om gebruik te maken van een leerlingvolgstelsel. Op die

manier kan je de kleuter volgen, en krijg je een beter beeld van de sterkere en zwakkere punten. Het enige minpunt is volgens haar dat de zwakkere punten eerder naar boven komen dan de sterke.

‘De kleuter scoort slecht, gemiddeld of goed. ‘Extreem goed’ wordt hier niet uitgehaald. We weten met dat systeem wel hoever elke kleuter staat binnen elk ontwikkelingsgebied.’ (Pylyser, 2017)

Dieter is van mening dat een oplossing voor een kleuter belangrijker is dan een cijfer of een label dat we hem kunnen geven. Testen is voor het CLB dus bijkomstig en hebben een beperkt belang. Zij gaan vooral communiceren met de school en ouders om tot een gepaste aanpak te komen voor de kleuter. Het label is voor hen niet van belang.

Methodes:

Over specifieke materialen kennen Dieter en Eline niet veel. Zij zijn vooral vertrouwd met een goede differentiatie, STICORDI, het zorgcontinuüm en handelingsgericht werken. Didactische materialen is meer iets voor zorgcoördinatoren volgens Dieter. Om op een goede manier te differentiëren is het volgens Eline belangrijk dat de kleuteronderwijzer differentieert in de breedte, en niet in de hoogte.

‘Bijvoorbeeld door twee ontwikkelingsdoelen te combineren. Je neemt dan geen doel uit een hoger jaar maar daagt de kleuter uit door twee doelen uit zijn jaar samen te voegen in één oefening. Je kan bijvoorbeeld een oefening geven waarin de kleuters leren tellen. Ze moeten drie zonnen tellen. De kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong moet net hetzelfde doen, maar moet deze ook rangschikken van klein naar groot. Op die manier kan je differentiëren in de breedte. Wanneer je zou differentiëren in de hoogte zou de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong geen drie zonnen maar vijf zonnen moeten tellen. Dat heeft helemaal geen zin, aangezien hij dat één jaar later ook leert.’ (Pylyser, 2017)

Volgens Dieter is differentiëren op sociaal-emotioneel gebied ook belangrijk. Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong moet bijvoorbeeld leren falen, terwijl dat voor andere kleuters meestal geen groot probleem vormt.

Wanneer Dieter en Eline hun meningen moeten geven over de kangoeroeklas blijkt al snel dat ze hierover niet zeer veel weten. Ze kunnen mij enkele voorbeelden geven van wat ze daar doen, maar verder gaat het niet. Dieter vindt dat de gewone klas zelf in de eerste plaats een goede differentiatie moet bieden. Op die manier moet de kleuter de klas niet verlaten om uitdaging te krijgen. Het M-decreet streeft ook naar die aanpak. De behoeften van elke kleuter of leerling vervullen binnen de eigen klas.

Ook over versnellen hebben Dieter en Eline hun twijfels, zeker in de kleuterklas. Het is volgens hen een ultieme maatregel, die enkel genomen mag worden wanneer de rest niet werkt. Eline gelooft ook dat deze maatregel voor veel kleuters geen oplossing biedt, aangezien ze zich in het volgende jaar terug kunnen vervelen en met dezelfde problemen kunnen zitten.

Besluit:

Dieter en Eline vinden het een zeer interessant idee om een website te ontwikkelen voor kleuteronderwijzers. Dieter geeft mij de tip om vooral informatie aan te bieden omtrent het ‘herkennen’ van een ontwikkelingsvoorsprong. Voor hem is het omgaan eigenlijk een automatisch gevolg van herkennen.

“Vooraf communicatie met de verschillende partijen is belangrijk voor een goede aanpak. Je kan dus niet zomaar een checklist gebruiken om tot een aanpak te komen. Het is geen receptenboek hé.”
(Sabbe, 2017)

Ook handige materialen of links voor de onderwijzers kunnen volgens hem helpen. Eline voegt daaraan toe dat ‘klascement’ een zeer handige website is van en voor leerkrachten. Daarop staan allerlei klasgerichte thema’s, zoals een ontwikkelingsvoorsprong. De informatie moet voor Dieter kort en bondig weergegeven worden. Ook een verwijzing naar mijn bachelorproef is volgens hem handig. Vooral voor onderwijzers die meer informatie wensen.

(Sabbe & Pylyser, 2017, 5 mei – interview)

3. Interview met Rosa Coene (ervaren kleuteronderwijzer)

Introductie:

Rosa is een ervaren kleuterjuf, die bijna veertig jaar in het werkveld staat. Ze geeft les in de Sint-Luthardisschool in Westende, in de tweede kleuterklas. Volgens haar gaat een ontwikkelingsvoorsprong over kleuters die het antwoord al weten voor je hen iets vraagt. Ze nemen soms de activiteit over of vervelen zich wanneer er geen uitdaging geboden wordt. Tijdens haar opleiding leerde Rosa niet over een ontwikkelingsvoorsprong. In die tijd kwamen thema's zoals 'zorg' zelden aan bod. Ze heeft wel ervaring met deze kleuters.

(H)erkennen:

Eenzijds ziet Rosa een ontwikkelingsvoorsprong als een luxeprobleem, omdat ze vindt dat kleuters met een achterstand meer nood hebben aan extra zorg dan zij. Anderzijds biedt ze hen wel uitdaging, maar ze vindt dat je er bij wijze van spreken niet telkens 'naast moet zitten'. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden door Rosa vooral gezien als storende kleuters. Ze ervaart hen als betweters of aandachtzoekers.

Met onderpresteerders heeft Rosa duidelijk ook ervaring. Maar ze heeft nooit de link gelegd tussen onderpresteren en een ontwikkelingsvoorsprong. Wel vertelde ze mij dat het onderpresteren samenhangt met faalangst. Dat is een vaak voorkomende eigenschap van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Intelligentietesten kunnen volgens Rosa wel gebruikt worden om een ontwikkelingsvoorsprong te testen, maar ze ziet deze als een momentopname.

Ongeveer één op de tien kleuters heeft volgens Rosa een ontwikkelingsvoorsprong. Ze vindt dat de verschillen in intelligentie tegenwoordig meer en meer vergroten.

Omgaan:

Volgens Rosa is het zeer belangrijk om op zoek te gaan naar de interesses van elke kleuter. Op die manier differentieert ze voor alle kleuters in drie niveaus, namelijk: makkelijk, gemiddeld en moeilijk. Het moeilijke niveau biedt ze aan alle intelligente kleuters, met of zonder ontwikkelingsvoorsprong.

Over versnellen kan Rosa heel moeilijk beslissen. Ze vindt dat kleuters vaak op cognitief vlak voor staan, maar op sociaal-emotioneel is dit niet altijd zo. Vooral het feit dat deze kleuters vervolgens bij oudere en onbekende kinderen terecht komen, vindt ze een moeilijke situatie.

Over didactische materialen kent Rosa niet zo veel. Wel maakt ze bijvoorbeeld gebruik van 'Pico Piccolo' (zie hoofdstuk 1, deel 2, g) en andere spelletjes waarmee ze kan differentiëren.

Besluit:

Over materialen zou Rosa vooral geïnformeerd willen worden. De informatie moet voor haar zeer praktisch, kort, duidelijk en gevisualiseerd zijn.

(Coene, 2017, 8 mei – interview)

4. Interview met Heidi Coolsaet (ervaren kleuteronderwijzer)

Introductie:

In de Gemeentelijke Basisschool te Koksijde, daar geeft Heidi al meer dan dertig jaar les in de derde kleuterklas. Volgens haar zijn kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kinderen die verder denken dan hun leeftijdsgenoten. Ze vindt dat zij over meer cognitieve vaardigheden beschikken en vaak ook emotioneel verder staan. Volgens haar heeft ze niet elk jaar een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in haar klas. Maar dit jaar wel, namelijk Julie. Dit meisje werd getest door het CLB, en staat op wiskundig vlak enorm ver. Soms heeft Heidi het gevoel dat ze al denkt als een volwassene. Julie denkt enorm vooruit, terwijl andere kleuters meestal bezig zijn met het moment zelf. Ook in haar opleiding zag Heidi niets over een ontwikkelingsvoorsprong.

(H)erkennen:

Heidi ziet een ontwikkelingsvoorsprong niet als een luxeprobleem. Ze ziet deze kleuters als kinderen met een sterke kant, maar tegelijk ook kinderen die een zwakte hebben omdat ze nood hebben aan veel motivatie en uitdaging.

“Je moet precies een extra antenne hebben voor de interesses van de kleuter, en vanaf dat je iets opmerkt de kleuter daarin uitdagen.” (Coolsaet, 2017)

Heidi vindt dat we tegenwoordig moeten streven naar individueel onderwijs, waarin te allen tijde gedifferentieerd moet worden. Ze probeert elke kans te grijpen om deze kleuters uit te dagen, door bijvoorbeeld gewoon tijdens het onthaal een moeilijkere vraag te stellen. Ze merkt dat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vaak ook verder staan op sociaal-emotioneel vlak, en daardoor moeite hebben om samen te werken of te spelen met leeftijdsgenoten. Julie heeft veel vrienden in de klas, en heeft dit probleem dus niet.

Aan een ontwikkelingsvoorsprong koppelt Heidi de eigenschappen ‘gevoeligheid’, ‘perfectionisme’, ‘nieuwsgierigheid’, ‘bezorgdheid’, en het ‘uitblinken’ binnen bepaalde leergebieden. Deze eigenschappen zijn toevallig ook te vinden in de primaire en secundaire eigenschappen uit deze bachelorproef (zie hoofdstuk 1, deel 1, 3. en 4.).

Een goed voorbeeld van een onderpresteerder is volgens Heidi de broer van Julie. Hij kon heel goed kleuren, maar wanneer hij een ingewikkelde kleurplaat moest vervolledigen tijdens contractwerk krabbelde hij het blad vol.

Over intelligentietesten heeft Heidi soms haar twijfels. Voor Julie waren deze relevant, maar volgens haar zijn kleuters niet altijd gemotiveerd of kunnen ze onderpresteren. Dan klopt het resultaat van de test niet.

Heidi schat dat ze ongeveer één kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong per drie jaar in haar klas heeft. Ze vindt dit moeilijk om in te schatten omdat ze het volgens haar niet altijd detecteert.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Heidi hecht zeer veel belang aan de differentiatie in haar klas. Zowel voor de minderbegaafden als de kleuters met een voorsprong. Ze zorgt ervoor dat de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong regelmatig probleem-oplossend moeten denken. Ze blijft deze kleuters ook observeren, en bekijkt hun reacties wanneer nieuwe opdrachten worden aangeboden.

Een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong mag volgens Heidi ook enkel versnellen wanneer hij emotioneel voldoende rijp is. Maar hij moet er op elk vlak volledig klaar voor zijn.

Over didactische materialen of methodes kent Heidi niet zo veel. Ze gebruikt wel ‘Smartgames’ om in de breedte te differentiëren (zie hoofdstuk 1, deel 2, g). Vooral door het feit dat deze spelletjes het probleem-oplossend denken aanspreken, vindt ze deze interessant. In de hoogte differentiëren vermijdt ze zo veel mogelijk, aangezien de kleuters de ‘verhoogde leerstof’ het jaar erna krijgen. Ze maakt ook gebruik van de informatie uit het zorgbeleid van haar school. Daaruit haalt ze tips om nog beter te differentiëren.

Besluit:

Heidi zou verder graag informatie verkrijgen over hoe ze kleuters extra kan motiveren of uitdagen. Ze zou bijvoorbeeld willen weten wat ze moet doen met een kleuter die echt wilt leren lezen of schrijven in de derde kleuterklas. Ze zou praktische en gevisualiseerde informatie interessanter vinden dan lange teksten. Ten slotte raadt ze mij ook aan om voorbeelden uit de praktijk te geven aan onderwijzers.

(Coolsaet, 2017, 12 mei – interview)

5. Interview met Els De Ruddere (Leerkracht lager onderwijs, zorgleerkracht en begeleider in de kangoeroeklas)

Introductie:

Els is een jonge maar ervaren leerkracht in de gemeentelijke basisschool van Oostduinkerke. Ze geeft er af en toe les in het derde leerjaar en is zorgleerkracht in de lagere school. Ook de kangoeroeklas behoort tot haar verantwoordelijkheden. Ze studeerde af als leerkracht in het KHBO te Brugge, waar ze niets leerde over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid.

(H)erkennen:

Aangezien Els zorgleerkracht is en les geeft in de kangoeroeklas, ziet ze een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid absoluut niet als een luxeprobleem. Hierdoor komt ze regelmatig in contact met deze leerlingen en is het voor haar niet zo moeilijk om zo'n leerling te herkennen. Ze ziet kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong als kinderen met een voorsprong in hun algemene ontwikkeling of op bepaalde vlakken. Deze kleuters zijn volgens haar vaak zeer perfectionistisch en denken op een andere manier. Ook probleem-oplossend en creatief denken, behoren tot de definitie van Els.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Wanneer ik Els vraag om de reden waarom een goede omgang vinden niet simpel is, verwijst ze naar verschillende zaken. Sommige leerkrachten zijn onvoldoende op de hoogte van de problematiek, en sommigen zijn bang of onzeker hierover. Ook het feit dat ouders niet altijd dezelfde mening delen, kan volgens Els zorgen voor onenigheid. Dan kan er moeilijk gecommuniceerd worden over een goede aanpak voor het kind.

Nog voor ik Els een vraag kan stellen over materialen toont ze mij de observatiefiches uit 'SiDi R' (zie hoofdstuk 1 - deel 2 - g) waarmee ze werkt. Aan de hand daarvan legt ze uit dat ze deze fiches zelf invult of laat invullen door de leerkracht van het kind. Ook ouders kunnen deze invullen. Op deze fiches staan kenmerken als 'Is taakgericht.' of 'Is nieuwsgierig en stelt veel vragen.'. Achteraf vergelijken alle partijen samen de resultaten. De meest recente versie hiervan is 'SiDi 3'.

Om goed te differentiëren in de kleuterklas, vindt Els dat de onderwijzer vooral moet verdiepen. In hoekenwerk en contractwerk kan dit volgens haar gemakkelijk bereikt worden.

Els is van mening dat een kleuter enkel mag versnellen wanneer hij zich niet goed voelt bij leeftijdsgenoten en de differentiatie binnen de klas niet volstaat. Daarnaast kan ook de kangoeroeklas geen hulp meer bieden. Enkel dan mag de kleuter volgens haar versnellen.

Wanneer ik het onderwerp 'intelligentietesten' op tafel leg, toont Els haar vertrouwen in het CLB. Ze vindt dat deze testen gebruikt kunnen worden, aangezien de CLB-medewerkers deze meestal goed kaderen. Er wordt dan gekeken naar het IQ-cijfer in combinatie met andere kenmerken van het kind en de manier waarop hij de test heeft afgelegd.

Ook met onderpresteerders heeft Els veel ervaring. Zo kent ze een kleuter die in de derde kleuterklas al rekende in kwadraten. De kleuter vond dit heel leuk, maar beseftte niet dat dit eigenlijk heel erg moeilijk is. Toen hij in het eerste leerjaar kwam, leerde hij plots rekenen met tussenstappen. Dit begreep hij niet, waardoor hij veel minder goed ging presteren. Ook zijn leerkracht begreep niet waarom hij die tussenstappen maar niet onder de knie kreeg. Vervolgens blokkeerde hij en begon hij

‘absoluut’ onder te presteren (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 8.1). Dit onderpresteren escaleerde zo snel, dat hij na enkele weken zich gedroeg als een peuter volgens Els.

De kangoeroeklas:

Juf Els is naast zorgleerkracht ook begeleider in de kangoeroeklas. Daar is ze een vertrouwenspersoon voor alle hoogbegaafde leerlingen uit de lagere school. Per graad geeft ze twee uur les per week.

Het doel van de kangoeroeklas, haar rol als begeleider en voorbeelden uit de praktijk zijn te vinden in hoofdstuk 1, deel 2, ‘b’.

Wanneer ik Els vraag om een voorbeeld te geven van een sessie rond faalangst, vertelt ze mij het volgende:

“ In de tweede graad geef ik een project rond het heelal. Normaal geef ik nooit punten, maar in het project van het heelal is er een proef aan verbonden. Ik leer ze dan studiemethoden aan om te ‘leren leren’. Op die test scoorden ze niet goed. Toen reflecteerden we over de test en over hoe ze leerden. Hebben ze samengevat? Heb ik zelf goed vragen gesteld? Soms spelen we ook spelletjes samen. Bijvoorbeeld smartgames tegen elkaar, en tegen de tijd. Op die manier leren ze falen.” (De Ruddere, 2017)

Besluit:

Persoonlijk vindt Els de communicatie met ouders soms het moeilijkste voor kleuteronderwijzers. Daarom stelt ze mij voor om onderwijzers hierover te informeren. Ik zou bijvoorbeeld handvaten moeten aanreiken voor oudergesprekken. Bijvoorbeeld gebruik maken van de observatiefiches uit SiDi 3. Zowel de ouders als de onderwijzers kunnen deze invullen en achteraf samen vergelijken. Op die manier kan iedereen interessante informatie verkrijgen van elkaar. Ook didactische materialen vindt Els interessant, zowel voor kleuteronderwijzers als ouders. Daarnaast moet ik volgens haar de onderwijzers ook informeren over ‘onderpresteren’. De informatie mag voor haar niet te theoretisch zijn met een korte en luchtige inhoud. Doorverwijzen naar andere websites of getuigenissen toevoegen kan ten slotte volgens Els ook interessant zijn.

(De Ruddere, 2017, 12 mei – interview)

6. Interview met Ineke Kerkhof (zorgcoördinator in leefschoon)

Introductie:

Ineke is de zorgcoördinator in leefschoon De Letterzee te Koksijde. Daar begeleidt ze alle kleuters en leerlingen van het eerste peuter tot en met het zesde leerjaar. Ze studeerde af in Hogeschoon Gent, en herinnert zich geen lessen omtrent een ontwikkelingsvoorsprong.

Ze ziet kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong als kinderen die zich op een bepaald gebied (of bepaalde gebieden) sneller ontwikkeld hebben dan wat op die leeftijd verwacht wordt. Aangezien ze regelmatig in contact komt met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong ziet ze dit niet als een luxeprobleem.

Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen:

Wanneer ik Ineke vraag om specifieke kenmerken van deze kleuters op te sommen vertelt ze mij het volgende:

‘Ik denk dat je dat niet kan specificeren. Elk kind is anders, en uit dat ook op een andere manier. Bij elk kind moet goed geobserveerd worden en zo wordt het wel duidelijk.’

Ze vindt het niet nodig om telkens een stempel te plaatsen op elk kind. Alle kinderen moeten volgens haar gewoon een goede begeleiding, opvolging, uitdaging en hulp krijgen. Ongeacht de stempel.

Daarnaast is Ineke er ook van overtuigd dat er zeer veel kleuters bestaan met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit nuanceert ze wel door te vertellen dat kleuters evolueren in sprongen en dat een voorsprong plots kan stagneren. Dit is vermoedelijk ook gebeurd bij Lou (zie hoofdstuk 0).

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Volgens Ineke vinden veel kleuteronderwijzers geen goede omgang bij een ontwikkelingsvoorsprong, doordat ze een kant-en-klare oplossing willen. Ineke vindt dat dit niet kan, en dat elk kind een andere aanpak nodig heeft naargelang zijn eigenschappen.

Om te differentiëren vindt Ineke het gebruik van Smartgames zeer handig (zie hoofdstuk 1 - deel 2 - g). Verder moet er volgens haar puur gedifferentieerd worden aan de hand van de sterktes en zwaktes van de kleuter.

‘Versnellen’ ligt bij kleuters heel delicaat volgens Ineke. Dit omdat een ontwikkelingsvoorsprong zoals eerder gezegd soms stagneert en niet uitdraait tot hoogbegaafdheid. Ineke vindt dat de kleuter in de eerste plaats moet uitgedaagd worden door middel van verbreding. Ook een bepaalde werkhouding aanleren vindt ze zeer belangrijk. Daarnaast is Ineke kort gezegd geen voorstander van intelligentietesten.

Om onderpresteerders te herkennen in de klas zoekt Ineke naar de oorzaak van het onderpresteren. Ze analyseert en observeert de kleuter, en zal dan bijvoorbeeld merken dat de kleuter onderpresteert door een gebrek aan uitdaging. Dan kan ze er gemakkelijk op inspelen.

De levelgroep:

In de plaats van een kangoeroeklas organiseert Ineke een ‘levelgroep’ in haar school. Daarin is zij de begeleider. Hier zijn alle kleuters en leerlingen welkom. Afhankelijk van het aantal deelnemers zitten ze zo veel mogelijk samen per leeftijd. Enkel de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden verplicht om deel te nemen. Het aantal levelmomenten hangt af van de noden van de kleuters.

Tijdens deze momenten brengt Ineke haar levelbox naar de klas. Daarin zitten allerlei Smartgames, stripverhalen, gezelschapsspelen,... Alles waarmee gedifferentieerd kan worden. Soms kunnen kleuters hier zelf ook spelletjes in stoppen naar keuze. Om te beginnen krijgen alle kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong een contract. Daarop duiden ze aan welk materiaal ze hebben gebruikt uit de levelbox, hoever ze zijn geraakt met een spel, hoe leuk ze het vonden en hoe moeilijk ze het vonden. Ineke plaatst daar eventueel nog opmerkingen op. Op die manier worden de kleuters opgevolgd en moeten ze de volgende keer een andere activiteit kiezen.

Het doel van de levelgroep is vooral dat de kleuter strategieën leert ontwikkelen en inzicht krijgt. Daarnaast dient de levelgroep ook om verbreding en uitdaging te bieden. Alles waar een kleuter nood aan heeft kan hij in deze groep vinden.

Ineke meldt in haar interview ook dat alle kleuters en leerlingen met plezier gaan levelen. Ze ervaren dit als een speelmoment, maar tegelijkertijd is deze voldoende educatief.

Besluit:

Ineke raadt mij aan om kleuteronderwijzers te informeren over didactische materialen en waargebeurde verhalen. Ze benadrukt het ten slotte nog eens dat alle kleuteronderwijzers zich er bewust van moeten zijn dat er geen ‘algemene oplossing’ bestaat voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Alles hangt af van de kleuter zelf.

(Kerkhof, 2017, 17 mei – interview)

Conclusies uit het werkveldonderzoek

1. Algemeen

Uit de interviews blijkt dat alle deelnemers reeds in contact kwamen met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, behalve de pas afgestudeerd kleuteronderwijzer Kimberly. Afhankelijk van hun functie gaat het contact van dagelijks tot om de zoveel jaren. Ook de meningen over het luxeprobleem, gebruik van intelligentietesten en andere onderwerpen verschillen duidelijk. Maar wanneer het over het ‘label’ of de ‘stempel’ gaat, is iedereen het erover eens dat deze van minder groot belang is. Vooral een goede aanpak vinden voor elke kleuter, ongeacht het label, is voor alle deelnemers het belangrijkste.

2. Erkennen

De meeste deelnemers zien een ontwikkelingsvoorsprong niet als een luxeprobleem. Ze ondervinden dat deze kleuters evenveel problemen kunnen hebben als kleuters met een achterstand of beperking. Enkel Rosa heeft hierover een andere mening. Zij vindt dat de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong minder nood hebben aan extra zorg, ten opzichte van kleuters met een achterstand of beperking. Toch voorziet ze te allen tijde voor alle kleuters een gepaste differentiatie, waardoor de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong toch uitgedaagd worden. Ook in het verhaal van Lou (zie hoofdstuk 0) zien we dat de aandacht vooral gaat naar de kleuters met een achterstand. Dit ondervond ik ook tijdens enkele stages. Veel kleuteronderwijzers ervaren soms al moeilijkheden bij het zoeken naar oplossingen voor kleuters met een beperking. Het gevaar dat hieruit volgt is dat sommige kleuters, die bijvoorbeeld relatief onderpresteren, niet worden herkend en uiteindelijk terecht komen in een vicieuze cirkel (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 8.1).

Ten slotte merken de CLB-medewerkers en de ervaren kleuteronderwijzers op dat sommige ouders precies ‘willen’ dat hun kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft of hoogbegaafd is. Het kind wordt vervolgens geobserveerd en soms ook getest, waaruit dan blijkt dat dit niet zo is. Op die manier lijkt het voor sommige ouders alsof de onderwijzer de ontwikkelingsvoorsprong van het kind niet wilt erkennen. We kunnen wel besluiten dat de meeste kleuteronderwijzers de problematiek erkennen, en het niet zien als een luxeprobleem.

3. Herkennen

Om te peilen naar het ‘herkennen’ bij de deelnemers, werd hun kennis getoetst. Ook hun mening omtrent intelligentietesten is hierin belangrijk, aangezien deze vaak worden gebruikt om een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren. Om te beginnen blijkt dat de primaire eigenschappen niet altijd bekend zijn (zie hoofdstuk 1 – deel 1 – 3.). Ze hebben het vaak over de cognitieve vaardigheden, en sommigen weten ook dat deze kleuters meestal zeer perfectionistisch te werk gaan. Maar het rechtvaardigheidsgevoel, de kritische ingesteldheid of de gevoeligheid wordt niet altijd vermeld.

Met onderpresteerders hebben de meesten wel ervaring, maar niet iedereen linkt deze eigenschap aan een ontwikkelingsvoorsprong. Hierdoor lopen ‘relatieve’ onderpresteerders het risico om niet herkend te worden aangezien ze gemiddeld presteren in vergelijking met de klas, en dus niet opvallen. Dit kan

als gevolg hebben dat ze ‘absoluut’ gaan onderpresteren, en dus meer problemen zullen ondervinden in de toekomst (zie hoofdstuk 1 - deel 1 - 8.1).

De meeste deelnemers zijn geen grote voorstander van een intelligentietest. Tenzij die goed gekaderd wordt, en er rekening gehouden wordt met andere eigenschappen, het karakter van de kleuter en het verloop van de test zelf.

Ten slotte vinden alle deelnemers de vraag ‘Hoeveel kleuters zouden een ontwikkelingsvoorsprong hebben?’ redelijk moeilijk. Ze dachten een tijdje na en gaven mij verschillende schattingen. De reden waarom ze deze vraag moeilijk vinden is het feit dat sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong niet herkend worden, waardoor het aantal moeilijk in te schatten is. Maar daarvan zijn ze zich wel bewust.

4. Omgaan

Om te beginnen is de kennis over differentiëren bij iedereen zeer uitgebreid. Hierdoor worden de behoeften van de meeste kleuters uiteindelijk wel vervuld.

Over methoden als ‘STICORDI’, ‘het zorgcontinuüm’ of ‘handelingsgericht werken’ weten vooral de kleuteronderwijzers niet veel. Deze methoden worden eerder gebruikt door het CLB en de zorgleerkrachten of –coördinatoren.

Over versnellen hebben alle deelnemers ongeveer dezelfde mening. Versnellen kan volgens iedereen een oplossing zijn maar er hangen enkele voorwaarden aan vast. Het kind voelt zich namelijk beter bij oudere kleuters of leerlingen, de differentiatie binnen de klas volstaat niet, en andere methodes, zoals de kangoeroeklas, werken onvoldoende.

Over de kangoeroeklas hebben de meeste deelnemers wel gehoord. Enkel Els en Ineke, de zorgleerkracht en zorgcoördinator, kennen deze klas zeer goed. De meesten weten wat hiervan de bedoeling is, maar weten niet precies wat daarin gedaan wordt. Ze zijn hier wel nieuwsgierig naar.

Over specifieke materialen kennen enkel Els en Ineke zeer veel. De CLB-medewerkers en de kleuteronderwijzers kunnen mij weinig tot geen voorbeelden geven. Blijkbaar zijn de ‘Smartgames’ wel het populairste materiaal. Ook ‘Pico Piccolo’ werd door Rosa genoemd (zie hoofdstuk 1 - deel 2 - g).

5. Besluit

Uit de interviews blijkt dat alle deelnemers wel wat extra informatie kunnen gebruiken. De ene meer over het ‘herkennen’, de andere meer over ‘materialen en methodes’. Ook naar informatie over ‘onderpresteren’ en ‘communicatie met ouders’ is er vraag. Dieter en Ineke melden wel dat vooral het herkennen en de bestaande materialen belangrijk zijn, aangezien er voor ‘omgaan’ geen specifieke ‘receptenboek’ kan bestaan. Dit omdat elke kleuter een verschillende aanpak nodig heeft. Ten slotte werd met elke deelnemer zeer kort gebrainstormd over mogelijke praktijkonderdelen bij mijn bachelorproef. Iedereen was het erover eens dat ik moest kiezen voor een website, aangezien het ‘informereren’ hier een belangrijke factor blijkt te zijn. De keuze werd dus snel gemaakt.

Hoofdstuk 2: Mijn visie op een ontwikkelingsvoorsprong

Deel 1: Een ontwikkelingsvoorsprong erkennen

Het erkennen van een ontwikkelingsvoorsprong is de eerste en belangrijkste stap. Wanneer de kleuteronderwijzer een ontwikkelingsvoorsprong ziet als een luxeprobleem kan hij ook niet overgaan naar het herkennen of het zoeken naar een gepaste aanpak.

Oorspronkelijk had ik zelf soms het idee dat het ging om een luxeprobleem, door reacties van onderwijzers en ouders. Ik hoorde regelmatig dezelfde uitspraken hierover, zowel op school als erbuiten. Bijvoorbeeld: “Tja, hoogbegaafd, tegenwoordig is iedereen hoogbegaafd.” Of “Hoogbegaafd zijn, dat is een luxeprobleem. Wees blij dat je kind later slim genoeg zal zijn om verder te studeren.”. Deze uitspraken zorgden ervoor dat ik het idee kreeg dat er soms te veel drama wordt gemaakt rond hoogbegaafdheid of een ontwikkelingsvoorsprong.

Nu is gebleken dat de meeste onderwijzers dit toch niet als luxeprobleem zien. Door de persoonlijke gesprekken en interviews met onderwijzers merkte ik dat sommigen gewoon gefrustreerd zijn wanneer ouders ‘willen’ dat hun kind hoogbegaafd is. Daardoor ontstaan uitspraken als “Tja, hoogbegaafd, tegenwoordig is iedereen hoogbegaafd.”. Tijdens mijn werkveldonderzoek werden ook regelmatig verhalen verteld over ouders die denken dat ‘een ontwikkelingsvoorsprong hebben’ een goed teken is. Wanneer hun kind zeer intelligent is linken ze dit aan hoogbegaafdheid of een ontwikkelingsvoorsprong. Maar zoals Kieboom (2015) vermeldt in haar boek, is ‘gewoon intelligent zijn’ iets helemaal anders dan ‘een ontwikkelingsvoorsprong hebben’. Niet alle ouders beseffen dit.

Tijdens het werkveldonderzoek is ook gebleken dat de situatie ook omgekeerd mogelijk is. Wanneer de kleuteronderwijzer merkt dat een kleuter een ontwikkelingsvoorsprong heeft, willen de ouders dit niet altijd erkennen. Ze vinden dat hun kind geen andere opdrachten moet krijgen en al zeker niet uit de klas gehaald moet worden om naar de kangoeroeklas te gaan. De Ruddere (2017) gaf in haar interview een voorbeeld uit de praktijk, waarin de ene ouder het kind stimuleert maar de andere ouder geen andere aanpak wilt. Op die manier krijg het kind niet overal de uitdaging die hij nodig heeft. Het is volgens mij dus zeer belangrijk dat zowel de ouders als de onderwijzers op dezelfde golflengte zitten.

Dankzij mijn literatuur- en werkveldonderzoek besef ik nu waarom een ontwikkelingsvoorsprong geen luxeprobleem is. Deze kleuters hebben namelijk in veel gevallen last van faalangst, een laag zelfbeeld, gevoeligheid, te kritische zijn op zichzelf en nog veel meer andere problemen. Daarom is het van groot belang om hen te erkennen, herkennen en een gepaste aanpak te vinden. De verhalen van Lou, Sofie en Vincent (zie hoofdstuk 0) bevestigen ook deze visie.

Verder stel ik uit het onderzoek vast dat de meeste kleuteronderwijzers een ontwikkelingsvoorsprong wel erkennen, aangezien ze in zo’n geval differentiëren en zoeken naar een gepaste omgang. Het is daarom niet altijd nodig om het label ‘ontwikkelingsvoorsprong’ aan de kleuter te geven. Wanneer het over het label gaat ga ik akkoord met wat Coolsaet (2017) in haar interview vertelde. Het is namelijk

vooral belangrijk dat elke kleuter geobserveerd wordt en vervolgens opdrachten krijgt die aansluiten bij zijn niveau, interesses en talenten, ongeacht het label. Het gebeurt echter wel dat sommige kleuters, zoals Sofie, thuis zeer goed presteren en in de kleuterklas onderpresteren (zie hoofdstuk 0). Hierdoor krijgen de ouders het idee dat de kleuteronderwijzer de ontwikkelingsvoorsprong niet wilt erkennen, terwijl het net ligt aan het 'herkennen'. In dit geval kan een label op één of andere manier wel helpen. Aan het label hangen immers bepaalde eigenschappen vast. Deze helpen bij het herkennen van de ontwikkelingsvoorsprong, en op die manier ook om verder te kijken dan de lage prestaties.

Daarnaast is een open communicatie ook van groot belang bij het erkennen. Daarom is het volgens mij zeer belangrijk dat kleuteronderwijzers en ouders te allen tijde voldoende communiceren met elkaar. Ook mogen ze niet te snel conclusies trekken. Alleen op die manier kan de kleuter geholpen worden.

Een ontwikkelingsvoorsprong is dus zeker geen luxeprobleem! Elk kind heeft recht op een gepaste aanpak, of hij nu een mentale beperking heeft of een voorsprong.

Deel 2: Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen

In de eerste plaats vind ik dat we te allen tijde in ons achterhoofd moeten houden dat elke kleuter verschilt. Er bestaat dus geen ‘checklist’ met eigenschappen om de ontwikkelingsvoorsprong te detecteren. De kleuteronderwijzer kan zich uiteraard wel informeren over mogelijke eigenschappen. Hoe meer hij de kleuter uit zijn klas hierin herkent, hoe groter de kans is dat de kleuter een ontwikkelingsvoorsprong heeft.

Om te beginnen deelde ik de eigenschappen op in ‘primaire’ en ‘secundaire’ eigenschappen. Dit omdat ik doorheen het volledige onderzoek heb ervaren dat de ene eigenschap frequenter voorkomt dan de andere. Bijvoorbeeld: Kleuter A werkt altijd heel perfectionistisch, is zeer kritisch naar anderen toe, is vaak bezorgd over ernstige zaken die in het nieuws verschijnen en heeft een IQ van 130. Kleuter B heeft geen last van perfectionisme of die bezorgdheid, maar is goed in puzzelen, heeft een uitgebreide woordenschat, kan goed dansen en heeft een IQ van 135. Volgens mij is de kans het grootst dat kleuter A een ontwikkelingsvoorsprong heeft, en kleuter B ‘gewoon’ intelligent is. Daarnaast sluit ik mij ook aan bij de theorie van Gardner wanneer het gaat over wiskundig inzicht, taalvaardigheid, enz. Deze Amerikaanse ontwikkelingspsycholoog is ervan overtuigd dat elke mens minder en meer intelligent kan zijn binnen verschillende gebieden. Het is voor mij dus een logische zaak wanneer een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong bijvoorbeeld zeer goed kan puzzelen, maar tegelijkertijd helemaal niet goed kan tekenen.

Oorspronkelijk had ik mijn twijfels over intelligentietesten in de kleuterklas. Zoals ontwikkelingsvoorsprong.info (z.j.) vermeldt, ben ik er ook van overtuigd dat de test niet altijd relevant is. De resultaten zijn afhankelijk van het moment, kleuters ontwikkelen zich in sprongen en hun gedrag kan nog sterk wisselen van dag tot dag. Maar nu ik gezien heb hoe ze in het CLB een intelligentietest afnemen heb ik hier meer vertrouwen in. De medewerkster die dit regelmatig doet, had ook veel kennis over een ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid. Zij kan de resultaten dus op een goede manier kaderen. De voorwaarde voor mij is dus dat de persoon die de test afneemt voldoende kennis heeft hierover. Zonder deze kadering is het resultaat enkel een subjectief cijfer.

Naast de primaire en secundaire eigenschappen staan ook zes types beschreven in hoofdstuk 1. Deze types kunnen dienen als handige handvaten, maar we kunnen bijvoorbeeld Lou niet echt herkennen in een type. Toch plaatste ik deze types binnen mijn literatuuronderzoek, aangezien ze voor sommige onderwijzers wel hulp kunnen bieden. Wanneer ze namelijk een kleuter uit hun klas herkennen in een bepaald type, kan dit het vermoeden op een ontwikkelingsvoorsprong op een snelle manier bevestigen.

Wanneer ik op zoek ging naar cijfermateriaal omtrent een ontwikkelingsvoorsprong, bleek dit toch één van de moeilijkste opgaves te zijn. In de literatuur wordt zeer zelden gesproken over een cijfer. En als het toch daarover gaat, wordt er verwezen naar de normaalverdeling (zie hoofdstuk 1 – deel 1 - 3.5.3). In deze verdeling staat vermeldt dat 2,3% van de Vlamingen een IQ behaalt van meer dan 130, en daarom hoogbegaafd is. Maar ik vind dat het IQ-cijfer niet direct gelinkt kan worden aan een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid. Het is enkel een hulpmiddel tijdens het te detecteren. Sommige kleuters halen een IQ-cijfer van meer dan 130, maar zijn ‘gewoon’ intelligent. Andere kleuters halen een IQ-cijfer van minder dan 130 maar hebben wel een ontwikkelingsvoorsprong. Vervolgens hou ik het percentage uit het rapport van Van de Cloot & Van Keirsbilck (2016) in mijn achterhoofd. Daarnaast hou ik rekening met het feit dat veel kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong niet gedetecteerd worden of net stagneren. Op die manier schat ik dat er gemiddeld één kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in elke klas zit.

Kieboom (2012) vermeldt in haar boek dat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong meer risico lopen om te gaan onderpresteren dan eerder normaal begaafde kleuters. Dat is één van de redenen waarom ik in mijn literatuurstudie veel aandacht schenk aan dit thema. Een tweede reden is het feit dat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vaak niet gedetecteerd worden daardat ze onderpresteren. Ik zie het onderpresteren als een camouflagenet dat over de talenten valt van de kleuter. Daarom spelen de persoonlijke interesses van kleuter hierin een belangrijke rol. Door daarop in te spelen kan je de kleuter uit zijn hangmat krijgen en help je hem zijn motivatie terug te vinden. Volgens mij is het onderpresteren het eerste alarmsignaal dat zeer serieus moet genomen worden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Daeter (2012) meldt dan ook dat het ‘relatief onderpresteren’ zeer snel kan overlopen in ‘absoluut onderpresteren’ (zie hoofdstuk 1 – deel 1 – 8.1). Vanaf dat moment kan de kleuter in een vicieuze cirkel belanden waarin hij een negatief zelfbeeld gaat ontwikkelen en ten slotte volledig gedemotiveerd wordt. Daarom moet de kleuteronderwijzer het onderpresteren van een kleuter zeer serieus nemen en onmiddellijk ingrijpen.

Ook het thema ‘misdiagnoses’ plaatste ik bewust onder ‘valkuilen’. Hoewel deze volgens mij minder voorkomen in de praktijk, wil ik kleuteronderwijzers hier toch attent op maken. Deze misdiagnoses werken namelijk nog negatiever voor de kleuter dan enkel het niet detecteren van de ontwikkelingsvoorsprong. Ze krijgen een volledig verkeerde aanpak, en kunnen zelfs onnodige medicatie of therapie krijgen. Daarom wil ik kleuteronderwijzers ook zeker informeren over eigenschappen die met elkaar verward kunnen worden.

Zoals eerder vermeld kunnen verschillende oorzaken ervoor zorgen dat een ontwikkelingsvoorsprong niet herkend wordt. Onderpresteren of misdiagnoses kunnen daarvoor zorgen, maar het kan ook zijn dat de kleuter ‘dubbelbijzonder’ is en dus een beperking en een voorsprong heeft. De beperking kan volgens mij daarbovenop de voorsprong maskeren. De kleuter krijgt hierdoor niet de nodige uitdaging en zal uiteindelijk niet meer optimaal functioneren in het onderwijs.

Ten slotte vind ik het ongelooflijk belangrijk dat elke kleuter uitgebreid geobserveerd wordt over een langere periode door zowel de kleuteronderwijzer als de ouders. Alleen op die manier kan een ontwikkelingsvoorsprong herkend worden. Dus niet enkel aan de hand van enkele typische eigenschappen. Een kleuter die bijvoorbeeld éénmalig angst toont om te falen, heeft daarom geen last van faalangst. Lang en uitgebreid observeren is hier dus de boodschap.

Deel 3: Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong

In het algemeen ga ik akkoord met de visie van Kerkhof (2017) en Sabbe (2017). Er bestaat volgens mij geen algemene oplossing voor elke kleuter. Iedereen heeft een andere aanpak nodig. Daarom somde ik in mijn onderzoek zo veel mogelijk bestaande methoden en materialen op. Op die manier is de kans groter dat er iets bij zit voor elke kleuter. Maar een stappenplan of handleiding kon ik onmogelijk ontwikkelen.

Eén van de belangrijkste methoden voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong is een goede differentiatie. Volgens mij differentieert een kleuteronderwijzer beter in de breedte dan in de hoogte. In de hoogte differentiëren moet zo veel mogelijk vermeden worden, aangezien de kleuters de ‘verhoogde leerstof’ het jaar erna krijgen. Wanneer een kleuter in de derde kleuterklas bijvoorbeeld echt wilt leren lezen, kan de kleuter wel de lessen ‘lezen’ bijwonen in het eerste leerjaar. Op voorwaarde dat de school een traject organiseert zodat de kleuter elk jaar een verhoogde differentiatie krijgt. Wanneer ik moet differentiëren in de kleuterklas blik ik terug op de theorie van Devlieghere (2015). De stappen en vormen van een goede differentiatie worden hierin weergegeven. Vooral de zone van de naaste ontwikkeling houd ik te allen tijde in mijn achterhoofd.

De kangoeroeklas vind ik persoonlijk een mooi initiatief van scholen. Mijn voorkeur gaat wel naar differentiatie binnen de klas. Maar wanneer de onderwijzer de kleuter en zijn klasgenoten voldoende informeert hierover, kan dit wel mooi aansluiten bij de gewone klas. Zo wordt de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong ook niet gezien als buitenbeentje of opschepper. Het kan voor de kleuter ook een opluchting zijn om af en toe eens bij ontwikkelingsgelijken te vertoeven.

De meest drastische stap die kan ondernomen worden is volgens mij het ‘versnellen’. Mijn mening sluit aan met de mening van De Ruddere (2017). Een kleuter mag enkel versnellen wanneer hij zich niet goed voelt bij leeftijdsgenoten en de differentiatie binnen de klas niet volstaat. Daarnaast kan ook de kangoeroeklas geen hulp meer bieden. Enkel dan mag de kleuter volgens mij versnellen. Ook daarna moet voor de kleuter een brede differentiatie voorzien worden. Als de onderwijzers op school niet op dezelfde golflengte zitten, kan er volgens mij geen gepast verbredingstraject voorzien worden. Dan heeft versnellen zeker geen zin.

Handelingsgericht werken, STICORDI en het zorgcontinuüm zijn methodes die volgens mij eerder gebruikt worden in het buitengewone onderwijs en door het CLB. Toen ik naar de kennis van de onderwijzers peilde omtrent deze methodes, bleek dat zij hier geen gebruik van maken. Dit ligt volgens mij aan het feit dat deze methodes veel tijd in beslag nemen, en daarom niet altijd effectief zijn voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Toch plaatste ik deze methodes op mijn website, aangezien kleuteronderwijzers hier inspiratie uit kunnen halen. Ze moeten de volledige methode daarom niet volgen, maar bepaalde stappen kunnen wel hulp bieden om tot een goede aanpak te komen. Daarnaast maakt het CLB ook gebruik van deze methodes wanneer ze ingeschakeld worden om een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong te begeleiden. Op die manier krijgen onderwijzers en ouders zicht op wat het CLB precies onderneemt.

De materialen die ik in mijn onderzoek plaatste, zijn de meest populaire materialen die gebruikt worden in de kleuterklas. Vooral Smartgames en Pico Piccolo zijn gekend bij kleuteronderwijzers. De keuze voor bepaalde materialen moet naar mijn mening afhangen van de interesses van de kleuter.

Speelt de kleuter graag gezelschapsspelen? Of liever alleen? Werkt hij graag op de computer? Of liever op papier? Met de ruime keuze aan materialen is er voor elke kleuter wel iets geschikt.

Om met de typische eigenschappen om te gaan, moeten we het feit terug in ons achterhoofd houden dat alle kleuters verschillen. De ene kleuter moet leren omgaan met falen, terwijl de andere kleuter meer voldoening haalt uit een sessie 'filosoferen met kinderen'. Om met onderpresteerders om te gaan, wordt een volledig stappenplan uitgeschreven. Dit plan kan kleuteronderwijzers hulp bieden, maar moet volgens mij met een korrel zout genomen worden. Deze aanpak zal niet voor elke onderpresteerder werken, maar de tips uit het stappenplan bieden de kleuteronderwijzer een houvast.

Hoofdstuk 3: Een website als praktische uitwerking

1. Waarom een website?

Doorheen het onderzoek ontstonden verschillende ideeën omtrent de praktische uitwerking. Een didactische map, een website, een didactische koffer,... Uiteindelijk ging de keuze naar een website. Een map of een koffer kan door slechts één persoon benut worden, en is dus beperkt in het gebruik. Een website daarentegen kan te allen tijde door iedereen benut worden. Een map of handleiding op papier vind ik persoonlijk ook minder gebruiksvriendelijk dan een overzichtelijke website.

Ook de tussendoelen uit mijn onderzoek vormen een reden voor deze keuze. Binnen deze doelen gaat het vooral over het overtuigen en informeren van kleuteronderwijzers. Een website is een handige informatiebron die door elke onderwijzers geraadpleegd kan worden, en sluit dus aan bij deze tussendoelen.

Daarnaast is de keuze voor een website ook gebaseerd op mijn werkveldonderzoek. De geïnterviewde personen vertelden mij op welke manier ik ze zou kunnen verder helpen en welke informatie ik zou kunnen aanbieden. Bovendien vond iedereen het idee om een website te ontwikkelen zeer logisch. Ook zij vinden deze uitwerking meer gebruiksvriendelijk ten opzichte van papieren handleidingen of mappen. Verder blijkt uit de interviews dat alle deelnemers wel wat extra informatie kunnen gebruiken. De ene meer over het 'herkennen', de andere meer over 'materialen en methodes'. Ook naar informatie over 'onderpresteren' en 'communicatie met ouders' was er vraag. Deze onderwerpen kunnen perfect geplaatst worden op mijn website.

Waarom mijn website vernieuwend is? Op het internet zijn zeer veel websites te vinden over hoogbegaafdheid en een ontwikkelingsvoorsprong. Maar de meeste zijn niet specifiek gericht op kleuteronderwijzers. Daarnaast zijn veel websites zeer onoverzichtelijk door de lange teksten en irrelevante informatie. Vaak is het ook onduidelijk of het gaat over een ontwikkelingsvoorsprong, hoogbegaafdheid of beide. Op de websites is er ook meer informatie te vinden over 'herkennen', en minder over omgaan. Zo is er bijvoorbeeld veel informatie te vinden over 'faalangst', maar niet over hoe je ermee moet omgaan. Kleuteronderwijzers die informatie zoeken over een ontwikkelingsvoorsprong kunnen zich daaraan ergeren of zelfs gedemotiveerd geraken om verder te zoeken. Daarom koos ik ervoor om mij op hen te focussen en hen betrouwbare, relevante en gestructureerde informatie te bieden.

2. Beschrijving van de website

De titel van mijn website luidt 'Ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas'. Deze is te vinden via de volgende link:

<http://ontwikkelingsvoorsprongindekleuterklas.weebly.com/>

De lay-out van de website wordt bewust zeer sober gehouden om het overzicht te bewaren. De informatie zelf wordt kort en bondig weergegeven zodat deze toegankelijk is voor elke gebruiker. Daarnaast zijn er ook eenvoudige tekeningen te vinden om sommige informatie visueel te ondersteunen.

Op de homepagina wordt onmiddellijk duidelijk wie ik ben, en wat de bedoeling is van de website. Boven de titel staan zes rubrieken, namelijk: 'home', 'erkennen', 'herkennen', 'omgaan', 'contact' en 'blog'. Op die manier kunnen gebruikers vlot een keuze maken aan de hand van wat ze precies zoeken.

In de rubriek 'erkennen' kunnen gebruikers de waargebeurde verhalen lezen die de basis vormen van mijn bachelorproef. Op die manier wordt ook duidelijk gemaakt dat het niet gaat over een luxeprobleem. De rubriek 'herkennen' is onderverdeeld in subpagina's. 'De primaire en secundaire eigenschappen', 'de zes types', 'de valkuilen',... zijn enkele voorbeelden hieruit. De subpagina's vormen eigenlijk een gestructureerde samenvatting van de onderdelen uit mijn onderzoek. Ook de rubriek 'omgaan' bevat subpagina's zoals 'methodes', 'materialen', enz. De grotere subpagina's, zoals 'valkuilen' en 'methodes', werden nogmaals onderverdeeld in kleinere pagina's.

Op elke subpagina staat een ander 'thema' met daarbij de gebruikte bronnen. Op die manier kunnen geïnteresseerden op een vlotte manier extra informatie opzoeken over het thema. Zo hoeven ze deze niet te zoeken in een eindeloos lange bronnenlijst. Op de subpagina's staan af en toe ook rechtstreekse links naar andere subpagina's. Wanneer de gebruiker bijvoorbeeld leest over 'de zes types herkennen' kan hij rechtstreeks doorklikken naar 'omgaan met de zes types'.

Via 'contact' kunnen gebruikers mij persoonlijk contacteren door mij te mailen. Op de blogpagina krijgen ze de mogelijkheid om op mijn blogberichten te reageren. Zo plaatsten sommigen reeds hun mening over mijn website in het eerste blogbericht. In het algemeen waren de gebruikers zeer enthousiast en positief. Vooral de duidelijke informatie, de overzichtelijkheid en de verhalen worden door hen geapprecieerd.

3. Feedback van gebruikers

Het brede publiek kan feedback geven via mijn blog of via 'contact'. Daarnaast vulden de personen die ik interviewde een feedbackformulier in om mijn website uitgebreid te beoordelen en eventuele aanpassingen voor te stellen.

Van het brede publiek kreeg ik enkel positieve reacties. De meest voorkomende beschrijvingen waren:

- 'Overzichtelijk'
- 'Gestructureerd en duidelijk'
- 'Waargebeurde verhalen zijn een meerwaarde'
- 'Aangenaam en leerrijk'
- 'Handig'
- 'Inhoudelijk sterk'
- 'Goede hulp voor zowel ouders als leerkracht'

Aangezien de website gebaseerd is op suggesties van de geïnterviewden, stelden zij weinig tot geen mogelijke aanpassingen voor. Els De Ruddere en Kimberly Louagie gaven mij tijdens hun interview de tip om informatie te voorzien omtrent 'omgaan met ouders'. Daarom plaatste ik, aan de hand van een verder literatuuronderzoek, nog een extra onderdeel in mijn bachelorproef en op de website.

Voorlopig kwam Kimberly Louagie nog niet in contact met een ontwikkelingsvoorsprong, maar in de toekomst zal ze zeker gebruik maken van de website. Ze leerde hier alvast veel uit. Wanneer ze zo'n kleuter in haar klas heeft of een vermoeden krijgt, zal deze van pas komen. Daarnaast vindt ze de tips ook zeer handig voor een gepaste omgang.

In haar klas heeft Heidi Coolsaet een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong voor wie ze voorlopig een goede aanpak heeft gevonden. Uit de feedback blijkt dat ze toch nog steun haalde uit de tips. Ze heeft deze ook gebruikt tijdens haar activiteiten. De informatie had ook een bevestigende werking voor haar aanpak.

Rosa Coene liet via een blogreactie weten dat ze de website zal delen met de zorgcoördinator op haar school en ouders. Uit haar feedback blijkt dat ze nieuwe zaken bijleerde en geen minpunten kan geven.

Ook Els De Ruddere is zeer positief over de website. Zij plaatste een blogbericht op mijn website en vulde mijn feedbackformulier in. Ze vindt de website zeer duidelijk en deelde de link met collega's en ouders. Vooral de doorklikmogelijkheden voor meer verdieping vindt ze zeer handig. Verder had ze geen opmerkingen.

Dieter Sabbe liet via zijn feedback weten dat hij de website zeer goed vindt en vooral de lay-out aantrekkelijk vindt. Het enige wat ik op de website moest aanpassen was de subpagina 'Zorgcontinuüm'. Zowel in mijn bachelorproef zelf als op de website stond een verouderde versie van dit continuüm. Deze werd vervangen door de meest recente versie.

Ten slotte was Ineke Kerkhof ook zeer positief over de website. In haar feedback gaf ze mij de tip om in de materialenlijst duidelijk te maken dat niet alles van toepassing is op elke kleuter.

Hoofdstuk 4: Conclusies uit het onderzoek

Tussendoel 1: Kleuteronderwijzers overtuigen om een ontwikkelingsvoorsprong niet te zien als luxeprobleem. (erkennen)

Oorspronkelijk had ik zelf het idee dat een ontwikkelingsvoorsprong een luxeprobleem was. Ik had het gevoel dat er soms te veel drama werd gemaakt rond dat thema. Daarnaast dacht ik ook dat een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid er net voor zorgde dat kleuters en leerlingen een vlottere schoolcarrière tegemoet gingen. Maar niets is minder waar. Nadat verschillende ouders hun verhalen met mij deelden, veranderde mijn kijk op een ontwikkelingsvoorsprong volledig. Als gevolg van deze ervaringen besloot ik om kleuteronderwijzers te overtuigen door middel van waargebeurde verhalen. Ik koos voor de verhalen van Lou, Sofie en Vincent, aangezien deze drie verhalen wel over hetzelfde onderwerp gaan, maar toch verschillen. Deze werden op mijn website geplaatst en vormen de basis van alle informatie.

Of dit tussendoel behaald werd? Ja en neen. Uit feedback en blogreacties blijkt dat gebruikers vooral geïnformeerd werden, maar of ze ook overtuigd werden door de verhalen werd niet duidelijk. Uit de reacties bleek wel dat de gebruikers een ontwikkelingsvoorsprong in het algemeen niet zien als een luxeprobleem. Het is dus mogelijk dat de informatie hier ook bij heeft geholpen, maar dat blijkt niet controleerbaar te zijn.

In de toekomst wil ik de website verder verspreiden en delen via sociale media. Daarnaast zou ik mij kunnen focussen op kleuteronderwijzers die een ontwikkelingsvoorsprong zien als een luxeprobleem. Dan kan ik gebruik maken van mijn website en aanwezige kennis om hen te overtuigen.

Tussendoel 2: Kleuteronderwijzers informeren over een ontwikkelingsvoorsprong. (herkennen)

Om dit tussendoel te kunnen bereiken moest ik in de eerste plaats zelf voldoende informatie verzamelen omtrent het onderwerp. Zowel het literatuur- als het werkveldonderzoek zorgden daarvoor.

Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat een ontwikkelingsvoorsprong samenhangt met een uitgebreide waaier aan eigenschappen. Daarom zijn er ook verschillende manieren waarop zo'n voorsprong herkend kan worden. De kleuteronderwijzer kan namelijk letten op primaire en secundaire eigenschappen of hij kan kleuters herkennen in één van de zes types. Ook de aanwezige leerhonger, de hangmat of het onderpresteren zijn herkenbare eigenschappen. Samen met andere belangrijke informatie werden deze geplaatst op de website.

Uit verschillende reacties en feedback blijkt dat de meeste onderwijzers deze website zouden gebruiken om een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren in hun klas. In het algemeen vonden gebruikers de website zeer interessant en leerrijk. Dit tussendoel werd naar mijn mening dus behaald.

Tussendoel 3: *Een goede aanpak vinden om met een ontwikkelingsvoorsprong om te gaan. (omgaan)*

Het derde tussendoel vond ik persoonlijk de moeilijkste om na te streven. In de literatuur is namelijk zeer veel informatie te vinden omtrent het ‘herkennen’. Het ‘omgaan’ daarentegen wordt veel minder behandeld. Bijvoorbeeld over materialen, het zorgcontinuüm of omgaan met onderpresteerders was er behoorlijk veel te vinden op websites en in boeken. Maar over de kangoeroeklas en differentiatie bleek de informatie toch eerder schraal te zijn. Daarom besloot ik om onder meer daarover vragen te stellen tijdens de interviews. Uiteindelijk kon ik toch degelijke informatie verschaffen door het literatuuronderzoek te combineren met het werkveldonderzoek.

Met alle informatie uit het literatuur- en werkveldonderzoek is het mij toch gelukt om een uitgebreid en gestructureerd onderdeel te vormen. Aangezien dat elke kleuter verschilt, zijn niet alle methodes of materialen gepast voor elke kleuter. Daarom is het belangrijk dat kleuteronderwijzers voldoende opties krijgen om verschillende aanpakken uit te testen. Het onderdeel ‘omgaan’ is bijgevolg minstens even uitgebreid als het onderdeel ‘herkennen’.

Ook over dit onderdeel waren de gebruikers zeer positief. Verschillende kleuteronderwijzers lieten mij weten dat ze gebruik zouden maken van de informatie over ‘omgaan’. Ook Heidi Coolsaet liet mij via haar feedback weten dat ze de tips uit de rubriek ‘omgaan’ reeds heeft toegepast tijdens activiteiten. Zij heeft namelijk een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in haar klas, maar kon nog tips gebruiken voor een nog betere aanpak. Ik kan helaas niet controleren of de vele gebruikers van mijn website de informatie daadwerkelijk hebben toegepast in de praktijk. Dit tussendoel werd naar mijn mening dus gedeeltelijk behaald.

Het onderdeel ‘omgaan’ kan volgens mij nog verbeterd worden in de toekomst. Wanneer ik namelijk in het werkveld sta en een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong ontmoet, kan ik zelf verschillende aanpakken uittesten over een langere periode. Vervolgens kan ik nieuwe inzichten en praktijkvoorbeelden op de website plaatsen. Op die manier kan zowel dit tussendoel als de andere twee tussendoelen in grotere mate behaald worden in de toekomst.

Hoofddoel: *Een website ontwikkelen om kleuteronderwijzers te helpen bij het (h)erkennen van en het omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong.*

In het algemeen werd het hoofddoel, naar mijn mening, op voldoende wijze bereikt. In de toekomst zal ik gebruik maken van ‘Google Analytics’ om de website regelmatig te verbeteren. Via dit account krijg ik een uitgebreid zicht op de activiteiten van gebruikers op mijn website. Zo zie ik welke subpagina's het meest bezocht worden, welke minder populair zijn, uit welke regio de gebruikers komen, op welke manier gebruikers in contact komen met mijn website, en nog veel meer. Zo kan ik bijvoorbeeld minder populaire subpagina's aanpassen of meer reclame maken voor mijn website via bepaalde media.

Referentielijst

Boeken:

- Daeter, B. (2012). *Hoogbegaafde kinderen: Leonardo-onderwijs*. Soesterberg: Aspekt.
- D'hondt, C. & Van Rossen, H. (2009). *Hoogbegaafde kinderen opvoeden: Praktische gids voor de sociaal-emotionele begeleiding van hoogbegaafde kinderen en jongeren*. Antwerpen: Garant.
- Drent, S. & van Gerven, E. (2007). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Drent, S. & van Gerven, E. (2012). *Passend onderwijs voor begaafde leerlingen*. Assen: Van Gorcum.
- Hofstede, A. & Meerman, K. (2003). *Het MensaQuotiënt*. Utrecht: Scriptum.
- Kieboom, T. (2015). *Hoogbegaafd: Als je kind (g)een einstein is*. Tielt: Lannoo.
- Kieboom, T. (2012). *'Jij kan beter': Als je kind een onderpresteerder is*. Culemborg: Witsand Uitgevers.
- Koenderink, T. (2012). *De 7 uitdagingen: De 7 uitdagingen in het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen*. Venlo: Novilo.
- Litière, M. (2007). *'Ik kan dat niet', zegt mijn kind*. Tielt: Lannoo.
- Nelis, H. & van Sark, Y. (2016). *Talent binnenstebuiten: daag jongeren uit met hun talenten aan de slag te gaan*. Utrecht: Kosmos Uitgevers.
- Pameijer, N., van Beukering, T., de Lange, S., Schulpen, Y. & Van de Veire, H. (2010). *Handelingsgericht werken in de klas: De leerkracht doet ertoe!*. Leuven: Acco.
- Pollefliet, L. (2014, 7de druk). *Schrijven van verslag tot eindwerk. Do's en dont's*. Gent: Academia Press.
- Sinot, J., Sinot, E. & Sinot, J. (2011). *IQ TE KOOP!: Hoogbegaafd van nul tot achttien*. Arnhem: Terra Lannoo.
- van Gerven, E. (2002). *Zicht op hoogbegaafdheid. Handboek voor leerkrachten in het basisonderwijs*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- van Gerven, E. (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: Koninklijke Van Gorcum b.v.
- van Gerven, E. (2013). *Knapzak praktijkgidsen: Begaafde onderpresteerders*. Nieuwolda: leuker.nu.
- van Gils, M. (2013). *Kinderen met specifieke onderwijsbehoeften: ontwikkelingsgericht werken*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Verheye, D. en Kieboom, T. (2010). *De hoogbegaafdheid Survivalgids*. Sint-Niklaas: Abimo Uitgeverij.

Webb, J.T., Amend, E., Webb, N.E. & Goerss, J. (2013). *Misdiagnose van hoogbegaafden*. Assen: an Gorcum.

Websites:

Barendrecht, J. (2005). De school als scherprechter. Geraadpleegd op 13 mei 2017 via <https://www.slimpuls.nl/de-school-als-scherprechter>

Betekenis 'creativiteit'. (2016). Geraadpleegd op 28 december 2016 via <http://vandale.be/opzoeken?pattern=creativiteit&lang=nn>

Dotado. (2017). Hoogbegaafdheid bij peuters en kleuters. Geraadpleegd op 5 januari 2017 via http://www.dotado.info/website/nl_peuters.htm

Heffner, C. (2016). Psychology Biographies Alfred Binet. Geraadpleegd op 3 oktober 2016 via <http://allpsych.com/biographies/binet/>

Hoogbegaafdvlaanderen (z.j.). Versnellen. Geraadpleegd op 1 mei 2017 via http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be/06_HB_op_school/versnellen/versnellen_begrip.html

Hoogbloei (2017). Verrijking op school. Geraadpleegd op 3 februari 2017 via <http://hoogbloei.be/verrijking-op-school/>

Jansen, S. (2017). Slimme peuters. Geraadpleegd op 2 februari 2017 via <http://www.kindindekijker.nl/slimme-peuters/>

Kerpel, A. (2015). Begaafde onderpresteerders. Geraadpleegd op 28 december 2016 via <http://wijleren.nl/begaafde-onderpresteerders.php>

Kerpel, A. (2014). Misdiagnose van hoogbegaafden. Geraadpleegd op 9 februari 2017 via <http://wijleren.nl/misdiagnose-hoogbegaafden.php>

Kieboom, T. (2017). Is dit kind in mijn klas hoogbegaafd?. Geraadpleegd op 2 oktober 2016 via <http://www.exentra.be/dit-kind-mijn-klas-hoogbegaafd>

KU Leuven (2016). Wat is dyslexie?. Geraadpleegd op 20 oktober 2016 via <https://www.kuleuven.be/studentenvoorzieningen/functiebeperving/dyslexie/dyslexie1.html>

Langtree, I. (2014). Intelligence Quotient Information & Average IQ Levels. Geraadpleegd op 4 februari 2017 via <https://www.disabled-world.com/calculators-charts/iq-levels.php>

Nieuwetijdskind (z.j.). Omgaan met ouders van hoogbegaafde leerlingen. Geraadpleegd op 13 mei 2017 via <https://www.nieuwetijdskind.com/omgaan-met-ouders-van-hoogbegaafde-leerlingen/>

Prodia (2011). Diagnostische fiche WPPSI-III. Geraadpleegd op 22 oktober 2016 via http://www.prodiagnostiek.be/materiaal/HZ_B_WPPSI-III.pdf

Prodia (z.j.). Lijst STICORDI-maatregelen. Geraadpleegd op 6 mei 2017 via http://www.prodiagnostiek.be/sites/default/files/REKENEN_Hulpmiddelen%20en%20bijlagen_Lijst%20STICORDI-maatregelen.pdf

van Dijk, B., Cattenstart, F., van de Poel, L., Snijder, L., Habermehl, M. & Groenewold, M. (z.j.). 'Kenmerkenlijst van hoogbegaafde baby's en peuters'. Geraadpleegd op 5 februari 2017 via <http://expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl/kenmerkenlijst-van-hoogbegaafde-babys-en-peuters/>

van Dijk, S. (2013). Jouw hooggevoelig kind op de kleuterschool. Geraadpleegd op 7 april 2017 via <http://gevoeligkind.nl/jouw-hooggevoelig-kind-op-de-kleuterschool/>

Van Eyen, C. (2017). Zone van de naaste ontwikkeling. Geraadpleegd op 3 mei 2017 via <https://bakokernbegrippen.wikispaces.com/.+ZONE+VAN+DE+NAASTE+ONTWIKKELING>

Digitale tijdschriften, artikels, rapporten en protocollen:

Cattenstart, F. & van Dijk, B. (2015). Hoogbegaafd en ongelukkig. *Vroeg*, nr. 2, pp 14-15. Geraadpleegd op 2 april 2017 via http://expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl/wp-content/uploads/2015/06/VROEG_02_JUNI_pag14-15.pdf

Eeckhout, A. (1999, 5 augustus). 'IQ-test boet in aan prestige'. *De Standaard*, pp 2. Geraadpleegd op 28 september 2016 via <http://academic.gopress.be/nl/search-article>

Kieboom, T. (z.j.). Model van Heller. Geraadpleegd op 15 februari 2017 via http://www.hoogbegaafdophetwerk.be/sites/default/files/2_downloadbare%20info_artikelvorm.pdf

Klasse (2002). Verstand op tien. *Klasse*, nr. 127, pp 57-64. Geraadpleegd op 14 april 2017 via <https://www.klasse.be/archief/verstand-op-tien/>

Prodia (2011). Protocollering van Diagnostiek bij vermoeden van hoogbegaafdheid. [protocol]. Geraadpleegd op 2 oktober 2016 via <http://www.prodiagnostiek.be/sites/default/files/Protocol%20Hoogbegaafdheid.pdf>

Van de Cloot, I. & Van Keirsbilck, C. (2016). Hoogbegaafden: Een te ontginnen potentieel in België. [rapport]. Geraadpleegd op 21 april 2017 via http://www.itinerainstitute.org/wp-content/uploads/2016/10/pdfs/gifted_educationnl03.pdf

Van Hyfte, L., Borremans, F. & Schuermans, K. (2013). STICORDI: een nieuwe generatie. Geraadpleegd op 5 mei 2017 via <http://www.gouders.be/sites/default/files/atoms/files/STICORDI%20-%20een%20nieuwe%20generatie.pdf>

van Nijnatten, L. (2015). Filosoferen met hoogbegaafde kinderen. *Gifted248*. Geraadpleegd op 26 april 2017 via <http://www.edu-en-ik.nl/publicaties/hoogbegaafdheid/onderwijs/filosofieren-met-hoogbegaafde-kinderen/>

Verweire, E. (z.j.). Hoogbegaafde kinderen moeten leren falen. pp 122-126. Geraadpleegd op 3 oktober 2016 via <http://www.hoogbegaafdvlanderen.be/downloads/eos%20ART%20kieboom%200510.pdf>

Cursussen en syllabussen:

- Devlieghere, L. (2015). *Thema: individualiseren en differentiëren* [syllabus]. Howest, Brugge.
- Devos, K. (2016). *Leerbegeleiding* [syllabus]. Howest, Brugge.
- Esselen, I. (2016). *M-decreet - inclusief onderwijs* [powerpointpresentatie]. Howest, Brugge.

Persoonlijke communicatie:

- Coene, R. (2017, 8 mei). (Kleuteronderwijzer). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [interview]. Middelkerke.
- Coolsaet, H. (2017, 12 mei). (Kleuteronderwijzer). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [interview]. Koksijde.
- De Ruddere, E. (2017, 12 mei). (Zorgleerkracht kangoeroeklas). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [interview]. Gemeentelijke basisschool, Oostduinkerke.
- Hauspie, A. (2016, 5 oktober). (Moeder van hoogbegaafd kind). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [e-mail].
- Kerkhof, I. (2017, 17 mei). (Zorgcoördinator). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [e-mail].
- Louagie, K. (2017, 29 april). (Pas afgestudeerde kleuteronderwijzer). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [interview]. De Moeren.
- Sabbe, D. (2016, 21 september). (CLB-medewerker). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [introductiegesprek]. CLB Westhoek, Veurne.
- Sabbe, D. (2017). (CLB-medewerker). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [e-mail].
- Sabbe, D. & Pylyser, E. (2017, 5 mei). (CLB-medewerkers). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [interview]. CLB Westhoek, Veurne.
- Van den Berghe, C. (2016). (Moeder van hoogbegaafd kind). (een ontwikkelingsvoorsprong). Persoonlijke communicatie [e-mail].

Figuren en grafieken:

- Devos, K. (2016). *Leerbegeleiding* [syllabus]. Howest, Brugge.
- Esselen, I. (2016). *M-decreet – inclusief onderwijs* [powerpointpresentatie]. Howest, Brugge.
- Imgur (2012). Our education system. Geraadpleegd op 5 mei 2017 via <http://imgur.com/gallery/VPqOi>
- Kerpel, A. (2014). Misdiagnose van hoogbegaafden. Geraadpleegd op 9 februari 2017 via <http://wjl-leren.nl/misdiagnose-hoogbegaafden.php>
- Kieboom, T. (2015). *Hoogbegaafd: Als je kind (g)een einstein is*. Tielt: Lannoo.

Kieboom, T. (z.j.). Normaalverdeling van de intelligentie. Geraadpleegd op 28 september 2016 via <https://www.spectrumbrabant.nl/site/wp-content/uploads/2014/06/2014-CBO-Exentra-secundair-Spectrum-Brabant.pdf>

Van de Cloot, I. & Van Keirsbilck, C. (2016). Hoogbegaafden: Een te ontginnen potentieel in België. [rapport]. Geraadpleegd op 21 april 2017 via http://www.itinerainstitute.org/wp-content/uploads/2016/10/pdfs/gifted_educationnl03.pdf

Van Eyen, C. (2017). Zone van de naaste ontwikkeling. Geraadpleegd op 3 mei 2017 via <https://bakokernbegrippen.wikispaces.com/.+ZONE+VAN+DE+NAASTE+ONTWIKKELING>

Van Hyfte, L., Borremans, F. & Schuermans, K. (2013). STICORDI: een nieuwe generatie. Geraadpleegd op 5 mei 2017 via <http://www.gouders.be/sites/default/files/atoms/files/STICORDI%20-%20een%20nieuwe%20generatie.pdf>

van Kooten, D. (2011). Theorie Joseph Renzulli. Geraadpleegd op 6 februari 2017 via <http://emmauspastoraat.nl/blog/theorie-joseph-renzulli/>

Bijlagen:

Bijlage 1: Filofoeren met hoogbegaafde kinderen

Filofoeren met hoogbegaafde kinderen

Geplaatst op 13-04-2015

Onderwerpen:

[Hoogbegaafdheid](#) [Informatief artikel](#) [Leestip](#) [Leren leren](#) [Onderwijs](#)

Gepubliceerd in het 2015 lente nummer van [Gifted@248](#)

Filosofische vragen hebben geen eenduidig antwoord. Al meer dan 2000 jaar filofoeren mensen en we hebben nog steeds geen sluitende antwoorden op de grote vragen van het leven. Dat maakt filosofie ingewikkeld, uitdagend en enorm interessant. In de filofoelessen die ik geef word ik graag verrast door zeer diepgaande filofofische uitspraken van kinderen. Deze filofofische gedachten en vragen zorgen voor mooie gesprekken en kunnen ingezet worden in de ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen.

Hoogbegaafdheid en filosofie

Meer dan andere mensen hebben hoogbegaafde mensen een vorm van existentieel bewustzijn. Dit houdt in dat ze zich uitermate bewust zijn van zichzelf en hun omgeving, waarbij ze veel kunnen nadenken over de grote vragen van het leven. Wat is de zin van het leven? Wat gebeurt er na de dood? Wat is het nut van werk/school/relaties? Ik zie regelmatig kinderen die al vanaf jonge leeftijd deze vragen stellen. Ze hebben niet altijd de ruimte om deze vragen te stellen en uit te zoeken. De andere kinderen en volwassenen om hen heen zijn niet met dezelfde onderwerpen bezig, of raken na een tijdje vermoeid van al het doorvragen. Dit kan onder andere leiden tot een gevoel van afwijzing, piekeren en frustratie. Er is dan geen uitlaatklep voor deze grote vragen en geen antwoord. In het boek 'Searching for meaning' door James Webb (auteur van 'Misdiagnose van hoogbegaafden') worden de teleurstelling en existentiële crises die hoogbegaafden hierbij kunnen ervaren heel mooi beschreven.

Naar mijn ervaring is filosofie bij uitstek geschikt om wél een uitlaatklep te geven voor deze grote vragen. Er is misschien geen eenduidig antwoord op filosofische vragen, maar de geschiedenis van de filosofie biedt meer dan 2000 jaar aan slimme mensen die interessante standpunten hebben over de grote vragen. Dit kan een ander perspectief bieden op de vragen waar je zelf mee rondloopt. Hiernaast biedt de methodiek van de filosofie (Socratische methode) een mogelijkheid om op een hoog denkniveau door te blijven denken, waar anderen het misschien al hadden afgekapt.

Filosofie als therapie

Ik gebruik filosofielessen en gesprekstechnieken regelmatig met een therapeutisch doel. Hoogbegaafde kinderen kunnen moeite hebben met hun rechtvaardigheidsgevoel, vriendschappen, de dood, aanpassingsgedrag en andere grote onderwerpen. Door dit bespreekbaar te maken en van anderen verschillende standpunten te horen breng je het gedachtenproces van deze kinderen verder. Opeens worden er grote gedachten uitgesproken en wordt er kritisch gekeken naar de logica van deze gedachten. Dat biedt een veilige omgeving waarin alle ruimte is voor vragen en een kritische houding. Hier zijn hoogbegaafde kinderen uitermate goed in. Blijven doorvragen tot de kern is bereikt. Daarna krijgen de kinderen de ruimte om voor zichzelf de nieuwe gedachten een plekje te geven. Binnen filosofie leer je hen niet wat de juiste manier is om over iets na te denken, maar leer je ze omgaan met hun eigen gedachten en vragen op hun eigen manier.

Hiernaast is filosofie een mooie manier om sociale vaardigheden te leren. Kinderen wordt geleerd om goed naar elkaar te luisteren en meningsverschillen te erkennen zonder te veroordelen. Om een controversieel filosofisch standpunt in te nemen (bijvoorbeeld: Het leven heeft geen zin) vergt aardig wat assertiviteit. Je moet alleen je standpunt wel kunnen onderbouwen. Zo voorkom je dat kinderen blijven hangen in meningen waar ze zelf niet goed over nagedacht hebben.

De Socratische methode

Wanneer je bezig gaat met filosofie is de Socratische methode één van de belangrijkste vaardigheden om te beheersen. Een van de grote uitspraken van de filosoof Socrates was "Ik weet alleen dat ik niks weet". Dit houdt in dat je alles in twijfel kunt trekken, niks staat écht vast behalve je eigen twijfel. Praktisch toegepast betekent dit dat je als begeleider van een filosofisch gesprek geen standpunt inneemt. Je hebt zelf ook het goede antwoord niet. Je kunt dus wel doorvragen naar de logica en kern van de uitspraken van kinderen en de filosofische waarde van ervan eruit halen. Dat is al een hele vaardigheid! Nadat de je filosofische kern uit uitspraken hebt gehaald kun je deze kritisch bekijken. Als je dit argument verder doorvoert, houdt hij dan nog?

Casus rechtvaardigheid

"Heinz is een man en zijn vrouw is heel ziek. Zo ziek, dat ze binnenkort dood gaat als ze niet behandeld wordt. Er is in heel de wereld één apotheker die het medicijn voor de ziekte van Heinz' vrouw heeft. Dit medicijn heeft 100 procent kans op genezing. De apotheker vraagt echter €1.000.000,- voor het medicijn. Dat geld heeft Heinz niet. Mag hij het medicijn van de apotheker stelen of niet?"

Kind: "Ja, ik vind wel dat Heinz het medicijn mag stelen. Hij heeft zoveel geld niet, dus het is niet eerlijk dat zijn vrouw dood moet gaan om geld. Dan zouden alleen rijke mensen het medicijn krijgen."

Begeleider: "Dus jij vindt dat iedereen even veel toegang moet hebben tot het medicijn, ongeacht hoeveel geld ze hebben. Het is dus rechtvaardig als iedereen gelijke toegang heeft?"

Kind: "Ja, dat denk ik wel."

Begeleider: "Dus als iedereen evenveel toegang heeft tot het medicijn heeft, de armen het medicijn mogen stelen en de rijken ervoor betalen, dan is dat rechtvaardig. Toch?"

Kind: "Nou, nee. Dat is niet eerlijk tegenover de rijken. Zij betalen er wel voor. Ze zouden het ook net zo goed kunnen stelen als de armen dat ook doen. Maar dan houdt de apotheker geen geld meer over."

Begeleider: "Hmm, dus gelijke toegang dekt de lading nog niet helemaal. Het speelt dan ook mee dat de apotheker geen schade oploopt en dat mensen gelijkwaardig zijn, in plaats van precies gelijk zijn. Wat denk je daarvan?"

Bij het voorbeeld zie je dat de begeleider zelf geen standpunt inneemt, maar de logica van het kind doorvoert. Zo worden de verschillende grotere thema's (gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid, consequenties van eigen acties voor anderen) besproken. Wanneer je dit in groepsverband doet heb je makkelijk een verscheidenheid aan opvattingen. Hierbij laten de kinderen persoonlijke waarden zien. Sommige kinderen vinden iets rechtvaardig wanneer de wet gevolgd wordt. Andere kinderen vinden het redden van een leven het belangrijkste.

Voor hoogbegaafde kinderen komt er nog een uitdaging bovenop de Socratische methode, is mijn ervaring. Ik hoef meestal maar één vraag te stellen of kort verhaal te vertellen en er komt al een enorme complexiteit aan respons van de kinderen terug. De kinderen nemen gelijk allemaal zijpaden en veel verschillende factoren mee in hun argumentatie. De valkuil is dan al snel om in een oppervlakkige discussie zonder veel structuur te komen, waarbij weinig begrippen met goede diepgang worden uitgewerkt. Het is dus zaak dat de begeleider veel structuur biedt en de zijpaden wel benoemt, maar ook stil kan staan bij één (deel)onderwerp om dat met voldoende diepgang uit te werken.

Casus zin van het leven

Kind 1: "Stel je hebt een kind dat in de buik al heel ernstig ziek is. Dat kind overlijdt al tijdens de geboorte. Dan heeft het leven van dat kind toch geen zin?"

Kind 2: "Nou, ik denk van wel! De dokter die helpt bij de bevalling kan daarvan leren. Wanneer hij een andere bevalling heeft bij een kind met dezelfde ziekte dan kan hij er misschien voor zorgen dat dat kind het wel overleeft. Als het eerste kind er niet was geweest, dan had het tweede kind niet kunnen leven."

Kind 1: "Ja, maar dan heeft het leven toch geen zin voor dat eerste kind?"

Begeleider: "Interessant. Jij (kind 2) bekijkt de zin van het leven van iemand dus ook op de lange termijn en voor andere mensen. Jij neemt dus een breder kader van zingeving dan de ander. Jij (kind 1) ziet de zin van het leven meer als de zin voor jezelf van jouw eigen leven. Volgens mij hebben we hier een meningsverschil te pakken!"

Bij dit voorbeeld zie je een voorbeeld van hoe abstract en complex hoogbegaafde kinderen kunnen denken. Ik vind het heerlijk als kinderen met een gedachtegang aankomen waar ik zelf nog nooit over heb gedacht! Het biedt wel een uitdaging om dit soort argumentaties bij te houden en daarbij de hoofdzaken van de bijzaken te scheiden.

Filosofie in het onderwijs

Filosofielessen zijn steeds meer in opkomst in het hele onderwijs in Nederland. Gelukkig maar, omdat het een mooi middel is voor onder andere burgerschapsvorming en zelfreflectie. Belangrijke vaardigheden die tegenwoordig steeds belangrijker worden in het onderwijs.

Het opmerkelijke is dat veel leerkrachten een hele andere rol aannemen wanneer ze filosoferen. Ze zijn opeens niet meer de persoon met alle antwoorden en beoordelingen. Er wordt weinig uitgelegd, de kinderen zijn vooral aan het woord. Ik vind dat een hele mooie verandering. Het is alleen niet altijd makkelijk. Zowel leerlingen als de leerkracht zijn een bepaalde verhouding gewend. Het ligt dus op de loer dat de leerlingen toch vooral naar de leerkracht kijken voor antwoorden, of dat de leerkracht toch stiekem een eigen mening geeft en de leerlingen dat als het juiste antwoord te zien. Het is dus voor beide partijen even wennen. Daarom is het ook heel belangrijk dat de leerkracht de Socratische gespreksvaardigheden bezit en uitdrukkelijk aandacht besteedt aan de boodschap dat hij het antwoord niet heeft.

Gelukkig zijn er veel hulpmiddelen waar leerkrachten gebruik van kunnen maken. Ik kan de volgende boeken met gespreksvaardigheden, lesvormen en uitgewerkte lessen aanraden:

'Ik zag twee beren filosoferen' door Sabine Wassenberg en Maaike Merckers Bekkers

'Spelenderwijs filosoferen met kinderen' door Nanda van Bodegraven

'Denken door filosofie' (boekenserie) door Paul Cleghorn

Voor hoogbegaafde kinderen zijn sommige lessen soms wat kinderachtig. Je kunt de verhalen dus best wat aanpassen om ze wat abstracter of serieuzer te maken. Ook kan het handig zijn om al snel het kernbegrip van de discussie te benoemen (zoals rechtvaardigheid, in plaats van medicijngebruik). Veel vragen en verhalen in filosofiemethodes voor kinderen gaan over dieren, planten en voorwerpen. Zo draaien ze om een filosofische kern heen om het voor kinderen vrolijk en fantasierijk te maken. Bij hoogbegaafde kinderen werkt het echter beter om dit top-down aan te pakken. Benoem dus eerst de filosofische kernbegrippen, daarna kun je het verhaal wat makkelijker en op hoger niveau uitwerken.

Ik merk wel dat de creatieve en actieve werkvormen voor hoogbegaafde kinderen erg leuk zijn. Werkvormen waarbij de kinderen mogen bewegen zijn altijd favoriet. Bij het verhaal van Heinz maak ik meestal drie kampen in de klas: wel stelen, niet stelen en twijfel. Tijdens de discussie kun je als begeleider heel goed zien wie zijn mening verandert, waar je mooi op in kunt haken. Ook zien de kinderen dat iemand zijn mening kan veranderen en dat zij soms zelf iemand kunnen overtuigen.

Filosofie voor thuis

Ook thuis kan een regelmatig filosofisch gesprek interessant en nuttig zijn. Ik hoor van ouders al regelmatig dat er tijdens het avondeten al grote onderwerpen als het heelal, oorlog en armoede. Het kan thuis wat extra intellectuele uitdaging bieden om dit soort gesprekken op een filosofisch niveau te bespreken. Ook voor ouders kan het even wennen zijn om de Socratische methode in de vingers te krijgen. In een kleiner gezelschap is het wat makkelijker om ook je eigen filosofische standpunt in te brengen, om zo de discussie verder te helpen. Ik gebruik zelf ook regelmatig mijn kennis van verschillende filosofen. Zo kan ik nieuwe standpunten inbrengen zonder dat ik mijn eigen standpunt geef. Ik kan het iedereen aanraden om zich te verdiepen in de rijke geschiedenis van de filosofie. Vooral de werken van Kant, Sartre, Aristoteles, Descartes en Foucault geven aanknopingspunten voor onderwerpen om met kinderen te bespreken. Gelukkig zijn er een hele hoop toegankelijke samenvattingen te vinden voor wie zich niet in de oorspronkelijke werken wilt storten. Ik kan de Praatprikkelers door Fabien van der Ham ook erg aanraden. Dit zijn kleurrijke kaartjes met fantasierijke vragen erop, waar je qua filosofisch gesprek alle kanten mee op kunt. Ook hier blijft het een kunst om de filosofische laag van een gesprek naar boven te halen. Zo voorkom je een discussie die enkel in de fantasiewereld speelt en kun je de filosofie toepasbaar maken voor het dagelijks leven.

Sinds ik zelf bezig ben met het bestuderen van de filosofie heb ik de slimste mensen ontdekt die ik ooit heb gevonden. Ik merk dat filosofie een enorme intellectuele uitdaging is waar niet snel een einde aan komt.

<http://www.edu-en-ik.nl/publicaties/hoogbegaafdheid/onderwijs/filosofieren-met-hoogbegaafde-kinderen/>

Bijlage 2: Interview met Kimberly Louagie (Pas afgestudeerde kleuteronderwijzer)

Introductie:

Pauline: Dag Kimberly

Kimberly: Dag Pauline

Pauline: Waar en in welke kleuterklas geef jij les?

Kimberly: De tuimelaar in De Panne in de tweede kleuterklas. En De Sportplaneet in Veurne, graadklas (tweede en derde kleuterklas). Beide in GO.

Pauline: Wat is jouw definitie voor een ontwikkelingsvoorsprong?

Kimberly: Dat wilt volgens mij zeggen dat een kleuter verder staat dan gemiddeld verwacht wordt op die leeftijd. Kleuters die zich snel vervelen.

Pauline: Ben je hiermee reeds in contact gekomen?

Kimberly: Volgens mij niet.

Pauline: Leerde je tijdens jouw opleiding over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid?

Kimberly: Ik herinner mij dat we daar kort iets over zagen tijdens enkele lessen, maar zeker niet uitgebreid. De kangoeroeklas is alleszins kort aan bod gekomen.

Pauline: Wat weet je nog over de kangoeroeklas?

Kimberly: Het is een klas waarin kinderen met een voorsprong meer taken krijgen op hun eigen niveau. Maar specifiek over de methodes en materialen zagen we niet veel.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Pauline: Het is niet altijd simpel om een goede omgang te vinden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Waaraan zou dit volgens jou kunnen liggen?

Kimberly: Volgens mij is het heel moeilijk om hen uit de klasgroep te pikken. In de kleuterklas heb je daarnaast ook vaak enkel materialen die passen bij het gemiddelde niveau. Op die manier kan de kleuter niet tonen dat hij veel moeilijkere oefeningen kan. Een kleuter uit de eerste kleuterklas kan misschien al puzzels uit de derde kleuterklas, maar dat kan je dan niet zien.

Pauline: Hoe zou jij differentiëren voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Kimberly: Eerst en vooral zou ik kijken op welke vlakken hij beter presteert. Misschien is hij zeer taalvaardig, maar is hij muzisch minder sterk. Als hij bijvoorbeeld in de tweede kleuterklas zit, kan ik eventueel materialen aanbieden uit de derde kleuterklas. Beginnend met opdrachten uit het begin van de derde kleuterklas, en dan eventueel opbouwen.

Pauline: En wat moet de onderwijzer uit de derde kleuterklas aanbieden tijdens het volgende jaar?

Kimberly: Als we zien dat de kleuter in de tweede kleuterklas al een voorsprong heeft, dan is het aan de volgende onderwijzers om ook moeilijkere materialen aan te bieden.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is je mening hierover?

Kimberly: Als de kleuter bijvoorbeeld de derde kleuterklas zou overslaan, ben ik bang dat hij een volledig jaar zou missen waarin hij nog volop kind kan zijn en veel kan spelen. Stel dat hij dan goed scoort binnen bepaalde leergebieden, maar ook moeite heeft met andere, dan zal hij nog meer moeite ondervinden in een hoger jaar.

Pauline: Welke methodes of materialen ken je voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

Kimberly: Niet echt.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij als kleuterjuf graag verkrijgen?

Kimberly: Hoe je het kan herkennen alleszins. Misschien a.d.h.v. een voorbeeld uit de praktijk, want pure theorie is niet altijd herkenbaar. Welke stappen ik best zou ondernemen, zoals de do's en don'ts. Welke methodes er bestaan. En eventueel ook hoe ik hierover kan communiceren met de ouders. Op welke manier ik hen kan informeren wanneer hun zoon of dochter vermoedelijk een ontwikkelingsvoorsprong heeft. Stel dat de ouders geen voorstander zijn van een andere aanpak voor hun kind, wat doe je dan als onderwijzer? Dat zou ik ook interessant vinden.

Pauline: Welke weergave vind je interessant voor deze informatie? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Kimberly: Misschien is het makkelijk om veel informatie op te delen in korte punten. Zo is het veel overzichtelijker. Ook afbeeldingen maken informatie voor mij aantrekkelijker. Je hebt ook veel sneller een duidelijk beeld wanneer zaken gevisualiseerd worden.

Pauline: Heb je verder nog tips?

Kimberly: Misschien nog handige websites weergeven, waarop leerkrachten spelletjes en opdrachten kunnen vinden voor kleuters met een voorsprong.

Pauline: Bedankt voor de medewerking.

(Louagie, 2017, 29 april – interview)

Bijlage 3: Interview met psychopedagogisch consulenten Dieter Sabbe (Critical friend) en Eline Pylyser

Introductie:

Pauline: Dag Dieter en Eline

Dieter: Dag Pauline

Pauline: Op welke manier komen jullie in contact met een ontwikkelingsvoorsprong?

Dieter: Als CLB-medewerker komen wij hier regelmatig mee in contact via de basisscholen. Wanneer we kijken naar het zorgcontinuüm zijn wij eigenlijk de derde stap. Wanneer we gecontacteerd worden door een school, wilt dit zeggen dat zij reeds de brede basiszorg en de verhoogde zorg hebben toegediend. Dat zijn fase 0 en fase 1. Fase 0 en 1 zijn vooral schoolgebonden, fase 2 eerder leerlinggebonden. In fase 2 wordt het CLB gecontacteerd om de zorg uit te breiden. Wij gaan dan van start met onze handelingsgerichte diagnostiek. Daarin doorlopen we 5 fasen. De intakefase, de strategiefase, de onderzoeksfase, de indiceringsfase en de adviesfase.

Eline: Het gebeurt ook dat ouders ons rechtstreeks contacteren. Dan nemen wij eigenlijk zelf contact op met de school van het kind, en niet omgekeerd.

Pauline: Is een ontwikkelingsvoorsprong volgens jullie een luxeprobleem? Waarom wel/niet?

Dieter en Eline: Natuurlijk niet.

Eline: Het is zeker geen luxeprobleem, als we kijken naar alle moeilijkheden die erbij komen.

Dieter: Een ontwikkelingsvoorsprong kan een even groot probleem zijn als een achterstand. Elk kind heeft recht op een gepast aanbod binnen de zone van de naaste ontwikkeling. Daarom ben ik er ook van overtuigd dat we in het onderwijs leerkrachten nodig hebben die op een voldoende professionele manier kunnen differentiëren en de sticordi-maatregelen gebruiken.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Intelligentie:

Pauline: Op welke manieren kan de intelligentie getest worden bij kleuters?

Dieter: Voor kleuters bestaat de WPPSI-IV test. Dat is de meest recente. Die is voor peuters, kleuters en leerlingen die in het begin van het eerste leerjaar zitten.

Eline: Wij nemen die af, maar die wordt niet enkel gebruikt om een ontwikkelingsvoorsprong te 'meten'.

Dieter: We nemen sneller een intelligentietest af in de lagere school, omdat kleuters zich ontwikkelen in sprongen. Een IQ-cijfer is bij kleuters ook veel minder betrouwbaar door externe factoren die kunnen meespelen.

Eline: Wij zijn een grote voorstander van 'KWIK'. Dit is een zeer handig leerlingvolgsysteem waarmee je de ontwikkeling volgt van de kleuter. Op die manier heb je een duidelijker beeld van de sterkere en zwakkere punten bij de kleuter. Het enige minpunt van dit systeem is dat de zwakkere punten eerder naar boven komen dan de sterke. De kleuter scoort slecht, gemiddeld of goed. 'Extreem goed' wordt hier niet uitgehaald. We weten met dat systeem wel hoever elke kleuter staat binnen elk ontwikkelingsgebied.

Pauline: Hoe wordt een ontwikkelingsvoorsprong getest in het CLB?

Dieter: Wij nemen soms een intelligentietest af, maar nooit enkel die test. De test moet ook relevant zijn, we nemen die niet af als we er niet verder mee kunnen. Het gaat vooral over wat de oplossing is voor de kleuter, en niet het cijfer of het label dat we hem kunnen geven. Wij testen de kleuter dus niet echt om te weten of het over een ontwikkelingsvoorsprong gaat. Wij gaan vooral communiceren met

de school en ouders om tot een gepaste aanpak te komen voor de kleuter. Het label is voor ons niet echt van belang.

Pauline: Hoe belangrijk is een intelligentietest bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong?

Dieter: Een beperkt belang.

Eline: Zoals we eerder hebben gezegd is deze test niet het enige middel dat we gebruiken om een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren.

Methodes:

Pauline: Hoe gaan we het best om met een ontwikkelingsvoorsprong? Kennen jullie enkele handige methodes of materialen?

Dieter: Didactisch niet echt. Daar kent de zorgcoördinator meer over.

Pauline: Op welke manier zou een kleuteronderwijzer het best differentiëren voor zo'n kleuter?

Eline: Het belangrijkste is eigenlijk om te differentiëren in de breedte i.p.v. de hoogte.

Dieter: Op cognitief vlak.

Eline: Bijvoorbeeld door twee ontwikkelingsdoelen te combineren. Je neemt dan geen doel uit een hoger jaar maar daagt de kleuter uit door twee doelen uit zijn jaar samen te voegen in 1 oefening. Je kan bijvoorbeeld een oefening geven waarin de kleuters leren tellen. Ze moeten 3 zonnen tellen. De kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong moet net hetzelfde doen, maar moet deze ook rangschikken van klein naar groot. Op die manier kan je differentiëren in de breedte. Wanneer je zou differentiëren in de hoogte zou de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong geen 3 zonnen maar 5 zonnen moeten tellen. Dat heeft helemaal geen zin, aangezien hij dat 1 jaar later ook leert.

Dieter: Differentiëren op sociaal-emotioneel gebied is ook belangrijk! Bijvoorbeeld hen leren falen.

Pauline: Wat weet je over de kangoeroeklas? Wat is je mening hierover?

Dieter: Niet veel. Ik weet wel dat het verschilt per school. Ooit zag ik ook eens dat ze in de lagere school de leerlingen Spaans aanleerden. Dat is zeker interessant omdat je op die manier niet in de hoogte differentieert en elke leerling kan uitdagen. Mijn mening is wel dat het onderwijs ook anders georganiseerd kan worden, zodat de kleuter niet uit de klas moet gehaald worden om uitgedaagd te worden. Dat is ook de bedoeling van het M-decreet. Voor elke kleuter of leerling binnen zijn eigen klas de nodige aanpak bieden.

Eline: Ik weet ook dat ze veel werken rond projecten.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is je mening hierover?

Dieter: Dat is een ultieme maatregel. Je mag dit enkel doen als al de rest niet werkt. Ik ben er voor kleuters ook helemaal geen voorstander van. Je moet ervoor zorgen dat de kleuter in zijn eigen klas de nodige aanpak krijgt.

Eline: Wanneer hij een jaar overslaat is de kans groot dat hij zich uiteindelijk weer gaat vervelen en met hetzelfde probleem zit.

Pauline: Wanneer wordt 'Het Specifiek Diagnostisch Protocol Hoogbegaafdheid' gebruikt? Wat houdt dit in?

Dieter: Altijd in principe. Het zorgcontinuüm is hieruit het belangrijkste. Het volledige protocol doorlopen is praktisch gezien moeilijk haalbaar.

Eline: Maar er wordt wel naar gestreefd. Vanaf dat we gecontacteerd worden door ouders of door een school gaan we deze zo goed en zo uitgebreid mogelijk gebruiken.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij interessant vinden?

Dieter: Herkennen in de eerste plaats. Want omgaan of aanpakken is eigenlijk een automatisch gevolg van herkennen. Vooral communicatie met de verschillende partijen is belangrijk voor een goede aanpak. Je kan dus niet zomaar een checklist gebruiken om tot een goede aanpak te komen. Het is geen receptenboek hé. Ook handige materialen of links voor de onderwijzers.

Eline: Wij kennen bijvoorbeeld 'klascement'. Dat is een website van en voor leerkrachten. Daarop vind je enorm veel klasgerichte thema's. Een ontwikkelingsvoorsprong zal hier sowieso ook op te vinden zijn.

Pauline: Welke weergave vind je interessant voor deze informatie? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Dieter: Kort en bondig. En eventueel jouw bachelorproef erbij plaatsen wanneer de onderwijzer meer informatie wenst. Vooral de primaire en secundaire eigenschappen vind ik interessant.

Pauline: Heb jullie verder nog tips?

Dieter: Je weet er al zeer veel over. Tips heb ik niet echt.

Eline: Inderdaad.

Pauline: Bedankt voor de medewerking.

(Sabbe & Pylyser, 2017, 5 mei – interview)

Bijlage 4: Interview met Rosa Coene (kleuteronderwijzer)

Introductie:

Pauline: Dag Rosa

Rosa: Dag Pauline

Pauline: Waar en in welke kleuterklas geef jij les?

Rosa: In de Sint-Luthardisschool in Westende, in het tweede kleuter.

Pauline: Wat is jouw definitie voor een ontwikkelingsvoorsprong?

Rosa: Dat gaat over kleuters die het antwoord weten voor je iets gevraagd hebt. Ze nemen soms zelfs de activiteit over. Dat zijn ook kleuters die zich sneller vervelen als ze geen uitdaging krijgen.

Pauline: Ben je hiermee reeds in contact gekomen?

Rosa: Ik had lang geleden één kleuter waarmee ik een discussie had over de vorm van logieblokken. Ze moest van mij de vierkanten uit de vormen halen. Eén van de vierkanten liet ze liggen. Ik zei: ‘‘Je bent één vergeten.’’ Maar zij antwoorde toen: ‘‘Juf, ik ken de naam niet, maar dit is geen vierkant.’’ Toen ik beter keek, zag ik dat de vierkant met een punt naar haar gericht was. Toen had ik door dat ze het had over een ruit.

Pauline: Weet je hoe het nu gaat met die kleuter?

Dat meisje heeft uiteindelijk de derde kleuterklas overgeslagen, en volgens mij zit zij nu in de universiteit.

Pauline: Leerde je tijdens jouw opleiding over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid?

Rosa: Neen. In die tijd werd er veel minder les gegeven over zorg. Toen was er zeer weinig sprake van hoogbegaafdheid, laat staan een ontwikkelingsvoorsprong.

Pauline: Zie je een ontwikkelingsvoorsprong als een luxeprobleem?

Rosa: Ja, aan een kant wel. Ik vind dat kleuters met een achterstand veel meer nood hebben aan extra zorg, dan kleuters met een voorsprong. Je moet ze de nodige uitdaging bieden, maar je moet er bij wijze van spreken niet altijd naast zitten.

Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen:

Pauline: Welke specifieke kenmerken zou jij toeschrijven aan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Rosa: Een betweter die de juf soms verbetert. Soms ook een aandachtzoeker wanneer ze vrij moeten spelen.

Pauline: Heb je ervaring met kleuters die onderpresteren?

Rosa: Wat bedoel je precies met onderpresteren?

Pauline: Onderpresteren wilt zeggen, lager presteren dan wat je eigenlijk kan. Veel kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong lopen het risico om onder te presteren, dat kan door verschillende redenen. Door faalangst, doordat ze niet willen opvallen in de klas,...

Rosa: Nog niet zo lang geleden had ik een kleuter in de klas. Vanaf dat ik uitdaging aanbood haakte hij af. Terwijl ik maar al te goed wist dat hij het aankon. Maar ik heb toen nooit gedacht aan een ontwikkelingsvoorsprong.

Pauline: Kan je daarvan een voorbeeld geven?

Rosa: Ik werkte bijvoorbeeld met Pico Piccolo. Dat zijn oefeningen voor kleuters waarmee ik gemakkelijk kan differentiëren. Alle kleuters kregen van mij een makkelijke tot gemiddelde oefening, maar bij die jongen wist ik dat hij de moeilijke aan zou kunnen. Hij weigerde om die te maken. Het gebeurde regelmatig dat hij één fout maakte, en daardoor onmiddellijk afhaakte.

Pauline: Vind jij dat intelligentietesten kunnen gebruikt worden om een ontwikkelingsvoorsprong vast te stellen?

Rosa: Ja dat kan, maar dat is een momentopname. Wanneer dat kind moe is of geen zin heeft, is het resultaat van de test niet betrouwbaar.

Pauline: Hoeveel kleuters zouden een ontwikkelingsvoorsprong kunnen hebben volgens jou?

Rosa: Ik denk 1 op 10. Ik vind dat de verschillen in intelligentie meer en meer vergroten.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Pauline: Het is niet altijd simpel om een goede omgang te vinden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Waaraan zou dit volgens jou kunnen liggen?

Rosa: Ik weet het niet direct. Volgens mij moet je gewoon op zoek gaan naar zijn interesses en zijn leefwereld, en je daarop baseren.

Pauline: Hoe zou jij differentiëren voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Rosa: Dat zei ik eigenlijk net. Ik werk regelmatig met makkelijk, gemiddeld en moeilijk niveau. Het moeilijke niveau is dan gewoon voor alle kleuters die dit aankunnen. Of ze nu een ontwikkelingsvoorsprong hebben of niet.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is je mening hierover?

Rosa: Ik vind dat heel moeilijk om zo 'n beslissing te nemen. Ze kunnen het misschien aan op cognitief vlak, maar op sociaal-emotioneel vlak is dit vaak heel moeilijk. Ze komen terecht bij veel oudere kinderen en in een groep die ze niet kennen.

Pauline: Welke methodes of materialen ken je voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

Rosa: Specifieke materialen ken ik niet. Ik heb veel materialen waarmee je kan differentiëren. Maar voor hoogbegaafden ken ik dat niet echt.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij als kleuterjuf graag verkrijgen?

Rosa: Praktische informatie over materialen. Voor mij persoonlijk is theorie minder belangrijk.

Pauline: Welke weergave vind je interessant voor deze informatie? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Rosa: Kort en duidelijke informatie, misschien met visualisaties.

Pauline: Heb je verder nog tips?

Rosa: Niet echt. Zoals ik al zei, hou het heel kort en praktisch.

Pauline: Bedankt voor de medewerking.

(Coene, 2017, 8 mei – interview)

Bijlage 5: Interview met Heidi Coolsaet (kleuteronderwijzer)

Introductie:

Pauline: Dag Heidi.

Heidi: Dag Pauline.

Pauline: Waar en in welke kleuterklas geef jij les?

Heidi: In de gemeentelijke basisschool te Koksijde, in de derde kleuterklas.

Pauline: Wat is jouw definitie voor een ontwikkelingsvoorsprong?

Heidi: Kinderen die verder denken dan hun leeftijdsgenootjes. Ze kunnen ook meer, op vlak van rekenen, op vlak van taal,... Of emotioneel vlak kan dat ook. Maar natuurlijk niet altijd op elk vlak.

Pauline: Ben je hiermee reeds in contact gekomen?

Heidi: Ja. Bijna elk jaar heb je wel iemand met een voorsprong. Maar een echte ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid, dat heb ik minder vaak in de klas.

Pauline: Kan je een voorbeeld geven van zo'n situatie?

Heidi: Bijvoorbeeld Julie, uit mijn klas, ziet op de kalender in één oogomslag dat het nog twintig keer slapen is tot een bepaalde activiteit. Vooral op wiskundig vlak staat zij enorm ver. Soms heb ik het gevoel dat ze denkt als volwassenen. Ze denkt enorm vooruit, terwijl andere kleuters enkel bezig zijn met het moment zelf.

Pauline: Leerde je tijdens jouw opleiding over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid?

Heidi: Neen. In die tijd nog niet.

Pauline: Zie je een ontwikkelingsvoorsprong als een luxeprobleem?

Heidi: Neen, dat is geen luxeprobleem. Ik zie het als een kind dat een sterkte heeft, maar het is ook een soort zwakte omdat je dat kind continu moet motiveren en uitdaging bieden. Je moet precies een extra antenne hebben voor de interesses van de kleuter, en vanaf dat je iets opmerkt de kleuter daarin uitdagen.

Pauline: Wat zijn dan de negatieve kanten in het algemeen volgens jou?

Heidi: Voor de leerkracht is dat een extra aandachtspunt dat niet altijd haalbaar is in een grote groep kinderen. Je moet eigenlijk streven naar individueel onderwijs, waarin je te allen tijde differentieert. Extra moeilijke vragen stellen tijdens gezamenlijke momenten, of moeilijkere opdrachten tijdens hoekenwerk. Veel kleuters hebben ook moeite met de communicatie met klasgenootjes. Ze staan op sociaal-emotioneel vlak vaak verder en hebben dan moeite om samen te werken of te spelen met leeftijdsgenootjes. Julie heeft gelukkig niet dat probleem.

Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen:

Pauline: Welke specifieke kenmerken zou jij toeschrijven aan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Heidi: Hooggevoeligheid, perfectionisme, nieuwsgierigheid, bezorgdheid,... En uitblinken binnen een bepaald leergebied.

Pauline: Heb je ervaring met kleuters die onderpresteren?

Heidi: Bij de broer van Julie zag ik dat soms. Hij kon heel goed kleuren, maar op werkblaadjes krabbelde hij gewoon iets.

Pauline: Vind jij dat intelligentietesten kunnen gebruikt worden om een ontwikkelingsvoorsprong vast te stellen?

Heidi: Meestal wordt dat wel gedaan. Bij Julie bijvoorbeeld ook. Zij heeft daarop zeer hoog gescoord. Maar als ze niet gemotiveerd zijn, of wanneer ze bijvoorbeeld onderpresteren, dan klopt het resultaat van de test niet.

Pauline: Hoeveel kleuters zouden een ontwikkelingsvoorsprong kunnen hebben volgens jou?

Heidi: Ik denk misschien één kleuter om de drie jaar. Volgens mij is dat heel moeilijk in te schatten, omdat het niet altijd gedetecteerd wordt. In de kleuterklas lijkt de kleuter misschien een luiaard, of een koppigaard. Terwijl later blijkt dat hij hoogbegaafd is.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Pauline: Het is niet altijd simpel om een goede omgang te vinden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Waaraan zou dit volgens jou kunnen liggen?

Heidi: Elk kind is anders en heeft andere interesses.

Pauline: Hoe zou jij differentiëren voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Heidi: Zorgen dat er op alle vlakken altijd uitdaging is. Proberen ervoor te zorgen dat de kleuter blijft probleem-oplossend denken en een evenwicht zoeken in moeilijkheid. Het kind ook blijven observeren, kijken naar wat zijn reacties zijn tijdens nieuwe activiteiten.

Pauline: Maakte je ooit gebruik van het zorgcontinuüm, STICORDI of handelingsgericht werken?

Heidi: Neen, ik ken dat eigenlijk niet goed. Volgens mij is STICORDI eerder voor kinderen met een achterstand. In ons zorgbeleid kunnen we wel methodes lezen om bijvoorbeeld op een goede manier te differentiëren. Ik weet ook dat het continuüm in samenwerking is met het CLB.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is je mening hierover?

Heidi: Als het kind emotioneel heel rijp is, is dat wel aan te raden. Maar hij moet echt op elk vlak er klaar voor zijn.

Pauline: Welke methodes of materialen ken je voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

Heidi: Smartgames, die kan je alleszins vinden in de Dreamland. Dat zijn spelletjes waarbij je probleem-oplossend moet denken, creatieve oplossingen vinden en verschillende stappen verder moet denken. Ideaal voor kleuters met een voorsprong dus.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij als kleuterjuf graag verkrijgen?

Heidi: Enkele tips hoe dat je de kleuters extra kan motiveren of uitdagen. Vooral praktische informatie. Bijvoorbeeld: Wat doe ik met een derde kleuter die ECHT wilt lezen of schrijven?

Pauline: Welke weergave vind je interessant voor deze informatie? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Heidi: Korte checklist. Niet te veel tekst.

Pauline: Heb je verder nog tips?

Heidi: Visualisaties die voorbeelden geven uit de praktijk.

Pauline: Bedankt voor de medewerking.

(Coolsaet, 2017, 12 mei – interview)

Bijlage 6: Interview met Els De Ruddere (Leerkracht lager onderwijs, zorgleerkracht en leerkracht in de kangoeroeklas)

Introductie:

Pauline: Dag juf Els

Els: Dag Pauline

Pauline: Waar en in welke klas(sen) geef jij les?

Els: In de kangoeroeklas, 1ste tem 6de leerjaar. De zorg van 2de tem 6de leerjaar. En 1/5de in het derde leerjaar.

Pauline: Wat is jouw definitie voor een ontwikkelingsvoorsprong?

Els: Een voorsprong in de algemene ontwikkeling. Een voorsprong op bepaalde vlakken. Die kinderen zijn ook vaak zeer perfectionistisch en denken op een andere manier. Probleem-oplossend en creatief denken doen zij ook.

Pauline: Zie jij een ontwikkelingsvoorsprong als een luxeprobleem?

Els: Neen.

Pauline: Ben je hiermee reeds in contact gekomen?

Els: Ja.

Pauline: Waar heb je gestudeerd? Leerde je tijdens jouw opleiding over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid?

Els: Ik heb in de KHBO gestudeerd, en daar zagen we niets hierover.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Pauline: Het is niet altijd simpel om een goede omgang te vinden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Waaraan zou dit volgens jou kunnen liggen?

Els: Door verschillende zaken. Ofwel is de leerkracht onvoldoende op de hoogte van de problematiek. Uit mijn ervaring kan ik zeggen dat veel leerkrachten bang of onzeker zijn over die problematiek. Wanneer ze het probleem herkennen, zijn het soms de ouders die het niet herkennen of erkennen. Zo ken ik gescheiden ouders, waarvan de ene ouder de hoogbegaafdheid erkent en er zo goed mogelijk probeert mee om te gaan, terwijl de andere ouder deze niet erkent en niet wilt dat het kind 'anders' is.

Hoe zou jij differentiëren voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Els: In hoekenwerk en contractwerk kan dat gemakkelijk. Andere of extra oefeningen hierin bieden, met de nodige verdieping.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is jouw mening hierover?

Els: Als het kind zich niet goed voelt bij leeftijdsgenoten, qua mentaliteit, en de differentiatie binnen de klas volstaat niet EN de kangoeroeklas is onvoldoende. Dan pas mag hij volgens mij versnellen.

Pauline: Vind jij dat intelligentietesten kunnen gebruikt worden om een ontwikkelingsvoorsprong vast te stellen?

Els: Wij houden er wel rekening mee dat het CLB de resultaten van een test goed kadert. Het is niet gewoon het cijfer dat ons vertelt of een kind hoogbegaafd is of niet, het zijn ook andere kenmerken waarmee rekening gehouden wordt en op welke manier het kind de test heeft afgelegd.

Pauline: Heb je ervaring met onderpresteerders? Zo ja, hoe ging dat?

Els: Ja, bijvoorbeeld: een kindje uit het derde kleuter rekende al in kwadraten. Hij had het zelf niet door dat dat ongelooflijk moeilijk is. Hij startte in het eerste leerjaar met de gemakkelijke wiskunde. Met de automatisering tot 10, met tussenstapjes... Hij blokkeerde toen en begon toen enorm onder te

presteren. Hij was er toen echt van overtuigd dat hij niet kon rekenen, omdat hij die tussenstappen niet begreep. Hij kende dus al de uitkomst van alle rekenoefeningen, maar van de leerkracht MOEST hij eerst de tussenstappen gebruiken. Dat zorgde ervoor dat hij zich niet meer goed voelde in de klas, en hij begon zich soms zelfs terug te gedragen als een peuter.

De kangoeroeklas:

Pauline: De kangoeroeklas wordt door jou georganiseerd. Voor welke leeftijd en voor wie is deze bedoeld?

Els: Voor leerlingen uit het eerste leerjaar t.e.m. het zesde leerjaar. Per graad geef ik twee uurtjes.

Pauline: Wat is het doel van de kangoeroeklas?

Els: Vooral in contact komen met ontwikkelingsgelijken. Werken aan hun zelfvertrouwen, aan de faalangst, het perfectionisme. Hen leren falen, inspannen en doorzetten. Afhankelijk van welke groep ik heb. Nu heb ik een groep die enorme uitdaging nodig heeft, dus die geef ik hen in de kangoeroeklas. In de tweede graad voelen ze zich soms 'heel wat', maar dan is het belangrijk dat ze leren falen en doorzetten.

Pauline: Kan je een voorbeeld geven van een sessie waarin ze leren falen?

Els: In de tweede graad geef ik een project van het heelal. Normaal geef ik nooit punten, maar in het project van het heelal is er een proef aan verbonden. Ik leer ze dan studiemethoden aan om te leren leren. Op die test scoorden ze niet goed. Toen reflecteerden we over de test en over hoe ze leerden. Hebben ze samengevat? Heb ik zelf goed vragen gesteld? Soms spelen we ook spelletjes samen. Bijvoorbeeld smartgames tegen elkaar, en tegen de tijd. Op die manier leren ze falen.

Pauline: Dus eigenlijk werk je vaak met projecten?

Els: Ja, inderdaad. Het is afhankelijk van de groep. Meisjes houden bijvoorbeeld vaak van kunst en cultuur, of de jongens willen leren over dinosaurussen.

Pauline: Wat is jouw rol als leerkracht hierin?

Els: Ik ben eerder een begeleider. De leerlingen weten ook WAAROM ik lessen geef. We zijn ook heel eerlijk tegen elkaar. Ik ben ook een tussenpersoon tussen hen en de leerkracht, of hen en de ouders. Ik ben ook een luisterend oor voor sommige leerlingen. Privé moei ik mij niet te veel, maar wanneer het kind bijvoorbeeld met iets zit probeer ik te achterhalen met wie hij erover zou willen praten. Wanneer dan blijkt dat hij het eens wilt vertellen aan zijn ouders, dan geef ik aan de schoolpoort eens een hint aan de ouders: 'Ik denk dat jullie vanavond best eens luisteren naar hem, hij wilt graag iets vertellen.'

Pauline: In hoeverre is deze klas verbonden aan de 'gewone' klas van de leerlingen?

Els: Niet zo sterk. Er gaan zeer weinig taken mee van de kangoeroeklas naar de gewone klas. Maar wanneer er problemen in de gewone klas zijn, kunnen we dit wel verder bekijken en oplossen in de kangoeroeklas. Of wanneer de differentiatie in de gewone klas onvoldoende blijkt te zijn, kunnen er soms oefeningen meegenomen worden naar mijn klas. Maar het staat voornamelijk los van elkaar. Het kan wel zijn dat een kind bijvoorbeeld moet werken rond het spreken voor een grote groep. Tijdens een project heeft het kind geleerd om anderen te interviewen, mensen op te bellen voor informatie en uiteindelijk zijn powerpoint voor te stellen voor zes klassen. Sommige leerlingen hebben ook geen begrip voor hoogbegaafdheid. Toen mochten de kinderen uit de kangoeroeklas een presentatie geven hierover. Ze vertelden over hun moeilijkheden en wat we doen in de kangoeroeklas. De klasgenoten hadden onmiddellijk begrip voor hen en zeiden: 'Amai, dat is niets voor mij. Sterk dat jullie dat allemaal doen!'

Pauline: Welke opdrachten krijgen de leerlingen? Hoe worden deze gedifferentieerd? Welke materialen gebruik je hiervoor?

Els: Wij gebruiken plustaken, kantenklaarplus, filosoferen met kinderen 'de vliegende papa's, ik en faalangst, topklassers, je hebt dat van cultuur, sterrenkunde, Italiaans, ... Taalmeesters ook.

Pauline: Hoe zou je de kangoeroeklas organiseren, mochten er kleuters bij komen?

Els: Afhankelijk van aantal uren beschikbaar en aantal kleuters. Als ze met zeer weinig zijn in alle kleuterklassen, worden ze samengevoegd. Werken met kleine projecten van korte duur, losse activiteiten. Techniek, probleem-oplossend denken en experimenteren zijn belangrijk op die leeftijd. Ook het werken rond faalangst is op die leeftijd al aanwezig.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij als leerkracht graag verkrijgen?

Els: Vooral gesprekken met ouders vind ik voor kleuterjuffen heel moeilijk. Ik merk dat ouders vaak gezien worden als kritische mensen, maar die mensen hebben wel een probleem of frustraties. Handvaten voor oudergesprekken zouden handig zijn. Hoe je ze kan helpen, naar waar je ze kan doorverwijzen, activiteiten aanraden.

Pauline: Het is zeer moeilijk om specifieke handvaten te vinden om met ouders te communiceren, aangezien elke ouder en elke situatie helemaal anders is. Welke tips zou ik dan best specifiek geven aan onderwijzers?

Els: Allebei een observatielijst invullen en achteraf bekijken, kan heel interessant zijn. De ouders hebben dan informatie voor de leerkracht en omgekeerd. Ze kunnen dan iets te weten komen over het kind, of opvallende dingen zien die zowel thuis als op school gebeuren. Ook het onderpresteren moet aan bod komen. Kinderen die zich camoufleren in de groep, waarop je kan letten om hen eruit te halen. Handvaten om te voorkomen dat ze gaan onderpresteren, best vanaf de peuterklas.

Pauline: Welke weergave vind je interessant voor deze informatie? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Els: Hele korte informatie en eventueel doorverwijzen naar extra informatie in papers, websites, ... Het moet wel leesbaar zijn voor kleuteronderwijzers. Dus niet TE theoretisch, en niet te zwaar van inhoud. Getuigenissen slaan ook altijd aan.

Pauline: Heb je verder nog tips?

Els: Neen niet echt.

Pauline: Bedankt voor de medewerking.

(De Ruddere, 2017, 12 mei – interview)

Bijlage 7: Interview met Ineke Kerkhof (zorgleerkracht in leefschool)

Introductie:

Pauline: Dag Ineke

Ineke: Hallo

Pauline: Waar en in welke klas(sen) geef jij les?

Ineke: In leefschool De Letterzee te Koksijde. Ik ben de zorgcoördinator in de kleuterschool en de lagere school.

Pauline: Wat is jouw definitie voor een ontwikkelingsvoorsprong?

Ineke: Kindjes die zich op een bepaald gebied (of bepaalde gebieden) rapper ontwikkeld hebben dan wat van kinderen op die leeftijd verwacht wordt.

Pauline: Zie jij een ontwikkelingsvoorsprong als een luxeprobleem?

Ineke: Nee, zeker niet.

Pauline: Ben je hiermee reeds in contact gekomen?

Ineke: Ja, regelmatig.

Pauline: Waar heb je gestudeerd? Leerde je tijdens jouw opleiding over een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid?

Ineke: Hogeschool Gent. Nee, of eens ter loops.

Een ontwikkelingsvoorsprong herkennen:

Pauline: Welke specifieke kenmerken zou jij toeschrijven aan een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Ineke: Ik denk dat je dat niet kan specificeren. Elk kind is anders, en uit dat ook op een andere manier. Bij elk kind moet goed geobserveerd worden en zo wordt het wel duidelijk.

Pauline: Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden nooit (h)erkend op school. Wat zijn de gevolgen hiervan volgens jou?

Ineke: Opnieuw afhankelijk van het kind. Sommige zullen daar geen hinder van ondervinden. Als ze steeds goed begeleid en opgevolgd, uitgedaagd, geholpen worden komen ze zeker goed terecht. Het is niet omdat de 'stempel' er niet opstaat dat er niet mee aan de slag gegaan wordt. Schoolmoe zijn kan een gevolg zijn, onderpresteren ... maar opnieuw dit hangt enorm af van de context.

Pauline: Hoeveel kleuters zouden een ontwikkelingsvoorsprong kunnen hebben volgens jou?

Ineke: Heel veel. Kindjes evolueren nu eenmaal in sprongen. Het ene moment heel snel, dan wat langzamer of het stagneert. Iedere kleuter heeft het recht om uitgedaagd te worden.

Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong:

Methodes en materialen:

Pauline: Het is niet altijd simpel om een goede omgang te vinden bij een ontwikkelingsvoorsprong. Waaraan zou dit volgens jou kunnen liggen?

Ineke: Omdat mensen kant-en-klare oplossingen willen. Algemene oplossingen. En dat kan niet, want elk kind is anders en heeft een andere aanpak nodig.

Hoe zou jij differentiëren voor een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Ineke: Ik val in herhaling maar ook hier is dit opnieuw voor elk kind anders. Afhankelijk van op welk gebied de voorsprong is, bestaan er veel materialen. Smartgames zijn bijvoorbeeld een goede uitbereiding.

Pauline: Wat weet je over versnellen? Wat is jouw mening hierover?

Ineke: Bij kleuters ligt dit heel delicaat aangezien ‘ontwikkelingsvoorsprong’ niet altijd wilt zeggen dat het kind hoogbegaafd is, en dan nog. Kleuters ontwikkelen met sprongen. Zoals eerder gezegd kan dit op een gegeven moment een serieuze voorsprong geven maar het kan even goed plots heel langzaam gaan of stagneren. Elk kind moet apart bekeken worden en geholpen worden naar zijn of haar noden, of dat nu extra zorg of verbreding of uitdieping is. Je moet altijd proberen te verbreden. Met dezelfde ‘leerstof’ het kind uitdagen. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van smartgames, sudoku en andere spelletjes. Kindjes met ontwikkelingsvoorsprong, of in het lager hoogbegaafdheid, ‘zien’ de oplossingen. Ze moeten geen strategieën, stappenplannen maken in hun hoofd om tot oplossingen te komen. En laat dat nu net hetgene zijn wat we nodig hebben om tot leren te komen. Daarom moeten we zeker daarop inzetten. Het leren ontwikkelen daarvan.

Pauline: Vind jij dat intelligentietesten kunnen gebruikt worden om een ontwikkelingsvoorsprong vast te stellen?

Ineke: NEE!

Heb je ervaring met onderpresteerders? Zo ja, hoe ging dat?

Ineke: Je hebt er altijd die door de mazen van het net glippen maar als je als kleuterleidster of zorgjuf goed analyseert en observeert haal je ze er al vlug uit. Als je dan, door de eerdere observatie, weet waarom ze uitvallen, bijvoorbeeld gebrek aan uitdaging, dingen al kunnen en het aanleren ervan dus saai vinden, kan je er gemakkelijk op inspelen.

De levelgroep:

Pauline: De levelgroep wordt door jou georganiseerd. Voor welke leeftijd en voor wie is deze bedoeld?

Ineke: Levelspel is voor alle kindjes. Het mag niet zo zijn dat levellen een privilege is voor sommigen. Iedereen MAG vrijblijvend levellen. De kindjes waarvan we weten dat ze een voorsprong hebben die MOETEN. In elke klas zijn er levelmomenten. Soms meerdere, afhankelijk van de nood. Tijdens deze momenten gaat de levelbox naar de klas. Dat is een doos met allemaal materiaal, smartgames, strips voor beginnende lezers, samen gekozen spelletjes, enzovoort. Op dat moment kunnen de kinderen die willen, levellen. Die kinderen die moeten levellen hebben een contractje met het materiaal dat in de box zit erop. Ze kiezen een spel en spelen ermee. Na het levelmoment vullen ze, indien nodig samen met mij of de juf, hun contract in. Tot waar zijn ze gekomen, zo weten ze waar ze verder moeten, was het leuk, was het moeilijk (met smileys), datum en eventueel een opmerking van de juf. Tijdens het volgende levelmoment moeten ze dan een ander spel kiezen omdat elk spel inzet op andere competenties en inzichten. De kindjes die mogen levellen mogen ook een contractje als ze willen, zo weten ze ook waar ze gekomen zijn. Maar dit is volledig vrijblijvend.

Pauline: Wat is het doel van de levelgroep?

Ineke: Strategieën leren ontwikkelen, inzicht krijgen, verbreden, uitdagen. Alles waar een kind nood aan heeft.

Pauline: Kan je een voorbeeld geven van een ‘sessie’ in de levelgroep?

Ineke: Dat zei ik daarnet dus. De spelletjes en het gebruik van de contracten.

Wat is jouw rol als leerkracht hierin?

Ineke: Ik ben een begeleider.

Pauline: In hoeverre is deze klas verbonden aan de ‘gewone’ klas van de leerlingen?

Ineke: Zoals ik daarnet al een beetje zei, iedereen levelt eigenlijk graag omdat ze het als spelen ervaren.

Pauline: Welke opdrachten krijgen de leerlingen? Hoe worden deze gedifferentieerd? Welke materialen gebruik je hiervoor?

Ineke: Dat heb ik dus ook al gezegd.

Besluit:

Pauline: Welke informatie zou jij als leerkracht graag verkrijgen over een ontwikkelingsvoorsprong in de kleuterklas?

Ineke: Welke materialen er bestaan om in te spelen op de noden op de verschillende gebieden.

Pauline: Op welke manier zou ik deze informatie weergeven? Een checklist, een tekst, verhalen, enz.?

Ineke: Materialen, checklist. Kort schetsen door een tekst, verhaal wat ontwikkelingsvoorsprong is en dat er GEEN algemene oplossing is. Dat het kindafhankelijk is.

Pauline: Heb je verder nog tips?

(Kerkhof, 2017, 17 mei – interview)

Bijlage 8: Feedbackformulier van Kimberly Louagie

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Heel mooi en overzichtelijk. De site is sober gehouden wat zorgt voor een mooi overzicht.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

Ik denk niet dat er nog veel meer bij moet. Onder de drie luiken "erkennen, herkennen en omgaan" staat volgens mij genoeg informatie over wat een ontwikkelingsvoorsprong is en hoe je eraan kunt werken. Wanneer er teveel op een site geschreven staat wordt ook niet alles meer gelezen.

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

Ik vond het interessant om de voorbeelden onder "erkennen" te lezen. Zelf had ik er geen idee van hoe kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zich gedroegen en wat je van hen kon verwachten. Met deze voorbeelden alleen al krijg je snel een klare kijk op het onderwerp.

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Zeker! Het is overzichtelijk en alles staat zeer mooi uitgelegd. Je kunt ook meteen verder klikken op de knop "omgaan" wanneer je met deze kinderen aan de slag wilt.

5. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Ja, idem als hierboven. Alles staat compact op deze website. Je hoeft niet het hele net te doorzoeken naar antwoorden en tips.

6. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

/

7. Indien je een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in jouw klas hebt (of een vermoeden hebt): Op welke manier heeft deze website hulp geboden?

/

(Louagie, 2017, 23 mei – feedback)

Bijlage 9: Feedbackformulier van Heidi Coolsaet

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Dik in orde! De website is heel overzichtelijk.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

Voldoende informatie, niet te lijvig.

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

/

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Ja, om mijn eigen kennis en vaardigheden aan te vullen en te peilen.

5. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Ja, ieder kind is trouwens anders, en hoe meer info en tips, hoe beter...

6. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

/

7. Indien je een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in jouw klas hebt (of een vermoeden hebt): Op welke manier heeft deze website hulp geboden?

Het gaf mij ondersteuning, en werkte bevestigend. Ook de tips kwamen van pas in mijn activiteiten.

(Coolsaet, 2017, 28 mei – feedback)

Bijlage 10: Feedbackformulier van Rosa Coene

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Goed overzichtelijk, duidelijke onderverdelingen.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

Ja er staat voldoende op de website!

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

Het interessants vind ik de verschillende types, hoe je ze herkent en kunt helpen. Ook de rubriek met de materialen is heel interessant.

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Jazeker, je vindt alles bij elkaar, het is gesneden brood.

5. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

Geen idee.

6. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Ja, er staan zaken in die ik nog niet wist en alles bij elkaar, zoals eerder gezegd, gesneden brood.

7. Indien je een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in jouw klas hebt (of een vermoeden hebt): Op welke manier heeft deze website hulp geboden?

/

(Coene, 2017, 26 mei – feedback)

Bijlage 11: Feedbackformulier van Dieter Sabbe

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Bijzonder stijlvolle lay-out. De soberheid en de strakke vormgeving zorgen voor een gestructureerd geheel.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

Naar mijn mening heb je alle belangrijke elementen toegevoegd aan de website. Ik kan mij inbeelden dat de meeste leerkrachten hierop zullen vinden wat ze nodig hebben. Leerkrachten die twijfelen of een kleuter al dan niet een ontwikkelingsvoorsprong heeft, kunnen gebruik maken van de pagina's 'eigenschappen', 'types', 'verschil tussen ontwikkelingsvoorsprong en gewoon intelligent',... Leerkrachten die daarentegen op zoek zijn naar hulp om hun aanpak te verbeteren kunnen de pagina's 'methodes', 'materialen', 'omgaan met ouders',... gebruiken.

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

Zoals ik al zei in het interview, vooral de onderdelen uit 'herkennen' vind ik het meest interessant. Volgens mij zijn er meer leerkrachten op zoek naar hulp bij het herkennen dan bij het omgaan. Als goede leerkracht weet je meestal wel hoe je breed moet differentiëren en waarop je moet letten als je kleuters wilt uitdagen. De tips uit jouw website zijn natuurlijk wel een goede ondersteuning.

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Jazeker! De website kan gebruikt worden om bepaalde vermoedens te bevestigen of net te elimineren. Als verdere handelingsgerichte diagnostiek zich opdringt, kan de leerkracht meer gerichte vragen stellen en informatie bieden aan ouders, ZoCo en CLB-medewerker.

5. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Idem. De tips kunnen de leerkracht ondersteunen in zijn lesgeven. Het is voor een (kleuter)onderwijzer heel belangrijk te zoeken naar een gepaste aanpak voor leerlingen met bijzondere onderwijsnoden. Deze website is daar een handige tool voor.

6. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

Opgepast met de pagina over het zorgcontinuüm. Deze klopt niet helemaal. Je maakte gebruik van een verouderde versie. Onder fase 3 valt bijvoorbeeld niet meer 'overstap naar school op maat', maar wel 'IAC'. Kijk dit even na. Verder heb je knap werk geleverd! Proficiat Pauline!

(Sabbe, 2017, 23 mei – feedback)

Bijlage 12: Feedbackformulier van Ineke Kerkhof

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Heel mooi! Nodigt de bezoeker uit om verder te lezen.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

De informatie is kort en bondig, maar toch voldoende.

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

De materialenlijst interesseert mij het meest om in te spelen op de noden van kinderen.

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Ik ben een voorstander van een goede observatie. De ‘stempel’ doet er voor mij niet echt toe. De website kan natuurlijk wel een soelaas zijn voor leerkrachten.

5. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Zoals ik al zei, het is een hulpmiddel en niet een handleiding. Ik zou de website dus wel gebruiken als steun in mijn handelen.

6. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

Hier en daar wat meer duidelijk maken dat niet alles van toepassing is op elke kleuter. (bijvoorbeeld bij materialen). Elk kind verschilt. Als ik jou was zou ik de website later ook aanvullen met eigen ervaringen. Als je ooit een kleuter in je klas krijgt met een ontwikkelingsvoorsprong kan je op je website meedelen hoe je over verschillende maanden tijd hebt gewerkt met die kleuter. Op die manier staat je website nog dichter bij de realiteit.

7. Indien je een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in jouw klas hebt (of een vermoeden hebt): Op welke manier heeft deze website hulp geboden?

In de materialenlijst vond ik nieuwe en interessante spelletjes. Die kan ik toevoegen aan mijn levelbox. Het filosoferen vond ik ook interessant, dat zal ik zeker eens proberen!

(Kerkhof, 2017, 28 mei – feedback)

Bijlage 13: Feedbackformulier van Els De Ruddere

1. Wat vind je van de lay-out van de website?

Gestructureerd, overzichtelijk, duidelijk. De site geeft je een gevoel dat jij bewust weet waar je mee bezig bent en er over hebt nagedacht. Zonder veel bijzaken en overbodige informatie.

2. Staat er voldoende informatie op de website? Moeten hier nog zaken aan toegevoegd worden?

Voldoende basisinformatie aangevuld met doorklikmogelijkheden voor wie verdieping wenst.

3. Welke onderdelen vind jij persoonlijk het meest/minst interessant?

Ik vind de getuigenissen interessant om te lezen. Ook de verschillende profielen van hoogbegaafde leerlingen zijn steeds nuttig om weer te geven. Het stukje omtrent het zorgcontinuüm vind ik dan iets overbodig/ minder interessant.

4. Zou je deze website gebruiken om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te detecteren? Waarom wel/niet?

Ik heb alvast de link doorgezonden naar mijn collega's in het kleuteronderwijs. Ik ben van mening dat de website hen kan helpen bij het detecteren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

5. Zou je deze website gebruiken om een goede aanpak te vinden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Waarom wel/niet?

Het kan de kleuteronderwijzers zeker op weg helpen om een aanpak te ontwikkelen. De site is laagdrempelig voor leerkrachten die nog geen/weinig ervaring hebben. Voor leerkrachten die iets meer ervaring hebben, biedt de site voldoende mogelijkheden om door te klikken en jezelf verder te verdiepen.

6. Zijn er verder nog tips of opmerkingen over de website? Zo ja, wat moet er nog aangepast worden?

Een goede basis. Uitbreiden kan nog steeds maar dit is alvast een goede en voldoende uitgebreide start.

7. Indien je een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong in jouw klas hebt (of een vermoeden hebt): Op welke manier heeft deze website hulp geboden?

n.v.t.